“КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ”

незалежны перыядычны *on-line* часопіс

у падтрымку беларускай культуры

і беларускасьці

№13

Сакавік 2016

Часопіс заснаваны ў сьнежні 2012 года

Выходзіць раз на тры месяцы

Аттава, Канада

Дарагія сябры!

Часопіс**“КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ”** заснаваны як незалежнае перыядычнае выданьне, прызначанае для абмеркаваньня праблем беларускай культуры і развіцьця беларускасьці.

Часопіс зьмяшчае арыгінальныя аналітычныя артыкулы, эсэ, а таксама абгрунтаваныя дыскусіі і каментары па гісторыі, мове, літаратуры, сацыялогіі, традыцыях і іншых пытаньнях, маючых дачыненьне да развіцця беларускай нацыі.

Беларуская Мова – асноўная мова часопіса, але магчымы публікацыі і на іншых мовах.

Запрашаем да супрацоўніцтва ўсіх зацікаўленых.

Свае матэрыялы дасылайце на chasopis.sakavik@hotmail.com

Часопіс **“КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ”** публікуецца на вэб-старонцы www.sakavik.net

Аттава, Канада

Зьмест часопіса «КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ», №13, сакавік 2016

Наступны нумар часопіса выйдзе ў чэрвені 2016 года

Прадмова рэдактара

Пачынаецца часопіс трыма *артыкуламі*, прысьвечанымі пытаньням ліквідацыі аўтарытарызму ў Беларусі (А. Кашо), стратэгіі і тактыкі нацыянальнага будаўніцтва (П. Мурзёнак) і асьвятленьню праблем ядзернай энэргетыкі (В. Рудовски). Артыкулам В. Рудовски часопіс пачынае серыю матэрыялаў у азначэньне Чарнобыльскай катастрофы, якая здарылася 30 гадоў таму назад.

Большую частку нумара заняў працяг дыскусіі "Нацыянальнае будаўніцтва і сучаснасць - 2015", прысьвечанай абмеркаваньню праекта "Стратэгіі развіцьця беларускай нацыі". Праект "Стратэгіі развіцьця беларускай нацыі" апублікаваны на старонках нашага часопіса (6 лютага 2016 года), газеты "Наша Ніва" (7 лютага), газеты "Новы час", на вэб-сайтах Згуртаваньня беларусаў свету "Бацькаўшчына", Таварыства беларускай мовы, "Мы – нацыя", "Пагоня" (Чэхія), Belarus News. Праект абмяркоўваўся беларускай рэдакцыяй Польскага радыё (27 лютага) і на "Белсаце" (12 сакавіка). На старонках "Нашай Нівы" было 55 каментараў. На падставе апублікаваных канструктыўных каментараў і дапаўненьняў, зробленых аўтарамі праекта, падрыхтаваны дапоўнены варыянт праекта. Мы ўдзячны сп. В. Якавенку і сп. М. Кеньку за зробленыя заўвагі і праўкі па стылю і мове дакумента. Натуральна, што часопіс "КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ" чакае новых каментараў з тым, каб як мага ў большай ступені ўдасканаліць "Стратэгію развіцця беларускай нацыі".

У раздзеле *"Дыскусія"* друкуецца дапоўнены варыянт "Стратэгіі" па стану на 25 сакавіка 2016 года, канстуктыйныя каментары, зьмешчаныя на старонках іншых вэб-сайтаў, заўвагі па пытаньні нейтралітэту (А. Кашо), заўвагі па практычнай рэалізацыі "Стратэгіі" (В. Шышко), артыкул па нацыянальнаму пытаньню (А. Астапенка). Канструктыўныя каментары тычацца такіх пытаньняў як дасягненьне краінай стану нейтральнасьці, ментальнасьць беларусаў, роль царквы\рэлігіі ў будаўніцтве нацыі і некаторых іншых пытаньняў.

У раздзеле *"Рэцэнзіі, пераклады"* зьмешчана рэцэнзія П. Мурзёнка "Глабалізацыя супраць нацыі" на эсэ В. Ц. Якавенкі "Як знайсьці духоўнасьць і гармонію ў грамадстве", а таксама поўны пераклад на рускую мову артыкула В. Ластоўскага "Што трэба ведаць кожнаму беларусу?" (*пераклад П. Мурзёнка*).

У раздзеле *"Юбілеі"* змешчаны віншаванні рэдакцыі ў гонар 80-годдзя з дня нараджэньня сп. Івонкі Сурвілла, старшыні Рады Беларускай Народнай Рэспублікі.

Артыкулы

Аляксандр Кашо: Знішчэнне аўтарытарызму – шлях выратавання Беларусі

Цяперашні крызіс у Беларусі стаў заканамерным вынікам палітыкі рэжыму Лукашэнкі. І што б не казала ўлада, спасылаючыся на цяжкае становішча ва ўсім свеце, менавіта ўнутраная палітыка кіраўніцтва прывяла краіну да такога стану. Пабудаваная эканамічная мадэль, якая заснавана на кансерваванні савецкай эканамічнай мадэлі, на арыентацыі эканомікі ў асноўным на аднаго партнёра – Расію, на зацісканні прыватнай ініцыятывы, на ізаляцыі Беларусі ад супрацоўніцтва з дэмакратычнымі заходнімі краінамі, прывяла да такіх вынікаў.

Сістэма кіравання, якую пабудаваў на развалінах савецкай сістэмы ў Беларусі Лукашэнка, вырачана на знішчэнне, хаця сам ён магчыма аб гэтым не здагадваецца альбо не хоча ў гэта верыць. Але сённяшні крызіс гэта яскрава пацвярджае, яго негатыўныя вынікі можна да часу стрымліваць пры дапамозе сілы, рэпрэсій, і дзяржаўнай прапаганды. Але толькі да пэўнага часу, пакуль сістэма зусім перастане адказваць на выклікі. Увогуле, на дадзены момант большасць рашэнняў сённяшняга кіраўніцтва выклікае толькі раздражненне і кпіны ў грамадстве. Ніхто ўжо не верыць ні ў праславутую стабільнасць, ні ў сапраўднасць выбараў.

Апошнім часам усё часцей сталі казаць пра трансфармацыю сістэмы ў каляўладнай тусоўцы: сярод чыноўніках, эканамістаў, палітолагаў, бізнэсоўцаў, журналістаў падкантрольных дзяржаўных і недзяржаўных медыя. То бок, у той сферы, якая ў дэмакратычных краінах называецца кіроўнай элітай, але наша праўладная супольнасць можа прэтэндаваць у лепшым выпадку на тэрмін істэблішмент і тое з нацяжкай. Наогул, гэта сацыяльная група ў Беларусі вельмі блізкая па функцыянальнай ролі і па прынцыпу свайго фарміравання да савецкай наменклатуры, але не хапае аднаго істотнага фактару – там была камуністычная партыя з сваёй ідэалогіяй, а зараз гэтага няма.

Крызіс сістэмы стаў настолькі відавочным, што нават топавыя чыноўнікі сталі казаць пра неабходнасць рэформ. Яно і зразумела, людзі якія знаходзяцца ва ўладзе хочуць захаваць свой сацыяльны стан і дабрабыт, правёўшы невялікія

рэформы, якія не закрануць іх становішча, бо сітуацыя складаная, пераўтварэнні саспелі і яны ўжо грукаюцца ў дзверы. Але ці магчыма гэта? Ці здолее цяперашняя сістэма самазахавацца пры невялікіх карэкціроўках? І ці зможа аўтарытарны рэжым паступова рэфармавацца ў дэмакратычны, як спадзяюцца некаторыя ліберальна настроеныя палітыкі? Тут варта паглядзець на тое, чым з'яўляецца той кіроўны клас, істэблішмент, які склаўся падчас праўлення Лукашэнкі.

Летась у адным з выступленняў былы прэм'ер адкрыў нам таямніцу, што без чыноўнікаў нам не абысціся. Гэта зразумела. Але зададзімся пытаннем, а на колькі неэфектыўная сённяшняя сістэма дзяржкіравання на 40, 50, ці 70 адсоткаў? А калі яшчэ прыкінуць, што ў выніку разняволення прыватнай ініцыятывы, у выніку перадачы шматлікіх функцый грамадзянскай супольнасці, якую колькасць дзяржслужачых трэба скараціць? Умоўна можна падзяліць цяперашнюю кіраўнічую мадэль на дзве функцыянальныя часткі: тэхнічную і аўтарытарна-ідэалагічную. Першая робіць неабходную працу - забяспечвае функцыянаванне эканамічнай, сацыяльнай сістэмы, другая - займаецца ўмацаваннем і забяспячэннем аўтарытарнай улады. Прычым нярэдка гэтыя дзве часткі сумяшчаюцца ў адным канкрэтным чалавеку, які займае пэўную пасаду, напрыклад, дырэктар якога-небудзь прадпрыемства, займаючыся сваімі непасрэднымі прафесійнымі абавязкамі, прыцягваецца да правядзення выбарчых кампаній у якасці агітатара і ідэолага, які павінен прасачыць і прымусіць сваіх падначаленых прыняць удзел у галасаванні. Чым бліжэй да вышэйшага кіраўніцтва, да вертыкалі ўлады тым аўтарытарна-ідэалагічная частка ўзрастае.

У дэмакратычнай краіне аўтарытарна-ідэялагічная частка істэблішменту непатрэбная (не толькі чыноўнікі, але і праваахоўнікі, якія займаюцца палітычным пераследам апанентаў улады, журналісты, якія займаюцца ідэалагічнай апрацоўкай насельніцтва, бізнэсоўцы, якія атрымліваюць дывідэнды ад супрацы з уладай, замест таго, каб займацца бізнесам у рыначным канкурэнтным асяроддзе). І што з імі рабіць? Гэта важнае пытанне для новай дэмакратычнай улады на Беларусі. Гэтыя людзі, магчыма самі таго не жадаючы, складаюць клас, які тармозіць развіццё краіны. Клас гэты наўпрост пераўтварае Беларусь у квазідзяржаву, пра якую кажуць тыя, хто варожа ставяцца да беларускай незалежнасці і мараць адрадзіць СССР.

Згодна закону аб неабходнай разнастайнасці, які ўвёў у навуковае абарачэнне Эшбі: «толькі разнастайнасць здольная паглынуць разнастайнасць». Гэтая асноўная фармуліроўка мае на сёння такую інтэрпрэтацыю: разнастайнасць кіруючай сістэмы павінна быць не меншай за разнастайнасць кіраванага аб'екта. З гэтага вынікае, што сістэма кіравання павінна мець дастаткова разнастайнасці і

быць здольнай змяняцца ў адказ на змены і выклікі вонкавага асяроддзя. Інакш яна не здолее забяспечыць стабільнае існаванне і развіццё сістэмы, якой кіруе, цэнтральны орган кіравання складаных сістэм павінен перадаваць функцыі прыняцця і выканання рашэнняў, а значыць пэўную долю ўлады на ніжэйшыя ўзроўні, што можна назіраць у дэмакратычных краінах, дзе не толькі рэгіянальныя структуры маюць даволі вялікія паўнамоцтвы, але сама ўлада падзелена на тры галіны, якія стрымліваюць і дапаўняюць адна адну.

Зусім адваротны працэс назіраецца ў Беларусі. Лукашэнка ад пачатку свайго прэзідэнцтва зрабіў стаўку на падпарадкаванне ўсіх галін улады ўладзе выканаўчай, на чале якой сам, аднаасобна застаецца вось ужо больш дваццаці год. З першых дзён ён пачаў адбудоўваць савецкую сістэму кіравання, т. з. вертыкаль улады. Асноўным прынцыпам гэтай вертыкалі з'яўляецца поўная згода з курсам кіраўніцтва, пра разнастайнасць у сэнсе свабоды прыняцця рашэнняў, праяўлення ўласнай ініцыятывы, а тым больш крытыкі рашэнняў вышэйстаячага кіраўніцтва гаворкі быць не можа. Асноўнымі рысамі прадстаўнікоў гэтай вертыкалі з'яўляюцца поўная адсутнасць уласнай пазіцыі, а таксама адсутнасць якіх-небудзь лідарскіх якасцей і харызматычнасці – харызматычным лідарам у такой сістэме можа быць толькі сам кіраўнік аўтакратычнай сістэмы. І адбор у вертыкаль улады вядзецца адпаведны, з кожным годам улада ўсё больш метадычна выключае верагоднасць з'яўлення ў яе складзе асоб, якія не адпавядаюць строгім крытэрыям адбору. Для прыкладу можна ўзяць выступ Лукашэнкі на прэс-канферэнцыі для прадстаўнікоў расійскіх СМІ ў кастрычніку 2012 году, у якім ён назваў работу з кадрамі найважнейшай задачай унутранай палітыкі: "Гэтым займаецца адміністрацыя прэзідэнта. У нас ёсць кадравы рэестр прэзідэнта - парадку дзевяцьсот чалавек. Прэзідэнт трымае пад кантролем ключавыя пасады ва ўладзе і эканоміцы. Разам з прызначэннем чалавек атрымлівае і пэўны імунітэт. На яго без ведама прэзідэнта не наедзеш".

Ад каго стаўленікі Лукашэнкі атрымліваюць імунітэт? Напэўна сам аўтар выказвання меў на ўвазе такія дзяржорганы як міліцыя, пракуратура, суд, бо крыху раней у гэтай жа прамове ён казаў, што гатовы прызначаць міністрамі вундэркіндаў незалежна ад узросту і не звяртаць увагі на крымінальнае мінулае некаторых кіраўнікоў прадпрыемстваў. Імунітэт вышэйшага чыноўніцтва ад прадстаўнікоў закону сам па сабе выклікае пытанні. Але не менш цікава тое, што такім чынам, кіраўнікі атрымліваюць імунітэт і ад кантролю з боку народа, бо іх прызначэнне залежыць не ад народа, а ад вышэйшага кіраўніцтва. А стаўленікі стаўленікаў атрымліваюць гэты антынародны імунітэт ужо на сваім больш лакальным узроўні. Такім чынам, кіраўнічыя вертыкаль губляе ўсялякую

разнастайнасць, становіцца абсалютна нягнуткай, глухой да адваротнай сувязі, якую магла б атрымаць ад сістэмы, якой кіруе, каб мець магчымасць змяняцца самой у адпаведнасці з актуальнымі выклікамі часу і асяроддзя. Дзякуючы такому прымітыўнаму механізму мы маем клас чыноўніцтва, які абслугоўвае адну асобу, і залежыць толькі ад волі гэтай асобы. Залежныя і недзеяздольныя стаўленікі Лукашэнкі не могуць прымаць самастойныя рашэнні, абапіраючыся на вызначаныя і зразумелыя законы, яны відавочна ўжо і развучыліся весці стваральную працу, якая патрабуе вялікай асабістай адказнасці, бо іх не па гэтай мерцы прымалі на працу.

Зразумела не ўсе чыноўнікі адыгрываюць адмоўную ролю ў руху грамадства да правоў і свабоды, да дэмакратычных рэформ, і не ўсе яны спрычыніліся да парушэнняў закону. Але і без датычнасці да парушэнняў і злачынстваў сама сістэма, у якой прыходзіцца выжываць толькі дагаджаючы начальству, не дае чалавеку вольна дыхаць. І нават калі чалавек не зрабіў значных парушэнняў закону, ён прама ці ўскосна спрыяе гэтаму рэжыму.

У мяне ёсць знаёмыя чыноўнікі, міліцыянеры, якія не надта шануюць гэты рэжым. Але служаць яму ў сілу жыццёвых абставін, напрыклад, таму што, атрымліваючы пэўную адукацыю, яны не збіраліся, працаўладкаваўшыся па сваёй спецыяльнасці, рабіць нічога такога, што б супярэчыла іх прафесійным, прававым абавязкам, а таксама маральным нормам. Але ім прыходзіцца часам такое рабіць (выконваць аўтарытарна-ідэалагічныя функцыі) і, адчуваючы сорам, яны пры гэтым трываюць, бо няма куды дзявацца. У такой сістэме чалавеку з неабходнасцю прыходзіцца выконваць непрыемныя для сябе абавязкі, напрыклад, звальненне ці адлічэнне некага за палітычныя погляды, скасаванне кантракту за тое, што нехта не падпісаўся на дзяржаўную газету, пры гэтым у такім чалавеку змагаецца дзве сутнасці: чалавечая, абавязаная выхаванню ў сям'і, школе, у коле сяброў, і звыродлівая, подлая, тая што дадаецца рэжымам. Менавіта так – аўтарытарная сістэма падштурхоўвае людзей да амаральных дзеянняў. Першая сутнасць поўнасцю перамагае рэдка, бо на практыцы гэта азначала б звальненне па "асабістаму" жаданню, але робячы брудную справу чалавек можа неяк паспрабаваць звесці да мінімуму вынікі свайго ўдзелу ў гэтай бруднай справе. Самае дрэннае для грамадства ў аўтарытарных сістэмах гэта калі амаральнасць, антызаконнасць патрабаванняў кіруючых вярхоў пачынаюць успрымацца як норма і закон.

Па вялікаму рахунку тыя служачыя, якія ціха-мірна, не парушаючы закону, працуюць і выконваюць далёка не заўсёды патрэбную і пачэсную працу на сваіх месцах не надта вінаватыя ў становішчы, якое склалася, бо яны проста пайшлі па

тым шляху, які быў усталяваны гэтым рэжымам. Але шлях гэта заганны і з непазбежнасцю вядзе грамадства да тупіка, у якім вышэйшая кіраўніцтва проста не ў стане спрыяць стабільнаму развіццю, бо, па-першае, большасць з іх не валодае патрэбнымі ведамі і здольнасцямі, у сваіх прафесійных абавязках яны ў асноўным толькі і могуць накручваць сваіх падначаленых, прымушаючы апошніх да дзеянняў па прынцыпу: пайдзі невядома куды, зрабі невядома што. А па другое, нават калі хто з іх і захоча нешта змяніць, мяняць прыйдзецца ўсю сістэму, чаго яна не даруе. Ну а больш ніжэйшы кіраўнічы персанал проста пасіўна і цярпліва выконвае функцыю праваднiка.

Цяперашні эканамічны крызіс гэта не кан’юнктурны, не часовы, гэта крызіс усёй сістэмы кiравання. У свой час пасля падзення камуністычнай сістэмы на Беларусі назіраўся ўсплёск эканамічнай актыўнасці. Гэты ўздым быў мэтанакіравана задушаны і адрадзіць яго не так проста, бо трэба, каб людзі паверылі дзяржаве. Шмат з тых, хто паспрабаваў пачаць сваю справу, сутыкнуліся з непераадольнымі бюракратычнымі цяжкасцямі, цяпер яны кажуць: “Не, я болей у азартныя гульні з дзяржавай не гуляю”. Бо так і атрымліваецца, што бізнес у Беларусі гэта азартная гульня і банкуе ў ёй дзяржава, шулер, які пакідае сабе козыры (“залатая акцыя”) і здае астатнім гульцам тое, што палічыць патрэбным. Грамадзяніну сёння прасцей і больш бяспечна працаваць у якой-небудзь арганізацыі, на прадпрыемстве ды падрабляць на часовых заробках, чым увязвацца ў ненадзейную авантуру, якая называецца бізнес у Беларусі, правіла гульні ў якой перманентна змяняюцца. Такім чынам, мы маем вялікія страты ў выніку заціскання ўласнай ініцыятывы грамадзян. І каб грамадзяне паверылі зноў дзяржаве, ёй трэба будзе пастарацца.

Сярэдні клас, на якім трымаецца эканоміка ў дэмакратычных краінах, і ў якім вялікая роля належыць сярэдняму і малому прадпрымальніцтву, не патрэбны ў аўтарытарных і таталітарных краінах. У такіх сістэмах саму ідэю гэтага класу спрабуюць альбо маргіналізаваць (такія ж працэсы адбываюцца і ў Расіі, дзе сярэдні клас дэманізуецца ў плыні ідэалагічнай антызаходняй крытыкі як гэткая маса зацыкленных на матэрыяльным дабрабыце людзей, якая абсалютна не дбае пра духоўныя каштоўнасці), альбо прыўладныя СМІ наўпрост перастаюць ужываць гэтае паняцце ў інфармацыйнай прасторы, бо ў звязцы з гэтым паняццем ідуць паняцці грамадзянскіх правоў і свабод, атрымліваецца, што ідэалогія аўтарытарнай сістэмы адчувае натуральную чужароднасць сярэдняга класа.

Што тычацца буйнога бізнесу, то ў большасці сваёй ён залежны ад дзяржавы і моцна кантралюецца чыноўніцтвам. І не выпадае чакаць, што прадстаўнікі гэтай супольнасці пачнуць дзейнічаць у інтарэсах дэмакратыі. Буйныя беларускія бізнесоўцы нясуць пэўныя выдаткі ў аўтарытарнай сістэме, але маюць і

прэферэнцыі ад супрацы з рэжымам – такім рэзкія перамены, паварот да сапраўднай рыначнай эканомікі не патрэбны.

Як адзначалася вышэй, некаторыя чыноўнікі, праўладныя журналісты, разумеючы цяжкасць эканамічнага становішча, пачалі размовы пра рэформы. Але ўлічваючы тую кіруючую сістэму, якая ў агульных рысах была апісана вышэй цяжка паверыць у тое, што такая сістэма можа быць рэфармавана і эвалюцыйным шляхам пераўтворана ў дэмакратычную сістэму, у якой будуць праведзены сапраўдныя дэмакратычныя выбары і ўсталюецца канкурэнтаздольная рыначная эканоміка, каб тым самым вырваць краіну з эканамічнага крызісу, які пагражае яшчэ большымі стратамі ў хуткім часе. Вонкавыя, касметычныя змены ў цяперашняй аўтарытарнай сістэмы змогуць толькі адцягнуць набліжаючуюся эканамічную катастрофу, якая з непазбежнасцю выкліча разам з сабой крызіс сацыяльны. Аўтарытарна-ідэалагічная частка цяперашняга дзяржаўнага апарату павінна быць адхілена ад улады, павінны адбыцца сапраўдныя дэмакратычныя выбары. Крызіс ужо адчуваецца ўсімі грамадзянамі Беларусі, і трэба быць сумленнымі перад самімі сабой і грамадствам і казаць, што ён яшчэ больш паглыбіцца пры любой уладзе, бо цяжкасці, якія да яго прывялі не выпраўлены і не выпраўляюцца. Але калі сістэма, якая давяла краіну да такога стану будзе ліквідавана і адбудуцца сапраўдныя перамены, то ў грамадства з'явіцца магчымасць змяніць сітуацыю да лепшага, у адваротным выпадку сітуацыя можа аказацца настолькі цяжкай, што пад пагрозай апынуцца і грамадзянскі спакой, і дзяржаўнасць Беларусі.

Да тых, хто за рэфармаваннем аўтарытарнай сістэмы шукае шляхі яе захавання далучыліся і некаторыя з тых, хто раней лічыўся апазіцыяй дзейснаму рэжыму. Пры гэтым яны злоўжываюць лозунгам, што, маўляў, яны за мірныя перамены. Пад гэтым маецца на ўвазе супрацоўніцтва з рэжымам, якое насамрэч створыць ілюзію перамен, і падорыць падманлівыя спадзяванні людзям, якія ўпэўнены ў неабходнасці перамен і чакаюць іх, а такіх людзей на сёння большасць. Такім чынам, такая тактыка прывядзе толькі да паглыблення праблемы і непазбежных сацыяльных забурэнняў у будучым.

У гэтых палітыкаў, якія клічуць да перамен пад кантролем аўтарытарнай улады, дамінуюць аргументы, што народ не падрыхтаваны да сапраўдных перамен і дэмакратыі, яны спасылаюцца на цяжкасці пераходнага перыяду, на тое, што нельга дапусціць развязвання рэвалюцыі. Аднак, што азначаюць цяжкасці пераходу? Яны ў тым, што на шляху да пераўтварэнняў стаіць менавіта аўтарытарны рэжым, да супрацы з якім прызываюць чыноўнікі і некаторыя апазіцыянеры. Неабходнасць змены аўтарытарнай улады падмяняюць адсунутымі

развaжаннямі аб цяжкасцях пераходнага перыяду, але калі праблему не зацямняць, а наадварот праясніць, то – вось канкрэтныя інстытуцыянальныя бар'еры, вось канкрэтныя людзі, якія стаяць за цяперашнімі праблемамі і праз іх адхіленне ад улады праходзіць вырашэнне цяжкасцей пераходнага перыяду, бо з імі гэты перыяд будзе цягнуцца вечна. Дык можа трэба вярнуцца да ідэі дэмакратыі, якая замацавана ў Канстытуцыі, а потым мы паглядзім: падрыхтаваны беларускі народ да дэмакратычных пераўтварэнняў ці не?

Наконт ідэі мірнага шляху да перамен, якую вышэйзгаданыя палітычныя сілы залічылі да сваіх дасягненняў і маніпулююць ёй, быццам бы іншыя прагнуць крывавай развязкі. Ніхто з тых, хто знаходзіцца ў здаровым розуме не жадае такога шляху вырашэння склаўшагася становішча. Але логіка развіцця ўсіх канфліктаў і рэвалюцый у тым, што за дзень, за месяц, а то і за гады іх прадухіліць ужо нельга. Нельга было ніякім чынам прадухіліць расстрэл мітынгоўцаў на Банкавай вуліцы ў Кіеве за дзень ці за месяц. Бо нават калі б нехта папярэдзіў супрацьлеглыя бакі аб такім развіцці падзей наўрад ці хто спыніўся б і павярнуў назад. Спыніць такія канфлікты можна толькі прымусіўшы недэмакратычную ўладу, якая не збіраецца лічыцца з воляй народа, сысці да таго як сітуацыя патрапіць ў нязвяртальную каляіну. І той, хто прапануе вонкавыя, касметычныя рэформы такой сістэмы толькі адкладае і зацягвае развязку, а на сур'ёзныя дэмакратычныя рэформы вышэйшае кіраўніцтва не пойдзе, бо ў выніку іх згубіць уладу. Таму аўтарытарна-ідэалагічная частка цяперашняй кіроўнай сістэмы павінна быць адхілена ад улады.

Мы ўжо плацім вялікую цану за тое, што больш 20-ці год народ Беларусі пазбаўлены ўдзелу ў кіраўніцтве краінай. І ў гэтым становішчы часткова вінавата эліта, якая павінна супрацьстаяць аўтарытарнай сістэме. Тут дарэчы прывесці словы Л. Шаўцовай расійскага палітолага, якія яна выказала пра сучасную сітуацыю ў Расіі і рэжым В. Пуціна, але якія таксама падыходзяць і да нашай сітуацыі: "Палітычны філосаф Дарендорф казаў: жыццяздольнасць кожнага грамадства залежыць ад таго, дзе стаіць інтэлектуал … Інтэлектуал павінен змагацца з уладай пры любых сістэмах і пры любых таварыствах. Калі ў яго няма мужнасці рабіць гэта і калі ён служыць уладзе ў любых якасцях - гэта грамадства не мае будучыні ... Што мы можам патрабаваць ад звычайных людзей, ад грамадства, калі інтэлектуалы служаць уладзе? … Ёсць дзве рэчы. Рэжым у нас, нягледзячы на тое, што ён умацаваўся, у яго ёсць пэўны загашнік, ёсць эканамічны рэсурс, але перш за ўсё асноўны рэсурс - гэта не эканоміка, а лаяльнасць і бесхрыбетнасць палітычнай эліты і саслоўя, якое павінна думаць" (http://www.svoboda.org/content/transcript/25214064.html).

Тая ж самая сітуацыя і з пытаннямі палітычнага і эканамічнага стану ў сучаснай Беларусі. Чаго толькі не пачуеш ад некаторых інтэлектуалаў, калі яны пачынаюць шукаць прычыны сённяшняга становішча – прыдумваецца безліч гісторый, якія не маюць дачыненне да рэчаіснасці. Можна зразумець публіцыстаў і журналістаў: ім трэба шукаць цікавае і новае нават у аднастайнасці і будзённасці, але ж нельга рабіць гэта насуперак самой відавочнасці. На пэўным этапе ў нашай незалежнай прэсе склалася сапраўдная традыцыя ўхваляць прыстасавальніцкі характар эканамічнай палітыкі паразітызму. Нярэдка можна было пачуць панегірыкі эканамічнай палітыкі Лукашэнкі, якая была заснавана на стратэгіі набірання грошай у крэдыт, маўляў, гэта геніяльная палітыка лавіравання паміж Захадам і Усходам. І вось гэтая палітыка прывяла да эканамічнага крызісу, які па некаторых паказчыках глыбей за крызіс ва Украіне, якая вядзе вайну.

Гледзячы на некаторых прадстаўнікоў нашай палітычнай эліты, не-не дый прыйдзе ў галаву думка, а ці вераць яны самі ў тое, што гэтую ўладу можна і неабходна змяняць, ці думаюць яны аб тым, якімі шляхам можна гэтага дасягнуць? А можа яны занялі чакальную пазіцыю пакуль рэжым сам па сабе згіне, і наўпрост спадзяюцца на тое, што толькі звонку можна зрынуць абрыдлую калгасную сістэму? А самі тым часам, абапіраючыся на матэрыяльнаю падтрымку дэмакратычных краін (або не абапіраючыся), мітусліва мільгацяць на недзяржаўных інфармацыйных рэсурсах, каб потым, калі рэжым па нейкай прычыне ў рэшце рэшт сам абрынецца, адарваць свой кавалак ад уладнага пірага? А можа іх задавальняе цяперашняе становішча, бо статус пакрыўджаных таксама сёе-тое можа прынесці?

Адной з шкодных, на мой погляд, тэндэнцый у інтэлектуальным асяродку з’яўляецца спроба прынізіць разбуральнасць, якую нясе грамадству аўтарытарная сістэма. Пры такім падыходзе адказнасць з сістэмы, за якой стаяць канкрэтныя людзі і структуры пераносіцца на грамадства. Можна пачуць пры гэтым, што беларусы амаль па прыродзе не здатныя да дэмакратыі, што “усё залежыць ад самога чалавека”, што “дух свабоды быў моцным і ў сталінскія 37-я, у каго ён быў”! Пры гэтым спасылаюцца на Заходняю Еўропу і забываюць, што спачатку ў Еўропе грамадскія каштоўнасці дэмакратыі, вяршэнства права, свабоды былі больш у ідэальнай сферы, у сферы разважанняў рэфарматараў і крытыкаў існуючых сацыяльных адносін, потым перайшлі на ўзровень сістэмы, дзе вядучая роля належыць дзяржаве, а ўжо затым перайшлі на ўзровень грамадскага жыцця, на ўзровень паўсядзённай рэчаіснасці, і ў рэшце рэшт пачалі ўспрымацца як асноўная характарыстыка заходняга грамадства, нібыта ад веку дадзеная. Так, напрыклад, добра вядома, што яшчэ і ў 19 ст. у Англіі хабарніцтва ў судах была

з'явай звыклай. А знакаміты філосаф Бэкан у 17 стагоддзі быў абвінавачаны ў хабарніцтве і адлучаны ад пасады лорда-канцлера, пра што Бертран Расал у сваёй працы "Гісторыя заходняй філасофіі" заўважыў: "Этыка юрыдычнай прафесіі ў тыя дні была невысокая. Амаль кожны суддзя прымаў паднашэнні звычайна ад абодвух бакоў. У цяперашні час мы лічым, што для суддзі браць хабар жудасна, але яшчэ больш жудасна, узяўшы яго, вынесці рашэнне супраць таго, хто іх даў. Але ў тыя дні прынашэння былі справай звычайным, і суддзя паказваў сваю «дабрачыннасць», менавіта ня паддаючыся іх уплыву. Бэкан быў асуджаны выпадкова, у партыйнай сварцы, а не ў сілу яго выключнай вінаватасці." Такім чынам, Заходняя Еўропа, якую мы бяром за прыклад, прайшла свой складаны шлях да ўсталявання тых каштоўнасцей, якія мы зараз лічым атрыбутамі заходняй цывілізацыі. Пры гэтым, канешне, зразумела, што разглядаемая ў канкрэтным гістарычным кантэксце Еўропа на працягу апошніх двух з паловай тысячагоддзяў была ў асноўным наперадзе астатніх цывілізацый. У працэсе развіцця ўзаемна рэфармаваліся і дзяржава, і грамадства, але па сапраўднаму ўніверсальнымі заходнія каштоўнасці сталі тады, калі ў дзяржавы з'явілася дастаткова палітычнай волі, каб выконваць свае ўласныя законы і нормы, і працэс гэты працягваецца.

Прыніжаючы ўзровень разбуральнага ўздзеяння аўтарытарнай сістэмы, многія сучасныя аналітыкі робяць памылку. Яны разважаюць з той перспектывы, у якой мы зараз апынуліся. Але карысна задумацца над тым, як нашы словы і дзеянні будуць успрымацца ў будучым з пазіцыі дэмакратычнага ладу, з адкрытымі таямніцамі аўтарытарнай мінуўшчыны, з яе вернутымі гісторыі негалоснымі распараджэннямі і рассакрэчанымі дзяржаўнымі архівамі, альбо як будуць, напрыклад, выглядаць цяперашнія заявы, калі сітуацыя пойдзе па найгоршаму сцэнару. Хайдагер неяк сказаў, што людзі думаюць выключна пры дапамозе "-ізмаў", здаецца і сёння ў гэтым плане нічога не змянілася, можна сказаць, што людзі не думаюць, а трэндзяць (ад слова трэнд). Так, напрыклад, падтрымка аўтарытарнай улады, замоўчванне, тэндэнцыйнае падача фактаў на дадзены момант выглядае інакш чым яна будзе выглядаць калі, скажам, улада пойдзе на яшчэ больш брутальныя дзеянні чым раней ў дачыненні да тых, хто не пагаджаецца з цяперашнім рэжымам (а адпрацаваная рэпрэсіўная машына на месцы, яна падрыхтавана і прайшла выпрабаванні). Альбо калі Беларусь увяжацца ў які-небудзь ваенны канфлікт на баку Расіі, нават у лакальны на тэрыторыі АДКБ, не кажучы ўжо пра вялікую вайну супроць Захаду, то адказнасць і ступень віны за памылку, а тым больш за хлусню ўзрасце шматкроць, пасля таго як імперыя разваліцца. І ў гэтым плане стане неістотна пад якімі сцягамі выступаў той ці іншы эксперт, альбо журналіст - галоўнае будзе, што ён канкрэтна казаў тады, калі сітуацыя толькі развівалася.

Калі ў нас адбудуцца нарэшце перамены і Беларусь прыйдзе да дэмакратычнага ладу перад грамадствам паўстане пытанне люстрацыі. Ці патрэбна яна наогул, а калі патрэбна то якім чынам яе праводзіць? Краіны былой Варшаўскай дамовы прайшлі гэты працэс, а таксама некаторыя рэспублікі былога СССР. Ён меў розныя вынікі, але большасць экспертаў сыходзяцца ў яго станоўчай ацэнцы. Дзве асноўныя ідэі вылучаюцца як мэты люстрацыі гэта: ідэя справядлівасці і ідэя адхілення скарумпаванай антыдэмакратычнай і антызаконнай уладнай структуры дзеля будучага развіцця грамадства. Нягледзячы на ўсю важнасць ідэі справядлівасці, як пакарання вінаватых і прадухілення падобнага роду злачынстваў, больш важнай падаецца неабходнасць пазбаўлення былой наменклатуры магчымасці ўплываць на будучую ўладу. Уся цяперашняя аўтарытарна-ідэалагічная частка рэжыму павінна быць адхілена ад улады дзеля будучага краіны, а людзі, якія рэальна спрычыніліся да злачынстваў, павінны панесці адказнасць.

Імкнучыся спрыяць пабудове цывілізаванай дэмакратычнай еўрапейскай Беларусі, не варта забываць, што адной з каштоўнасцей і здабыткаў еўрапейскай культуры з’яўляецца ўстаноўка на дакладнасць у фармуляванні праблемы, дакладнасць у вызначэнні, неабходнасць у вынясенні ацэнак, якімі б жорсткімі для сённяшняга часу яны не здаваліся, - гэта для Еўропы з’яўляецца тыпалагічнай рысай. Але ў нас былі і працягваюць развівацца тэндэнцыйныя спробы надаць імітацыйным рухам і заявам сучаснай улады сапраўдныя дэмакратычныя змест і мэты, якія насамрэч такімі не з’яўляюцца і не будуць з’яўляцца пры цяперашнім рэжыме. Тыя сілы, якія выступаюць за захаванне цяперашняй аўтарытарнай сістэмы, што прадстаўнікі цяперашняга істэблішменту, што прадстаўнікі контр-эліты, такім чынам, выступаюць як частка сістэмы. Пры гэтым яны аргументуюць сваю пазіцыю жаданнем мірнага шляху перамен. Але іх прытворная тактыка можа прывесці да адваротнага выніку.

Сёння нават бліжэйшыя да Лукашэнкі чыноўнікі пачалі казаць пра неабходнасць рэформ, гэта вынік крызісу, які паступова разварочваецца на Беларусі, перш за ўсё ў эканоміцы, стан якой выклікае вялікую заклапочанасць. За гады праўлення А. Лукашэнкі мы страцілі вельмі шмат: не развілі моцны індывідуальны сектар эканомікі (і не маглі гэта зрабіць, бо для палітыкі якую праводзіць Лукашэнка, клас прадпрымальнікаў, эканамічна свабодных грамадзян, стаўся б ворагам нумар адзін), у выніку палітыкі ізаляцыі ад цывілізаванага свету страцілі рынкі, тэхналогіі, інвестыцыі, завязаўшы сваю эканоміку ў асноўным на аднаго партнёра – Расію. Несумненна, што эканамічны крызіс пацягне за сабой крызісы ў іншых сферах грамадскага жыцця.

Ці маюць пад сабой падставы спадзеванні на тое, што цяперашні рэжым можа без вялікіх цяжкасцей паступова рэфармавацца ў дэмакратычную сістэму? Нават павярхоўны аналіз дае адмоўны адказ на гэтае пытанне. Бо гэта сістэма прынцыпова недэмакратычная і ўсе імітацыйныя размовы пра рэформы яна выкарыстоўвае толькі як спробу самазахавання. Адкладанне змены ўлады з аўтарытарызму на дэмакратыю прывядзе толькі да больш небяспечнага сцэнару вырашэння гэтага пытання. Аўтарытарна-ідэалагічная частка сённяшняга рэжыму павінна быць адхілена ад улады, і само сабой зразумела, што для ўсіх будзе лепей калі гэта пройдзе без вялікіх рэвалюцыйных забурэнняў. Галоўная роля ў працэсе пераўтварэнняў належыць нацыянальнай эліце, інтэлектуалам. Спадзевы на прадстаўнікоў цяперашняга істэблішменту недарэчныя, аднак, калі гэтыя людзі не здзейснілі ніякіх злачынстваў пры цяперашнім рэжыме, то яны, напэўна, могуць прыняць удзел у новай дэмакратычнай сістэме кіравання, але толькі пасля поўнага перафарматавання старой сістэмы, на роўных умовах з астатнімі грамадзянамі краіны.

Alexander Kasho: Destruction of Authoritarianism - the Way of Salvation of Belarus *(Abstract, magazine "CULTURE, NATION", March 2016, issue 13, pp. 5-15)*

The current crisis in Belarus is a natural result of the Lukashenka's regime policy. Management system built on the ruins of the Soviet system can be divided into technical and authoritarian-ideological parts. The first part provides the functioning of the economic and social system, the second - strengthens and maintains the authoritarian regime. In a democracy, the authoritarian-ideological part of the establishment is not necessary as far as it inhibits the development of the country. It is hard to believe that current system in Belarus could be reformed and transformed into a democratic system by evolutionary way which will provide genuine democratic elections and establish a competitive market economy. The current economic crisis in Belarus threatens to further losses in the near future. Whoever offers external, cosmetic reforms of that system, both from the government side or from some opposition forces side, only postpones and delays the denouement. Authoritarian-ideological part of the current regime should be removed from power and that all will be better if it will pass without major revolutionary indignation. The question of lustration is discussed, especially the need to exclude the influence of the former nomenclature on the future government. The main role in the transformation process belongs to the national elite, intellectuals.

Пётра Мурзёнак: Аб стратэгіі і тактыцы нацыянальнага будаўніцтва

Для многіх шараговых грамадзян Беларусі пытаньня аб будаўніцтве нацыі не існуе. І не таму, што яны занятыя вырашэньнем сваіх штодзённых справаў – проста яны падсьвядома адчуваюць нутром, што беларусы спакон вякоў існавалі і жывуць на гэтай зямлі, і што на сёняшні дзень у іх усё ў парадку, у сэнсе адчуваньня наяўнасьці нацыі\народа. Большасьць з іх, 83.7% па перапісу 2009 года, па крайне меры, адчуваюць сябе беларусамі. Беларускія карані ўрасьлі глыбока і калі хтосьці спрабуе закатаць іх пад савецкі асфальт ці пад асфальт "русского мира", то з гэтых спроб нічога не атрымаецца. Беларускі нацыянальны парастак рана ці позна прабівае ўсе забароны і зноў з'яўляецца на нашай цудоўнай зямлі, нават з пад асфальта. Так паўтаралася шматкроць, так будзе і надалей. Беларускай нацыі – быць і прычынай таму ёсьць усведамленьне беларусаў, што яны ёсьць беларусамі.

Але калі мы пачынаем размаўляць акадэмічнымі катэгорыямі, у сэнсе, што такое нацыя, што яе вызначае, то вядома ж, тут яшчэ можна заўважыць шмат хібаў, якія могуць сьведчыць аб слабасьці нашай нацыі. Прыкладаў тут шмат і не трэба многа паўтарацца. Перш за ўсё мова, гістарычныя веды і іх глыбіня аб беларускай спадчыне, гонар, гатоўнасьць абараняць сваю радзіму ад магчымых ворагаў. Што ж трэба рабіць каб паглыбляць гэтыя веды і ўдыхнуць у беларусаў веру, што яны ёсьць унікальная, як і многія іншыя, нацыя ў сьвеце. Дзяржава пакуль што шмат не дбае пра нацыянальнае развіцьцё, прыгрэўшыся пад бокам у Расіі і будуючы цывільную рускамоўную дзяржаву. Перспектывы зьменаў у гэтым накірунку не заўважаецца, нягледзячы на варожасьць Расіі ў адносінах да Украіны і нейкія паслабленьні, зробленыя з боку Еўрапейскага Саюза. Відавочна, што кіруючая эліта, знаходзячыся паміж двумя агнямі, Расіяй і Захадам, вельмі нерашуча дэманструе зрэдку праявы беларускасьці. Аднак, гэта робіцца вельмі няўцямна, баючыся грознага крыку з боку ўсходняга суседа і не адчуваючы выразнага ціску з боку беларускай грамадзянскай супольнасьці, якая знаходзіцца, як і раней, у даволі глыбокім крызісе.

Паспрабуем акрэсліць магчымыя стратэгічныя шляхі ўмацаваньня нацыі. Першай і асноўнай задачай для гэтага бачыцца асьвета і адукацыя беларускага насельніцтва. Калісьці літоўцы, нашыя самыя блізкія суседзі ў Вялікім Княстве Літоўскім, у канцы 19-га стагоддзя выпрацавалі стратэгію сваіх узаемаадносін з суседзямі такім чынам, што змаглі даказаць сваю нацыю перад усімі, уключна з палякамі, якія

дамінавалі ў Рэчы Паспалітай у 17-18-м стагоддзях. Яны нават выпрацавалі свой алфабіт, каб быць адрознымі ад правапісу польскага суседа. Спробы беларусаў зрабіць тое ж самае ў канчатковым выглядзе не далі такіх вынікаў, калі казаць пра станаўленьне нацыі. Так, была абвешчана Беларуская Народная Рэспубліка (25 сакавіка 1918 года) і БССР (1 студзеня 1919 года), аднак нягледзячы на перыяды беларускага адраджэньня (20-30-я гады і 90-я гады мінулага стагоддзя), пытанне аб моцнасьці нацыі ўсё яшчэ дыскутуецца. Яно дыскутуецца з большага ва ўмовах зьнешніх пагрозаў (уплыў 'русского мира'), і ў той жа час у выніку слабасьці ці недастатковай моцы нацыянальнай эліты, якая б мусіла выконваць задачы, акрэсленыя нацыянальнай ідэяй.

У гісторыі Радзімы было зроблена шмат высілкаў, каб беларуская ідэя рэалізавалася. Што такое беларуская ідэя? У канчатковым выглядзе гэта існаваньне незалежнай, беларускай дзяржавы. Такая дзяржава існуе. Хутка будзе роўна 100 год ад таго моманту, калі на карце сьвету з'явілася беларуская дзяржава. Падставы для яе стварэньня мелі вельмі сур'ёзны грунт – гэта існаваньне гістарычнай Полацкай дзяржавы, Вялікага Княства Літоўскага і наяўнасьць нацыянальна-сьвядомых людзей на пачатку 20-га стагоддзя. Але да гэтага часу народ Беларусі не мае выразнага нацыянальнага твару.

Пасьля развалу СССР Беларусь атрымала дэ юре незалежнасьць, за якую фактычна не змагалася, і вырвалася нарэшце з-пад рукі Расійскай і савецкай імперыі. Ці з'явілася пасьля гэтага беларуская нацыя ў поўным сэнсе гэтага слова? Відаць, не. Прыход да ўлады людзей з савецкім менталітэтам не дазваляе казаць пра будаўніцтва беларускай нацыі, хаця, па вялікаму рахунку, можна казаць пра тое, што незалежнасьць і суверэнітэт самой дзяржавы значна ўмацаваліся. Здавалася б, парадокс. Дзяржава ўмацоўваецца, а нацыя не развіваецца. Народ можа жыць эканамічна горш альбо лепш, але пытаньне стаіць аб духоўным жыцьці народа, якое не знаходзіць свайго развіцьця пры цяперашнім кіраўніцтве.

Спробы рэалізаваць нацыянальнае пытаньне рабіліся не раз, выкарыстоўваючы новыя падыходы, адпаведаючыя свайму часу. Дыскусія, якая зараз ідзе на старонках часопіса "Культура, Нацыя" па пытаньню выпрацоўкі "Стратэгіі развіцьця беларускай нацыі", гэта чарговая спроба нацыянальнай эліты кансалідаваць свае высілкі для рэалізацыі нацыянальнай ідэі. Гэта дыскусія, прадыктаваная новымі зьнешнімі і ўнутранымі фактарамі, чакае свайго працягу. Чым больш людзей і арганізацый далучыцца да абмеркаваньня "Стратэгіі", тым лепш. Спяшацца не трэба. Праект разьлічаны на 20 гадоў, тэрмін жыцьця аднаго пакаленьня, і калі мы здолеем яго рэлізаваць, то зможам паставіць сабе станоўчую адзнаку. Мы маем дастаткова часу, каб узвешана і грунтоўна прапанаваць

грамадзянам нашай краіны асноўныя правілы паводзін, якія дазволяць нам зьберагчыся ў гэтым сьвеце і не растварыцца ў рускіх ці глабальных хвалях.

Хацелася б звярнуцца да ўзаемаадносін стратэгічных і тактычных задач рэалізацыі нацыянальнай ідэі. Дапоўнены праект "Стратэгіі развіццьця беларускай нацыі" (па стану на 25 сакавіка 2016 года) друкуецца ў гэтым нумары часопіса. Безумоўна, ключавой задачай "Стратэгіі" з'яўляецца будаўніцтва нейтральнай нацыянальнай дзяржавы, дзе будуць прадбачаны і выконвацца ўсе нормы роўнасьці і дэмакратыі. Нейтральнай – г.зн. палітычна незалежнай краіны, нацыянальнай – бо беларускай, дзе ўсе нацыянальныя меншасьці будуць карыстацца тымі ж правамі, што й беларусы – прадстаўнікі нацыяўтвараючага этнасу.

Прадбачваецца, што праект "Стратэгіі" будзе даведзены да ведама да большасьці беларускіх сем'яў на працягу некалькіх гадоў. Гэта ў нейкай ступені мара, але мара без якой немагчыма ўсталяваньне стабільнай, жыцьцяздольнай еўрапейскай нацыі. Імкненьне быць нейтральнай нацыяй - не азначае адмаўленьня ад статуса еўрапейскай краіны. Еўрапейскасьць у нейтральнай краіне мусіць прысутнічаць у выглядзе дэмакратычных прынцыпаў дзяржаўнага кіраваньня, зьберажэньня свабод і правоў чалавека, як прадугледжана "Хартыяй правоў чалавека", зацверджанай ААН. Такая еўрапейскасьць не мусіць мець нічога агульнага з савецкасьцю ў тым сэнсе, што такія правы могуць быць прыхаваныя пад псеўдадэмакратычнымі лозунгамі і культурай, якая мае найперш прыярытэт сілы і падпарадкаваньне волі чалавека на карысьць дзяржаве.

Тыя выбары, якія праходзяцяць ў пост-савецкіх краінах, з вялікай цяжкасьцю, за некаторым выключэньнем, можна аднесьці да свабодных. І справа не толькі ў фармальным выніку такіх выбараў, а ў той калектыўнай ментальнасьці, якая прапаведуе падпарадкаванасьць дзяржаве і якая ў значнай меры падтрымліваецца царквой, калі мець на ўвазе праваслаўе, да якога часова прыпісаны па кананічнаму, але не па нацыянальнаму праву тэрытыторыі.

Падаецца, што змаганьне за нацыянальныя правы ўскладняецца тым, што яно мусіць ісьці адначасова са змаганьнем за дэмакратычныя правы. У той жа час, ні ў якім разе мэта дасягненьня дэмакратычных свабод не можа падмяняць выкананьне тых задач, якія неабходны для будаўніцтва нацыянальнай дзяравы. Уявіце сабе такую сітуацыю, калі на свабодных дэмакратычных выбарах ў Беларусі перамогу могуць атрымаць сілы, якія не будуць дбаць пра вырашэньне нацыянальных пытаньняў.

Некаторыя з задач у прапануемай "Стратэгіі" адлюстраваны ў праграмах палітычных партый і рухаў. Аднак, да гэтага часу галоўнай памылкай нацыянальнай эліты з'яўляецца адсутнасьць сфармуляваных адзіных стратэгічных нацыянальных задач. Галоўнае тут не ў тым, хто першы ці хто "сапраўдны патрыёт", а ў тым каб выпрацаваць агульную "Стратэгію" і пасьлядоўна год за годам, дзесяцігоддзе за дзесяцігоддзем яе ажыцьцяўляць. У апошнія дзесяцігоддзі рабіліся тактычныя спробы аб'яднацца на час кароткачасовых выбарчых кампаній, прэзідэнцкіх ці парламенцкіх, але яны завяршаліся паразай. І адной з прычынаў таму была адсутнасьць стратэгічнай праграмы дзеянняў, найперш у нацыянальных пытаньнях.

Нельга адмаўляць важнасьць такіх кампаній, але яны праводзіліся нешматлікімі сіламі. За 20 апошніх год ідэі правацэнтрысцкіх партый, такіх як БНФ ці КХП-БНФ, і іншых партый дэмакратычнага накірунку не знайшлі шырокай падтрымкі ў насельніцтва. Аб гэтым сьведчыць як адсутнасьць росту колькасьці сяброў гэтых партый, так і няведаньне большасьцю насельніцтва ідэй, якія яны нясуць. Нельга растлумачыць адсутнасьць прасоўваньня нацыянальных ідэй гэтымі сіламі толькі рэпрэсіўнымі дзеяньнямі ўладных структур.

Неканстукрыўная крытыка, якую часта можна пачуць у асяроддзі беларускай эліты, не спрыяе яднаньню, а наадварот вядзе да раз'яднаньня тых недастакова моцных сіл, якія бачны на нацыянальнай арэне. Падаецца, што пазіцыя судзіць усіх выглядае бяспройгрышнай, аднак, вялікі недахоп у ёй заключаецца ў адсутнасьці канструктыўных прапановаў, якія б дазвалялі рухаць нацыянальную ідэю наперад. І ў гэтым заключаецца яшчэ адзін парадокс – фармальна з'яўляючыяся носьбітамі нацыянальнай ідэі, некаторыя асобы сваёй крытыкай і абасобленасьцю тармазяць любыя ініцыятывы, якія выходзяць не з іх рук і вуснаў. Большай шкоды беларускай справе нельга прыдумаць. У дадатак, у асяроддзі нацыянальнай эліты культывуецца шпіёнаманія - агентамі спецслужб аб'яўляюцца людзі з розных бакоў дэмакратычнага лагера. Калі так будзе працягвацца, то мы нічога не асягнем. Трэба ўсё ж пакінуць асабістыя амбіцыі і крыўды і трымацца агульнага курса на будаўніцтва нацыі паводле адной стратэгіі. Самы сьвежы прыклад - напруга паміж беларускімі лідэрамі адчувалася падчас "Дня Волі – 2016" у Мінску, калі планаваліся розныя калоны і розныя маршруты шэсьця; усё ж большасьць людзей не зразумела такіх напружаных адносін, бо відаць не была добра з імі знаёма, і пайшла па крыху зьмененаму кампраміснаму (?) маршруту.

Падаецца, што партыйныя спрэчкі трэба пакінуць на пасьля, калі нацыя паўстаньне ў поўнай велічы. Пакуль што нацыянальныя і палітычныя сілы вельмі слабыя для таго каб змагацца паміж сабой за палітычную ўладу паасобку. Спачатку трэба

з’яднацца. З’яднацца не ў сэнсе правесьці чарговы кангрэс і падпісаць мемарандум, які дзейнічае толькі да наступных выбараў. Яднаньне мусіць быць стратэгічнае. З’яднаная нацыянальная эліта здолее ажыцьцяўляць сваю асноўную задачу, а менавіта асьвету насельніцтва – моўную, гістарычную, культурную. Асьвета насельніцтва – працэс, які не можа быць кароткатэрміновым, бо патрабуе шмат высілкаў з боку ўсіх нацыянальна-сьвядомых сіл.

Няма чаго спадзявацца на зьнешнія сілы – развал Расіі, дапамогу Еўропы, ці зьмену кіруючай улады падчас магчымага перавароту, рэвалюцыі ці галоднага бунту. Усе гэтыя сцэнарыі малаверагодныя па розных прычынах. Асноўным шляхам да зьменаў у краіне, разам са змаганьнем за дэмакратычныя свабоды, з’яўляецца зьмена ментальнасьці беларуса, якая магчыма толькі праз асьвету. Трэба прыкласьці ўсе намаганьні, каб выхоўваць гонар за сваю бацькаўшчыну, прапагандаваць любоў да роднага краю і спрыяць нацыянальнаму развіцьцю беларускага народа, гісторыя якога сягае ў глыб тысячагоддзяў.

Відавочна, што тактычныя задачы будаўніцтва нацыі павінны адаптавацца да новых умоваў. Стратэгія, якая прапануецца для абмеркаваньня беларускай эліце, утрымлівае шмат важных палажэньняў, рэалізацыя якіх магла б у канчатковым выглядзе прывесці да посьпеху, незалежна ад тых сіл, якія іх будуць падтрымліваць. Гэта можа быць пры жыцьцці аднаго пакаленьня альбо наступнага, аднак, калі гэта будзе сістэмная, узгодненая праца, то яна несумненна прывядзе да галоўнай мэты – мы будзем мець не цывільную, рускамоўную дзяржаву, а нейтральную, нацыянальную краіну з прыгожай назвай – Рэспубліка Беларусь.

Piotra Murzionak: About Strategy and Tactics of Belarusian Nation Building

(Abstract, magazine "CULTURE, NATION", March 2016, issue 13, pp. 16-21)

The main objective in the development of the Belarusian nation is a public education - linguistic, historical, cultural. Public education is the process that can not be a short-term process, as it requires a lot of effort of all national-conscious united elites and it should be guided by the common strategy. The strategy, which is proposed to discuss to the Belarusian elite, contains a number of objectives, the implementation of which could be in its final form lead to success, regardless of the forces that will support them. Needless to hope on external forces such as a collapse of the Russia, European aid or a change of the ruling power during a possible coup, revolution or hungry rebellion. All of those scenarios are unlikely for various reasons. It seems that the disputes of the parties should be left for later, when the nation uprising would be in a full grandeur. Only education combined with the struggle for democratic freedoms can change the mentality of the Belarusians. At the same time, the goal of democratic freedoms can not substitute for the execution of those tasks that are necessary for the construction of the national state. Changes can come during the lifetime of one generation or the next only when systemic, coordinated work of the national elite will be performed. That work will undoubtedly lead to the main goal - we will have not a civil, Russian-speaking state, but the neutral, national country with a beautiful name – the Republic of Belarus.

Да 30-годдзя Чарнобыльскай катастрофы

26 красавіка 1986 года ў гісторыі чалавецтва адзначана глабальнай экалагічнай катастрофай, якая здарылася на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі. Размешчаная на поўначы Украіны, побач з беларускай мяжой, гэта аварыя прывяла да шматлікіх бед для народаў Беларусі, Украіны і Расіі. Так здарылася, што радыёактыўная воблака ў большай частцы накрыла тэрыторыю Беларусі, хаця яно лётала і далёка па-за яе межамі, дасягаючы тэрыторыі многіх еўрапейкіх краін. Аналізу наступстваў катастрофы, медыцынскіх, экалагічных, эканамічных і сацыяльных, прысьвечаны шматлікія матэрыялы канферэнцый, даследаваньняў і ўспамінаў. У гэтым нумары часопіса ў азначэньне 30-годдзя гэтай аварыі мы пачынаем серыю матэрыялаў, прысвечаных сусьветным праблемам развіцьця ядзернай энэргетыкі і пытаньням, зьвязаных з выкарыстаньнем ядзернай энэргіі.

Вацлав Рудовски: Развитие ядерной энэргетики вчера и сегодня

Ядерная энэргетика основывается на энергии, которая выделяется при делении ядер урана и плутония нейтронами. Явление деления ядер было открыто в конце 30-х годов минувшего столетия. Первый вопрос, который возник - каким образом можно использовать то огромное количество энергии, которое высвобождается в результате деления ядер?

Первые исследования были начаты по созданию ядерного оружия. Интенсивная работа по разработке атомной бомбы шла в 1940-1945 г.г. и первая атомная бомба была сброшена в августе 1945 года на всё ещё воевавшую Японию. Попытки мирного использования деления ядер для производства электроэнэргии, были начаты в начале 50-х годов и достаточно быстро в СССР в 1954 году была построена первая демонстрационная атомная электростанция, на которой в качестве ядерного топлива использовали обогащённый уран.

В настоящее время во всём мире работает около 440 коммерческих атомных реакторов, расположеных в 31 стране. Они производят около 11% мировой электроэнэргии. Вся энэргия, производимая в мире на атомных электростанциях в три раза превышает количество электроэнергии, вырабатываемой во Франции или Германии. Важно отметить, что атомные электростанции в отличие от газовых или

угольных, не выбрасывают в атмосферу углекислый газ, накопление которого в атмосфере, как сейчас считают, ответственно за глобальное потепление планеты.

Доля атомной энергетики в разных странах колеблется в достаточно широких пределах, от 15 до 70%. В 16 странах эта доля составляет около 20%, во Франции –три четверти, в Финляндии, Бельгии, Чехии, Словакии, Украине, ЮжнойКорее – около 30%. В Японии, даже после аварии в Фукушиме, эта доля составляет около 25%. Такие страны как Италия или Дания, не имеющие своих атомных станций, получают около 10% электроэнэргии, производимой на атомных электростанциях соседних стран.

Кроме крупных ядерных станций, в 56 странах мира находится около 240 исследовательских ядерных реакторов, которые используются для научных целей, как источники нейтронов, а также для решения широкого круга прикладных проблем. На этих реакторах нарабатывается достаточно большое количество изотопов, которые используются в медицине для диагностика и лечения различных заболеваний, а также в промышленности.

Необходимо отметить, что мировая атомная энэргетика достаточно хорошо сбалансирована. Вместо старых атомных станций, выводимых из эксплуатации, вводятся новые. С 1956 по 2013 г.г. было снято с эксплуатации 66 реакторов, а введено новых - 71. В настоящее время во всём мире строится 65 атомных реакторов, и запланировано к строительству около 150 новых ядерных реакторов.

С учётом интенсивного развития таких стран как Китай, Индия, Иран, страны Южной Америки предполагается, что к 2035 году будет введено в строй 287 новых атомных реакторов и остановлено 132.

Кроме атомных станций, предназначенных для производства электроэнэргии, были разработаны и разрабатываются атомные реакторы малой мощности, которые устанавливались на кораблях, в основном на подводных лодках. По различным оценкам, существует около 180 таких реакторов. Опыт работы на таких установках в целом составляет около 13.000 реакторо-лет.

Строительство атомных электростанций это непростое решение для любой страны, которое определяется структурой промышленности, состоянием экономики, качеством энэргетического сектора, уровнем образования, экологией, отношением общественности к ядерной энергетике и многими другими факторами.

Представляется интересным привести данные о состоянии ядерной энергетики в различных странах мира. Ядерная энергетика по своим масштабам получила наибольшее развитие в Соединённых Штатах Америки. **США** были пионерами в этой отрасли – первый коммерческий реактор мощностью 250 Мвт был введён в эксплуатацию фирмой Вестингауз в 1960 году, а закрыт только в 1992 году. За прошедшие десятилетия накоплен колоссальный опыт в эксплуатации крупномасштабных атомныхэлектростанций. На 100 ядерныхреакторах в США производится около 30% всей мировой ядерной энэргии, что составляет в свою очередь около 19% мировой электроэнергии, получаемой из всех возможных источников. В ближайшие годы вводятся в строй ещё 6 реакторов (планируется ввести в эксплуатацию к 2020 году). Начиная с 2007 года в США получено 16 лицензий на строительство новых 24 ядерныхреакторов. В ближайшее время развитие ядерной энергии будет определяться качеством и эффективностью новых типов реакторов и естественно ценой на другие источники получения энергии (газ, нефть). Правительство США открыло широкую дорогу для промышленности по созданию нового класса атомных реакторов.

Франция относится к странам с очень высоким уровнем развития ядерной энэргетики. Она получает около 75% электроэнергии с атомных электростанций. К 2025 году это доля несколько уменшится – до 50%, тем не менее это в полной мере обеспечит энергетическую безопасность страны. Франция является одним из важнейших экспортеров энэргии из-за низкой стоимости производста и получает около 3 млрд евро в год от продаж электроэнергии. Франция активно участвует в разработке ядерных технологий. Реакторы, топливные продукты и услуги в этой области являются важными компонентами в экспорте страны. Франция успешно развивает реакторы на быстрых нейтронах с газовым и натриевым охлаждением. Высокотемпературные реакторы с газовым охлаждением представляют большой интерес в США, Южной Африке и Китае. Важно подчеркнуть, что 17% электроэнэргии во Франции получаются при переработке отработанного ядерного топлива. Франция имеет 58 ядерных реакторов, которые были введены в эксплуатацию в 80-90-е годы прошлого столетия. В настоящее время строится 1 реактор, ещё один будет построен в ближайшее десятилетие. 13 ядерных реакторов остановлены, 9 из них были введены в эксплуатацию в 50-60-х годах.

Ядерная энергетика в **Германии** очень сильно развивалась в 70-х годах и имела высокую поддержку среди населения. Однако, отношение к ядерной энергетике изменилось после Чернобыльской катастрофы в 1986 году и последний ядерный реактор был введен в эксплуатацию в 1989 году. До марта 2011 года Германия получала одну четверть электроэнергии от 17 атомных реакторов. В 2011 году 9

реакторов закрыли и в настоящее время работает 8 реакторов, которые дают 16% общей электроэнергии производимой в Германии. Эти 8 атомных реакторов будут закрыты в 2022 году. В настоящее время правительство поддерживает развитие альтернативных источников получения электроэнергии. Стоимость замены электроэнергии, получаемой на атомных станциях, оценивается в 1000 млрд. евро без какой-либо гарантии надёжного результата. При этом предполагается увеличение доли энергии производимой на угольных электростанциях в основном с использованием бурого угля.

Первая атомная электростанция в **России** была построена в 1954 году. Два первых коммерческих реактора были введены в эксплуатацию в 1963-64 г.г. Эффективность генерации электроэнергии на атомных станциях России резко возросла в середине 90-х годов. В настоящее время Россия значительно расширяет разработки в области ядерной энергетики, включая использование новых технологий. Россия является мировым лидером в разрботке реакторов на быстрых нейтронах.Следует отметить, что экспорт ядерных товаров и услуг является одним из основных в плане развития экономики России. В 2015 году "Росатом" – головная организация в области реакторостроения, объявил, что имеет заказов на строительство 34 атомных реакторов в 13 странах мира, стоимостью около 5 млрд каждый. А общий объём заказов на экспорт ядерных услуг и товаров составляет около 300 млдр долларов. В настоящее время в России работают 35 ядерных реакторов, 8 находится в стадии строительства. В течение следующих 15 лет планируется ввести 23 атомных элетростанций. Предполагается, что к 2020 году атомные электростанции будут производить около 20% от общего производства электроэнергии в России.

Ещё есть ряд стран, которые не ведут работы по развитию технологий в области реакторостроения, но имеют законодательство, соответвующую нормативную базу и инфраструктуру, позволяющие им развивать ядерную энергетику. Например, **Финляндия** имеет 4 атомных реактора, производящих около 30% электроэнергии (вводится в строй 5-й ядерный реактор и запланировано строительство ещё одного). **Чехия** имеет 6 ядерных реакторов, которые дают около одной трети от всей электроэнергии. Чехия имеет планы разития ядерной энергетики вплоть до 2040 года. **Венгрия** имеет 4 ядерных реактора и доля электроэнергии вырабатываемой на них, составляет около30%. Первый коммерческий реактор начал работу в Венгрии в 1982 году. В настоящее время Венгерский парламент поддержал строительство двух новых реакторов при участии России. В **Нидерландах** имеется один ядерный реактор (с 1974 года), генерирующий 4% электроэнергии; предполагается строительство ещё одного реактора большой

мощности. В Нидерландах работает один исследовательский реактор, который производит около 60% медицинских радиоизотопов для всей Европы. **Швейцария** имеет 5 ядерных реакторов (40% электроэнергии) и были запланированы к строительству ещё 2 реактора. Однако, в 2011 г. парламент страны принял решение не производить замену выходящих из эксплуатации реакторов, что равносильно остановке развития ядерной энергетики в стране к 2034 году и это несмотря на продолжающуюся общественную поддержку развития ядерной энергетики.

В настоящее время 2 страны приступают к развитию ядерной энергетики при участии МАГАТЭ – это **Объединённые Арабские Эмираты** и Республика Беларусь. В Объединенных Арабских Эмиратах к 2020 будут введены в эксплуатацию 4 атомных реактора. Все четыре реактора в настоящее время находятся в стадии строительства. Строительство первого реактора было начато в 2012 году, ожидается, что реактор будет введён в эксплуатацию в 2017 году.

Что касается **Беларуси**, то строительство первого блока начато в ноябре 2012, второго блока – в мае 2014 года. Предполагаемая дата введения вэксплуатацию – 2019 и 2021 г.г.

Vaclav Rudovsky: Nuclear Energy Today and Tomorrow
(Abstract, magazine "CULTURE, NATION", March 2016, issue 13, pp. 22-26)

The data on nuclear energy development worldwide are presented. In the world there are about 440 commercial nuclear reactors, located in 31 countries. They produce about 11% of the world electrical energy. Nuclear power plants, compared with coal ones avoid to throw in an atmosphere of carbon dioxide; for the US it is about 750 million tons of carbon dioxide per year. It is predicted that 132 nuclear reactors will be shut down and 287 new nuclear reactors put into operation in the world by 2035. In Belarus in the coming years will be put into operation 2 nuclear reactors in Ostrovets.

Дыскусія "Нацыянальнае будаўніцтва і сучаснасць - 2015" (працяг)

Тэма: "СТРАТЭГІЯ РАЗВІЦЦЯ БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫІ"

Дапоўнены праект «*СТРАТЭГІІ РАЗВІЦЦЯ БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫІ» *(па стану на 25 сакавіка 2016 года). *Калі ласка, свае каментары і заўвагі дасылайце на адрас:* chasopis.sakavik@hotmail.com

Стан беларускай нацыі

За мінулае стагоддзе беларусы дасягнулі значнага прагрэсу ў будаўніцтве сваёй дзяржавы – у свеце стала існаваць незалежная і суверэнная краіна Беларусь, прынятая ў ААН. У развіцці краіны за гэты час былі спрыяльныя і неспрыяльныя перыяды, а сучасныя дзяржаўнасць і суверэнітэт Рэспублікі Беларусь значна ўмацаваліся толькі пасля выхаду з СССР. Аднак, трэба адзначыць шэраг фактараў, якія не спрыяюць будаўніцтву нацыянальнай дзяржавы, а менавіта, прыхільнасць сучаснага кіраўніцтва да пабудовы рускамоўнай, цывільнай дзяржавы, збераженне савецкага, аўтарытарнага стылю кіравання краінай, выхаванне патрыятызму, заснаванагаму толькі на кароткачасовай гісторыі апошняй вайны, прыгнёт беларускай мовы і беларускасці, удзел у ваенных блоках (ОДКБ, асобныя дамовы з Расіяй), усё большае уключэнне краіны ў сферу "русского мира", ідэалогія якога скіравана на ваенную, палітычную і культурную экспансію не толькі на суседнія, але і на далёкія краіны, дзе ёсць прыкметы рускай мовы і культуры.

Цяперашняя дзяржаўная палітыка знаходзіцца ў супярэчнасці з рэалізацыяй нацыянальнай ідэі, аб чым сведчаць неўжыванне роднай мовы ў дзяржаўных установах, савецкая інтэрпрэтацыя гісторыі Беларусі, увядзенне ў вучэбных установах дысцыпліны «Ідэалогія беларускай дзяржавы», якая не асвятляе вырашэнне нацыянальных пытанняў, выцясненне беларускіх выканаўцаў і аўтараў з дзяржаўных тэле- і радыёканалаў, існаванне чорных спісаў музыкаў, пісьменнікаў, прадстаўнікоў іншых творчых прафесій, забарона ўжывання нацыянальных сімвалаў. Некаторыя праявы беларускасці з боку дзяржавы (рэдкія выступы кіраўнікоў па-беларуску, з'яўленне беларускіх білбордаў) не маюць сістэмнага характару і хутчэй выглядаюць рэхам лавіравання ў дзейснай геапалітычнай сітуацыі. Найноўшая мадыфікацыя патрыятызму, якая пераважна

грунтуецца на дасягненнях савецкай эпохі і факце перамогі ў Другой сусветнай вайне, не можа лічыцца прадуктыўнай і перспектыўнай, бо перакрэслівае ўсю папярэднюю 1000-гадовую гісторыю станаўлення беларускай дзяржаўнасці, што пачынаецца з часоў Полацкага і Турава-Пінскага княстваў.У той жа час трэба адзначыць, што без чыннага ўдзелу самой дзяржавы нацыянальнае будаўніцтва сіламі толькі нацыянальнай эліты будзе ў значнай ступені запаволена.

Сярод шэрагу мадэляў будаўніцтва дзяржавы (грамадзянская/цывільная, культурная, уяўная) выбар <u>мадэлі этнанацыянальнай дзяржавы</u> ў найбольшай ступені адпавядае рэальнай сітуацыі ў Беларусі. Будаўніцтва цывільнай нацыі без належнага грунту этнакультурнай еднасці, падмацаванай агульнай гісторыяй, традыцыямі, мовай, светапоглядамі і, так ці іначай, этнічным паходжаннем, – з’яўляецца памылковым шляхам. Нішто ў сучасных умовах не можа так спрыяць будаўніцтву дзяржавы як прыналежнасць большасці грамадзян да аднаго этнасу (83.7% насельніцтва краіны адчуваюць сябе беларусамі, 2009). Нельга пагадзіцца з тым, што Беларусь многанацыянальная краіна. Большасць нацыі складаюць беларусы (нацыўтваральны этнас, тытульная нацыя), якія ў асноўным і вызначаюць менталітэт краіны, яе агульны настрой і адносіны да знешняга свету.

У той жа час у Беларусі нацыянальныя меншасці жывуць у бяспецы, дзякуючы як існуючым цывільным рэгулам, так і міралюбівым адносінам да нацыянальных меншасцяў саміх беларусаў. Будучая этнанацыянальная дзяржава ўяўляецца такой дзяржавай, якая рэальна адстойвае інтарэсы тытульнай нацыі і ў якой грамадзянам меншасцяў гарантуюцца роўныя правы і абарона ад асіміляцыі пры рэалізацыі іх нацыянальных праектаў. Толькі на гэтым шляху бачыцца будучыня нашай краіны. Беларусь не можа будаваць дзяржаву на аснове культурнай мадэлі ці цывільнай рускамоўнай мадэлі, як гэта робіцца цяпер, па адной простай прычыне. І ў адным, і ў другім выпадку паглынанне беларускай дзяржавы "русским миром", з’яўляецца непазбежным.

Мяркуецца, што далейшае існаванне беларускай дзяржавы мусіць набыць фармат <u>нейтральнасці</u>. На сёння ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь запісана, што “Рэспубліка Беларусь ставіць за мэту зрабіць сваю тэрыторыю без’ядзернай зонай, а дзяржаву — нейтральнай” (Артыкул 18). Стан нейтральнасці будзе палітычным выхадам з-пад пагрозы быць уцягнутымі ў сферу "рускага свету" і адпавядае як ментальнасці беларускага народа, так і дзяржаўным інтарэсам. Відавочна, што стан нейтральнасці не прадугледжвае сяброўства ў ваенных ці іншых блоках, уцягнутых у рэгіянальныя ці глабальныя канфлікты. Стан нейтральнасці дае прававыя і маральныя падставы супрацьстаяць ваеннай ці эканамічнай агрэсіі, якія пагражаюць незалежнасці і суверэнітэту краіны. Правы і абавязкі нейтральнай

дзяржавы вызначаны ў раздзелах 5 [1] і 13 [2] Гаагскай канвенцыі ад 1907 года. Набыццё краінай юрыдычнага статусу нейтральнасці ў нашы дні можа быць прызнана ААН. Нейтральнымі краінамі ў Еўропе на сёння з'яўляюцца: Аўстрыя, Ірландыя, Ліхтэнштэйн, Мальта, Малдова (з 1994), Сан-Марыно, Сербія (з 2007), Фінляндыя, Швейцарыя, Швецыя (хаця некаторыя з гэтых краін ёсць сябрамі Еўрапейскага Саюза, ЕС). Пры гэтым важна таксама ўсведамляць, што ні шчыльная сувязь з Еўрасаюзам, ні – тым больш – з Расіяй не будуць аптымальнымі варыянтамі далейшага развіцця.

Падаецца, што будаўніцтва нацыянальнай дзяржавы не можа быць заснавана выключна на хрысціянскай маралі, па некалькіх прычынах, многаканфесійнасці ў краіне, адсутнасці абсалютнай перавагі (больш 50%) якой-небудзь рэлігійнай канфесіі, наяўнасці значнай долі атэістаў сярод насельніцтва (41%). Нам трэба будаваць свецкую (не рэлігійную) нацыянальную дзяржаву, у якой будзе забяспечана свабода ўсіх веравызнанняў, калі іх дзейнасць не супярэчыць заканадаўству РБ.

Стан самаідэнтыфікацыі беларускай нацыі па-ранейшаму застаецца недастакова трывалым. Прычынамі для гэтага з'яўляюцца як савецкая спадчына, так і працяг сучасным кіраўніцтвам амаль той жа палітыкі ў дачыненні да нацыянальных пытанняў. Грамадзяне Беларусі да гэтага часу не разглядаюць незалежнасць краіны, як адну з найважнейшых каштоўнасцяў. Але ў той жа час, калі казаць пра аднясенне сябе да беларускай нацыі, то 83.7% насельніцтва краіны называюць сябе беларусамі (перапіс 2009 года). Такая высокая нацыянальная аднароднасць выглядае добрым грунтам для будаўніцтва нацыянальнай дзяржавы.

Сітуацыя з роднай Мовай вельмі балючая і катастрафічная, што сталася вынікам як аб'ектыўных працэсаў, звязаных з урбанізацыяй, так і з бяздзейнасцю сучаснага урада, што фактычна вядзе да паступовага выцяснення Мовы з нацыянальнай свядомасці. Адзначаючы, што пераважная большасць грамадзян Беларусі прыхільна ставіцца да беларускай мовы і культуры, усё ж ва ўмовах заняпаду Мовы спадзявацца на дастойнае і поўнае будаўніцтва нацыянальнай дзяржавы можна толькі пры дапушчэнні, што беларусы будуць глыбока ведаць сваю даўнішнюю гісторыю (Полацкае княства, ВКЛ), узровень ведаў пра якую яшчэ недастатковы.

Магчымасці станаўлення і развіцця грамадзянскай супольнасці, заснаванай на дэмакратычных каштоўнасцях, ва ўмовах аўтарытарнага рэжыму вельмі абмежаваныя. Пад уплывам Расіі і Расійскай праваслаўнай царквы ў апошнія 2 стагоддзі ментальнасць беларускага насельніцтва фармавалася на карысць

інтарэсаў царскай улады Расійскай імперыі, а потым у інтарэсах камуністычнай дыктатуры СССР - пасіўнасці, моцнай дзяржаўнай улады, і не была скіравана на развіццё асобы, яе свабоды і павагі да прыватнай уласнасці. Усё гэта разам з сучаснай дзяржаўнай прапагандай прывяло да таго, што палітычная культура беларусаў і ўзровень развіцця грамадзянскай супольнасці застаюцца ўсё яшчэ на неапраўдана нізкім узроўні. Відавочна, што людзі не ўспрымаюць аўтарытарны рэжым, як пагрозу дэмакратычным свабодам, што магчыма звязана як з асобай кіраўніка дзяржавы і з той палітыкай якую ён праводзіць, з эканамічнай і палітычнай стабільнасцю, якая на гэты час іх задавальняе, так і з антыканстытуцыйным ціскам на свабоду слова і татальным падпарадкаваннем СМІ дзяржаве. Парадаксальна, але грамадзяне Беларусі, падтрымліваючы ў большасці дэмакратыю (75.3%), у той жа час не супраць аўтарытарнага стылю кіравання (61.6%). На рэферэндуме 1996-га году 65% грамадзян прагаласавалі за тое, што дзяржава не павінна даваць справаздачу грамадскасці за фінансаванне ўсіх галін улады. Толькі дэзарыентаванае, збітае з тропу прапагандай насельніцтва магло прагаласаваць такім чынам. Спадзявацца ж на сапраўднае паўнавартаснае супрацоўніцтва з аўтарытарнай дзяржавай не выпадае ў сілу таго, што сучаснае кіраўніцтва не разглядае грамадства ў якасці раўнапраўнага партнёра.

Ментальнасць беларусаў недасткова падрыхтаваная да ўспрыймання каштоўнасцей, звязаных з роўнасцю людзей, якія ў цывілізаваным свеце паступова ўваходзяць у жыццё і з разуменнем успрымаюцца грамадствам - беларусы недастаткова талерантныя ў адносінах да іншых расаў, нетрадыцыйных рэлігій і да асоб нетрадыцыйнай сексуальнай арыентацыі, адмоўна ставяцца да адмены смяротнага пакарання.

Нацыянальная свядомасць саміх грамадзян Беларусі пакуль што вельмі слабая. Такія прыметы як некарыстанне роднай мовай, нежаданне весці дзяцей у беларускія школы і садкі, нізкая актыўнасць у пратэстных акцыях, абыякавасць да нацыянальных каштоўнасцяў, настальгія па савецкасці, успрыманне рускай культуры як сваёй, а ўспрыманне сваёй культуры як другаснай, зніваліраванае пачуццё нацыянальнага гонару ніяк нельга залічыць у актыў нацыянальнай свядомасці. Да таго ж “русский мир” непазбежна атачае нас штодня. На вывучэнні твораў менавіта рускіх пісьменнікаў грунтуюцца каштоўнасныя арыентацыі навучэнцаў сярэдніх школ; п’есы рускіх драматургаў пераважаюць у айчынных тэатрах; расійская папса гнятуча дамінуе на большасці канцэртных пляцовак Беларусі і ў медыясферы. Відавочна, што беларускае грамадства не зможа пазбавіцца са сваіх посткаланіяльных поглядаў да таго часу, пакуль не пераадолее рэфлекс бясконцага азірання на Расію. Не спрыяе росту нацыянальнай свядомасці і пастаянна прапагандуемая і не адпавядаючая гістарычным фактам ідэя аб

трыадзінстве усходнеславянскіх народаў, што асабліва стала відавочна падчас ваеннай агрэсіі Расіі супраць Украіны.

Будаўніцтва паўнавартаснай нацыянальнай дзяржавы пры недахопе якасцяў аб якіх ішла размова вышэй будзе запаволена, нягледзячы на тое, што па сваёй адукаванасці і нават па ўзроўню жыцця Беларусь магла б адпавядаць еўрапейскім стандартам. Будаўніцтва нацый-дзяржаў у Еўропе працягваецца ў такіх этнічна аднародных краінах як Сербія (83% насельніцтва складаюць сербы), Харватыя (88%), Славенія (89%), Літва (84%). Беларусь мае патэнцыял будаваць нацыянальную дзяржаву таксама.

Беларуская нацыянальная эліта імкнецца выкарыстоўваць каштоўнасці, заснаваныя на глыбокай гісторыі, адвечнай культуры і традыцыях беларускага народа. Сучаснае дзяржаўнае чынавенства і нацыянальная эліта, як высвятляецца з публічных прамоваў, збіраюцца будаваць розныя мадэлі Беларусі, якія, паводле логікі, слаба сумяшчальныя паміж сабой. Аднак, у грамадстве няма свабоднага абмену думкамі, адкрытага поля для змагання ідэй. Грамадзяне краіны за свае погляды і незалежную пазіцыю загнаны ў палітычную і культурную рэзервацыю, запісаны ў творчыя чорныя спісы.

Прапануемая Стратэгія развіцця беларускай нацыі разлічана на бліжэйшыя два дзесяцігоддзі ў незалежнасці ад магчымых змен унутранага ці знешняга палітычнага\геапалітычнага характару (рэвалюцыя, агрэсія ці іншае). Не адмаўляючы і падтрымліваючы палітычныя падыходы, трэба заўважыць, што пастаяннай задачай нацыянальных сіл мусіць быць змаганне за нацыянальную свядомасць грамадзян Беларусі, а такая праца патрабуе доўгага часу і не можа быць вырашана кароткачасовымі кампаніямі.

Сілы нацыянальнай эліты за апошні час значна пашырыліся за кошт шматлікіх інстытутаў, арганізацый і вэб-структур, аднак, на жаль, значная колькасць іх вымушана дзейнічаць з-за мяжы. Свабодна ж працаваць на радзіме вельмі складана з-за шматлікіх абмежаванняў і прынятых законаў, якія фактычна загналі свабодную думку разам з мовай тытульнай нацыі ў “беларускае гета”. Нягледзячы на пэўныя слабасці «няспелай» беларускай нацыі магчымасць будаўніцтва поўнавартаснай нацыі і нейтральнай, беларускай нацыянальнай дзяржавы застаецца. Гэта надзея базуецца на: незалежнасці і суверэнітэце, якую зараз мае РБ, высокай нацыянальнай аднароднасці насельніцтва (83.7% беларусы), наяўнасці нязначнай па колькасці, але актыўна працуючай нацыянальнай эліты, істотнай долі насельніцтва, якая спачувае ці можа падтрымаць ідэі, скіраваныя на ўмацаванне нацыі, узрастаючай колькасці інфармацыйных рэсурсаў, спрыяльных знешніх

умовах, тэарэтычных доказах магчымасці будаўніцтва нацыянальнай дзяржавы ў пост-мадэрны перыяд, у часы існавання інфармацыйнага грамадства.

Мэта Стратэгіі

Мэтай прапаноўваемай Стратэгіі з'яўляецца пабудова нейтральнай, нацыянальнай дзяржавы,у якой абсалютна роўныя правы будуць мець прадстаўнікі нацыянальных меншасцяў і прадстаўнікі нацыяўтваральнага этнаса - беларусы.

Задачы, якія вынікаюць з характарыстыкі сучаснага стану беларускай нацыі і пастаўленай мэты:

Распаўсюджваць ідэю аб атрыманні краінай нейтральнага стану праз правядзенне рэферэндума і замацаванні гэтага палажэння ў Канстытуцыі РБ.

Падтрымліваць і прапагандаваць, абапіраючыся на гістарычныя факты, ідэю аб этнічнай гістарычнай унікальнасці беларускай народа, развіццё якога істотна адрозніваецца ад развіцця народаў Расіі. Лічыць ідэю аб трыадзінстве усходнеславянскіх народаў (Беларусі, Расіі, Украіны) не адпавядаючай гістарычнай праўдзе і шкоднай.

Падтрымліваць ідэю пераемнасці ў гістарычным развіцці беларускай дзяржаўнасці. Дабівацца сусветнага прызнання выключнай ці роўнай ролі беларускага народа ў развіцці Вялікага Княства Літоўскага - вялікай еўрапейскай дзяржавы мінулага, на тэрыторыі якой сёння пражываюць людзі сучасных незалежных краін, Беларусі, Літвы, Польшчы і Украіны. Першыя княствы на тэрыторыі Беларусі, Вялікае Княства Літоўскае, станаўленне і здабыццё незалежнасці Рэспублікі Беларусь, - усе гэтыя перыяды з’яўляюцца састаўнымі часткамі нашай нацыянальнай гісторыі. Выцісканне і прыніжэнне любога гістарычнага перыяда не адпавядае інтарэсам нацыі.

Для папярэджання пагрозы страты незалежнасці і суверэнітэту РБ праз ваенныя, эканамічныя ці культурныя механізмы супрацьстаяць ідэалогіі “русского мира” і н’юеўразізма, якія ўяўляюць сабой абноўленыя формы імперскага шавінізму.

Не падтрымліваць сучасны ўрад у будаўніцтве цывільнай, рускамоўнай дзяржавы, і адначасова працягваць пошук актыўнага ўзаемадзеяння з мясцовымі ўладамі ў рамках законаў, рабіць гэта індывідуальна і арганізаванымі групамі грамадзян для паляпшэння сітуацыі ў адносінах да мовы (садкі, класы, школы, дакументацыя), гісторыі (назвы вуліц, памятныя знакі) і па іншых пытаннях.

На сучасным этапе праводзіць асветніцкую дзейнасць сярод насельніцтва ў першую чаргу ў галіне гісторыі, элітарнай і мас-культуры і традыцый беларускага народа (Полацкая дзяржава, ВКЛ, БНР, БССР, адраджэнне 90-х), не збаўляючы высілкаў па вызваленні беларускай мовы з прыгнечанага стану. Дабівацца раўнапраўнага, непрымусовага ўжывання беларускай мовы ў дзяржаве, стварэння нарматыўнай базы на мове тытульнай нацыі.

Ва ўмовах сфальшаванага двухмоўя і невыканання "Закона аб мовах" стымуляваць выкарыстанне Мовы ва ўсіх сферах грамадскага і культурнага жыцця, ужываючы ўсе магчымыя падыходы і сродкі, прадстаўленыя ў "Стратэгіі развіцця беларускай мовы ў XXI стагоддзі" (2012), уключаючы: адкрыццё беларускага нацыянальнага універсітэта, заахвочванне грамадзян Беларусі аддаваць дзяцей у беларускія садкі і школы, заахвочванне рэлігійных абшчын розных канфесій да правядзення багаслужбы на беларускай мове і грамадскіх арганізацый нацыянальных меншасцяў да вывучэння беларускай мовы і гісторыі, заахвочванне грамадзян Беларусі і адпаведных рытуальных агенцтваў ужываць беларускую мову на надмагільных надпісах.

Для асветы насельніцтва стварыць агульны нацыянальны інфармацыйны канал і шэраг інфармацыйных пляцовак (газеты, часопісы, радыё, тэлебачанне), пабудаваных па прынцыпу грамадскіх СМІ, на якія не змогуць ўплываць і ціснуць ідэалагічныя структуры аўтарытарнага рэжыму.

Даводзіць (грамадству) інфармацыю пра ўсе станоўчыя праяўленні беларускасці і рэагаваць на ўсе без выключэння праявы этнацыду беларусаў. Шанаваць і развіваць гонар за дасягненні, якія мае беларускі народ сёння.

Папулярызаваць нацыянальных дзеячаў, зрабіўшых найбольшы ўклад у развіццё нацыі: І. Насовіч, Н. Орда, В. Дунін-Марцінкевіч, С. Манюшка, К. Каліноўскі, Ф. Багушэвіч, Я. Карскі, М. Доўнар-Запольскі, Б. Эпімах-Шыпіла, І. Луцкевіч, Я. Купала, Я. Колас, М. Гарэцкі, У. Галубок, В. Ластоўскі, Я. Лёсік, А. Луцкевіч, М. Багдановіч, А. Чарвякоў, Б. Тарашкевіч, Р. Шырма, Г. Цітовіч, Л. Геніюш, М. Ермаловіч, В. Быкаў, А. Адамовіч, У. Караткевіч, М. Крукоўскі, Р. Барадулін, Г. Бураўкін, У. Мулявін.

Адзначаць нацыянальныя святы, якія пакуль што не значацца ў афіцыйным календары: 25 сакавіка – Дзень Волі, першае абвяшчэнне незалежнасці краіны, Беларускай Народнай Рэспублікі; 15 ліпеня – Грунвальдская бітва; 27 ліпеня – Дзень незалежнасці Рэспублікі Беларусь; 8 верасня – Дзень беларускай вайсковай славы, 27 лістапада – Слуцкі збройны чын.

Падыходы і сродкі рэалізацыі

1.У сваіх адносінах паміж людзьмі, якія будуць падтрымліваць рэалізацыю Стратэгіі пажадана выконваць наступныя правілы "Кодэкса гонару": лічыць, што ўдзел у будаўніцтве нацыянальнай дзяржавы гэта вялікі гонар для беларусаў і прадстаўнікоў нацыянальных меншасцяў; праяўляць узаемапавагу і падтрымку; крытычна і абгрунтавана вясці спрэчкі, не дапускаючы пры гэтым абраз і спасылак на неправераныя факты; быць талерантнымі да выказванняў апанентаў; максімальна ўжываць Мову дома і па-за домам; прытрымлівацца адзіных падыходаў пры выкананні задач Стратэгіі; пазбягаць фракцыйнасці - пабудаваць нацыянальную дзяржаву можна толькі праз адзінства людзей, незалежна ад таго, прыхільнікамі якіх партый, рухаў, рэлігійных і іншых плыняў яны з'яўляюцца.

2.Давесці змест Стратэгіі да максімальнай колькасці грамадзян РБ. Пажадана каб тэкст Стратэгіі мела кожная сям'я.

3.Рэалізацыя Стратэгіі разлічана на бліжэйшыя два дзесяцігоддзі ў незалежнасці ад магчымых змен унутранага ці знешняга характару (рэвалюцыя, агрэсія ці іншае).

4.Мець на ўвазе, што для рэалізацыі Стратэгіі больш важным з'яўляецца выхаванне і падтрымка адпаведнага нацыянальна-свядомага настрою ў грамадстве ў доўгатэрміновай перспектыве, чым нават наяўнасць ці адсутнасць матэрыяльных магчымасцяў.

5.Паступовае пашырэнне кола нацыянальна свядомых грамадзян РБ праз асвету і правядзенне пастаянных і рэгулярных акцый, скіраваных на выкананне пастаўленых задач, з удзелам адбудаванай адкрытай грамадзянскай супольнасці як унутры краіны, так і за яе межамі.

6.Для вырашэння задач стратэгіі, ва ўмовах абмежаванага доступу да СМІ і адсутнасці дапамогі з боку дзяржавы, выкарыстоўваць усе наяўныя і шукаць новыя сілы і сродкі беларускага грамадства, прыхільных да нацыянальнай ідэі грамадзян РБ, спонсараў, інтэрнэт-рэсурсы, незалежныя і дзяржаўныя СМІ.

7. Шукаць магчымасці лабіравання нацыянальных інтарэсаў шляхам народнай дыпламатыі і праз спробы наладжвання дыялогу з тымі супрацоўнікамі праўладных структур і колаў, якія падзяляюць акрэсленую сістэму каштоўнасцяў.

У распрацоўцы праекта прымалі ўдзел: Алена Анісім, Аляксандр Кашо, Пётра Мурзёнак, Алег Трусаў, Ірына Шумская.

Канструктыўныя каментары
на "Стратэгію развіцьця беларускай нацыі",
на старонках "Нашай Нівы" (публікацыя ад 7 лютага 2016 года).
"Стратэгія развіцьця беларускай нацыі" упершыню апублікавана на старонках часопіса "КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ" 6 лютага 2016 года.

Генэрал Голад
07.02.2016 / 11:35
Беларусы, пераважна, вельмі паслухманая нацыя. Таму загад "князя", "пана", "начальніка", "прэзідэнта" для іх заўжды закон. Загадаюць стаць літвінамі-нацыяналістамі - стануць, загадаюць нішчыць "сьвядомых" - будуць. Адзінае выйсьце-ратунак для нас - нацыяналістычная ўлада. Астатняе ёсьць мроямі і дэмагогіяй.

Каліноўскі
07.02.2016 / 11:48
Усё слушна! Згода

Віталь Станішэўскі
07.02.2016 / 12:04
"Патрымліваць ідэю аб гістарычнай унікальнасці беларускай народа, развіццё якога істотна адрозніваецца ад развіцця народаў Расіі і ў значнай ступені ад развіцця украінскага народа. Лічыць ідэю аб трыадзінстве усходнеславянскіх народаў (Беларусі, Расіі, Украіны) не адпавядаючай гістарычнай праўдзе."
Да чаго гэты пасаж пра украінцаў увогуле? І так вядома, што гэта іншы народ. Калі ўкраінцы іншы, то і рускія не менш іншы. Акцэнтаванне розніцы з украінцамі выглядае дзіўна, калі ўзгадаць, што жылі адзіным жыццём у ВКЛ, а ў Рас. імперыі падчас станаўлення беларускай нацыі таксама былі блізкія з украінцамі. У час цяперашняга змагання ўкраінцаў за сваё існаванне яны нам хаўруснікі. Што да трыадзінага народу, гэты тэзіс, які ўжо бяруць на ўбраенне самі ўкраінцы. Каб адабраць яго ў расіян. Так што варта падумаць, што спрачацца пра гэта давядзецца з украінцамі. Аднак жа ад эксплуатацыі ідэі Кіеўскай Русі украінцамі нам ніякай шкоды, бо з яе прысабечваннем расіянамі русіфікаваныя беларусы пагаджаюцца толькі каб знайсці абгрунтаванне свайму рускамоўнаму статус-кво, а для пераходу ва ўкраінскасць няма перадумоў ні ў плане моўнай асіміляцыі, ні ў плане нацыянальна-дзяржаўнай ідэнтыфікацыі (беларусы, хоць і пашпартныя). Тыя

ж русіны (закарпацкія) лічаць сябе асобнымі ад украінцаў і рускіх і мову асобной ад украінскай і рускай - нягледзячы на назву.

"Дабівацца сусветнага прызнання выключнай ці роўнай ролі беларускага народа ў развіцці Вялікага Княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай – вялікіх еўрапейскіх дзяржаў мінулага, на тэрыторыі якіх сёння пражываюць людзі сучасных незалежных краін, Беларусі, Літвы, Польшчы і Украіны."
Казаць пра роўную ролю ў Рэчы Паспалітай - забывацца, калі і з чаго пачалася дэнацыяналізацыя беларусаў і страта імі незалежнасці. У Рэчы Паспалітай ВКЛ паступова губляла самастойнасць. У 1696 г. беларуская мова згубіла статус дзяржаўнай. З таго часу носьбіты беларускай культуры, згубіўшы эліту і падтрымку сваёй мовы, набылі стаус халопаў і правінцыялаў, і пераадоленне гэтага пачалося толькі на мяжы 19 і 20 стст. і працягваецца дагэтуль.

"Не падтрымліваць ідэю «ліцвінства», як канцэпцыі, якая супроцьстаўляецца «беларускасці» з мэтай пазбаўлення гістарычнай пераемнасці беларускай дзяржаўнасці - выцісканне і прыніжэнне любога гістарычнага перыяда не адпавядае інтарэсам нацыі."
Тут бы перафармуляваць, каб выразней. Бо ярлык "ліцвінства" цяпер паспелі навесіць ўвогуле на прызнанне часоў ВКЛ як залатога веку, часу неасіміляванасці беларусаў і росквіту іх дзяржаўнасці. Хіба, варта сфармуляваць у тым жа сэнсе, у якім было сказана пра залішняе вылучэнне перыяду, пачынаючы з 2-й сусветнай вайны - разглядаць усю гісторыю у яе лагічным адзінстве, не ўзвышаць адны перыяды і не прыніжаць іншыя. Калі казаць гэтак кропкава - то пра вайну, то пра ліцвінства, то якраз-такі можам падзяліць людзей з гэтымі каштоўнасцямі замест таго, каб іх інтэграваць і наблізіць адно да аднаго.

Валацуга
07.02.2016 / 12:13
..."Ментальнасць беларусаў недасткова падрыхтаваная да ўспрыймання каштоўнасцей, звязаных з роўнасцю людзей, якія ў цывілізаваным свеце паступова ўваходзяць у жыццё і з разуменнем успрымаюцца грамадствам - беларусы недастаткова талерантныя ў адносінах да іншых расаў, нетрадыцыйных рэлігій і да асоб нетрадыцыйнай сексуальнай арыентацыі, адмоўна ставяцца да адмены смяротнага пакарання."
Як па мне, дык гэта наадварот добра, у нацыі ёсць яшчэ імунітэт нейкі супраць дэградацыі і самаруйнаваньня. Ну можа сьмяротнае пакараньне трэба адмяніць. А так добра, што беларусы збольшага ксенафобы, расісты і г.д. Дзесьці чытаў што беларусы сярод славянскіх народаў мабыць меней чым хто расава мешаныя. І

заслуга ў гэтым як раз у той жа ксенафобіі. Бо досыць ужо быць цярпіламі. Нашыя суседзі, апроч мабыць Украіны, паадбіралі гвалтам і скралі нашыя тэрыторыі нават са сталіцай, скралі нашыя сымбалі,нашу гісторыю, а мы тут пра талерантнасць будзем галавой ківаць. І нятрэба нам чужынцаў тут, асабліва якіх там кітайцаў, арабаў ды неграў, у іх свае краіны ёсць, няхай там і жывуць. Шчэ ня згодны з рольлю Царквы і з ацэнкай яе ўплыву. Дастаткова паглядзець на Польшчу, дзе касьцёл не толькі грае ролю рэлігійнага інстытуту, але ж і аб'ядноўвае нацыю, палякі трымаюцца за свой касьцёл, бо бачаць у гэтым фундамант нацыянальнай моцы і па свойму сваёй ідэнтычнасьці. Другая справа што ў нас тая ж БПЦ належыць МП. Але ж гэта кананічная царква. Калі будзе ў нас аўтакефалія ніхто ня ведае, ці хаця б аўтаномія як ва УПЦ МП, якая фактычна незалежная ад Масквы. Думаю што й шмат хто зь сьвятароў праваслаўных падтрымаў бы аўтакефалію, але гэта ўсё павінна адбывацца законным кананічным чынам, а не расколам, як зноў жа ў той Украіне. Спадзяюся што гэта справа часу. А так матэрыял годны, падтрымліваю аўтараў.

shpak

07.02.2016 / 12:42

Ну во-первых, кроме Анисим и Трусова больше ни кого не знаю. И кто им дал право разрабатывать какую-то концепцию с прицелом на то, что её должны выполнять все беларусы, я тоже не знаю. Видимо она носит рекомендательный характер. Если так, то их рекомендации я принял к сведению могу сказать, что в целом с ними согласен. Но, в части идеи нейтралитета Беларуси, которой предлагается строго следовать, я не согласен. Считаю, что сохранять нейтральный статус для Беларуси - это утопия. Остаться вне блока цивилизованных европейских стран - это значит подвергать себя не обоснованному риску. Например, страны Балтии существенно снизили вероятность российской агрессии в отношении себя только одним фактом своего членства в НАТО. Не вступать в интеграционные процессы с Европейскими странами - это значит остаться один на один, без союзников в случае агрессии с Востока. Поэтому я не являюсь сторонником некого утопичного нейтралитета Беларуси и выступаю за интеграцию в ЕС и вступление в НАТО. Ну и второе, с чем я не согласен - это с идеей не поддержки "литвинизма". Я не могу понять, чем он противопоставляется "беларускости" и считаю, что отказ от литвинизма - это и есть вытеснение и принижение одного из исторических периодов, что, по словам авторов, не соответствует интересам нации. Литвин - это одно из самоназваний народа и мы все должны об этом помнить.

Прос'Ты...
07.02.2016 / 13:02
"Будучая этнанацыянальная дзяржава ўяўляецца такой дзяржавай, якая рэальна адстойвае інтарэсы тытульнай нацыі і ў якой грамадзянам меншасцяў гарантуюцца роўныя правы і абарона ад асіміляцыі пры рэалізацыі іх нацыянальных праектаў".

Духу няма. Трэба казаць проста і ясна... як Гаспадары !

Мы пройдзем і выйдзем з сучаснага стану нягоднасьці. Здаровае будзе жыць, а хворае застанецца. Усё, што з бракам, то - згніе. І нам, як дбайным гаспадарам, неабходна, каб гной не залежваўся і не смярдзеў, а своечасова закопваўся ў зямлю, дзеля каштоўнага перагною. Наша дзяржава будзе нашай. Нашай - значыць народнай і людскай, рэальна адстойваючая інтарэсы сваёй нацыі. Аснова нашай нацыі ёсьць беларусы, каторые з умоў нашай зямлі і з моваю - душою Беларусі. Прышлым гарантуецца роўныя правы і свабоды і ўсё то, каб яны тут не выдзяляліся і не ўзнікла прычын, каб да іх адносіліся, як да чужыны і навалачы. Наша нацыя будзе трымацца на нацыянальным, грамадзянскім і сямейным патрыятызме, базай каторых будуць узаемная павага, ўдзячнасьць і клопат, то - што ў кожным чалавеку пачынаецца з нараджэньня, з мамы. І то, што жадаюць бацькі свайму дзіцяці у будучае, то - наша дзяржава будзе забяспечваць сваім грамадзянам у рэале - гэта Гонар, Годнасьць, Чын.

юрысты Консульт
07.02.2016 / 13:24
Важны крок да стварэння праграмы саліднай партыі. Іншыя партыйцы хай зайздросцяць і думаюць, як запісаць свае погляды ў выглядзе праграмных тэкстаў. І як гэтых канкурэнтаў крытыкаваць за тое, што на сябе пацягнулі манапольку апекуноў беларускае культуры і мовы.

Мікалай
07.02.2016 / 13:29
Згодны са "Стратэгіяй развіцця беларускай нацыі"!

Валацуга
07.02.2016 / 13:29
shpak---наконт вашай ацэнкі думак аўтараў пра ліцьвінства то вы слушна напісалі, падтрымліваю.

анаим
07.02.2016 / 13:51
"И кто им дал право разрабатывать какую-то концепцию с прицелом на то, что её должны выполнять все беларусы, я тоже не знаю. Видимо она носит рекомендательный характер."
Это, как я понял, проект, который не только носит рекомендательный характер, но открыт для дополнений и дискуссий:
" Запрашаем Вас да абмеркавання праекта “Стратэгія развіцця беларускай нацыі”, падрыхтаванага па выніках дыскусіі, арганізаванай часопісам “КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ”. Матэрыялы дыскусіі апублікаваны ў 12-м нумары часопіса. Аўтары праекта будуць вельмі ўдзячны за ўсе каментары і дапаўненні па праекту, які вельмі важны для беларускай нацыі." http://sakavik.net/

самасційны бес
07.02.2016 / 14:07
Satan, пішыце, Сатан, пішыце можа ваша стратэгія атрымаецца лепш за іхняю. Ну а так, кожная сур'ёзная арганізацыя, кожная дзяржава мае сваю стратэгію развіцця. Калі сучасная беларуская дзяржава не адпавядае той стратэгія развіцця, якую сама ж і зацвердзіла, то гэтым трэба заняцца грамадскай супольнасці.

Сучаснік Францыска Скарыны
07.02.2016 / 14:21
Самае простае пытанне да падпісантаў. Як збіраецеся гэтым тэзам даць жыццё пры сённяшней уладзе на Беларусі? Адкажыце, калі ласка. Бо свет ужо іншы, а вы, прабачце, канстатуеце толькі відавочнае і без гэтага "дакуманта".

Нейкі Дзядзька
07.02.2016 / 15:07
Valadzimir 07.02.2016 / 14:21
І на сёняшні дзень "беларуская ідэя"... паказала сваю поўную нежыцьцяздольнасьць!

На сённяшні дзень "беларуская ідэя ўвасобілася ў "незалежнасці і суверэнітэце, якую зараз мае РБ, высокай нацыянальнай аднароднасці насельніцтва (83.7% беларусы), наяўнасці незначнай па колькасці, але актыўна працуючай нацыяналай эліты, істотнай долі насельніцтва, якая спачувае ці можа патрымаць ідэі."

Тадось

07.02.2016 / 15:16

Уявіце сабе, што гэтыя людзі атрымалі ўладу ў Беларусі. Не сумняюся, што яны яе хутка згубяць, бо ня здольныя вучыцца ні на сваіх, ні на чужых памылках. Украіна трымалася прынцыпу нейтральнасьці. І які вынік? Відаць, аналіз палітыкі Расеі не паказаў гэтым аналітыкам галоўную пагрозу: рашучы крок да сапраўднай, а не дэкларатыўнай незалежнасьці яна ўспрымае агрэсіўна. Другая такая памылка - па віне такіх вось "стратэгаў" - будзе трагічнай і для Беларусі, і для Украіны.

Казімір2

07.02.2016 / 17:39

"Мова" з вялікай літары -- рамантычна і ўзнёсла. Не для такога жанру. Проста "мова" -- абразліва для беларуса. Так гавораць прыхільнікі рускага свету і ў адносінах да ўкраінскай мовы. Можна ж сказаць проста: беларуская мова, родная мова, наша мова, мова тытульнай нацыі і да т. п.

Рана з такім тэкстам "у кожную хату". Гэта ж трэба думаць, каб тэкст чытаўся. Тут жа супярэчнасцяў і недакладнасцяў нямала. Ды і слоўцы: рэгулы, ліцвінства .. . Ужо ж даўно ёсць карэктныя навуковыя вызначэнні Літвы як палітоніма пэўнага перыяду. Трэба акуратненька са словамі абыходзіцца. Тут аматарства не павінна быць. А ідэя даўно вісіць у паветры. Адзін абзац трэба прысвяціць так званай "грамадзянскай нацыі", на што напіраюць цяпер розныя акудовічы ды тарасы. Трэба ж і імёны больш вядомыя для пачатку.

Міміно

07.02.2016 / 17:40

Нацыянальная ідэя на галоўным прашпекце краіны яго назвай. Асвета - беларуская нацянальная ідэя. Была, ёсць і застаецца. Асвета сваім ладам жыцця паперш. Вось і жывем зараз пад сцягам антыбеларускай ідэі лукашызма, з усімі ягонымі піцерскімі скарынамі. Бо забыліся аб скарынінскіх традыцыях Мужыка і Прарока Янкі Купалы.

Чужынскім асвету свайго ажыццяўляем, за якое самі чырвонцы выкладаем. І ТОЧКА, хрэн вас не возьме з усімі вашымі кропкамі, інасранцы мясцовыя!!!

Заўвага

07.02.2016 / 17:59

Калі гэты тэкст так зачапіў вядомых беларусафобаў з іх вядомымі-паравядомымі замшэлымі штампамі - аўтары тэксту на верным шляху.

07.02.2016 / 20:58
а мне ўсё спадабалася.. з асаблівым задавальненнем адзначыла, што "будаўніцтва нацыянальнай дзяржавы не можа быць заснавана выключна на хрысціянскай маралі...", але тут вылез Бенедзікт са сваёй юдэйскай мараллю..

Кастусь Алешка
07.02.2016 / 21:13
shpak, згодзен з Вамі.
Пакуль мы жывем побач з агрэсіўнай Расейскай імперыяй, нейтралітэт нам не дапаможа. Адныя мы не ў стане супрацьстаяць гэтай пагрозе. А міжнародная супольнасьць, гледзячы на прыклад Украіны, не з'яўляецца гарантам незалежнасці.

Зьміцер
08.02.2016 / 02:44
Акрамя "не падтрымліваць ідэю ліцвінізма" - усё слушна. мы - крывічы, ліцвіны, беларусы і гэта вельмі істотна.

Таццяна
08.02.2016 / 08:59
Падтрымліваю! Беларусі бракуе беларускага ў дзяржаўных структурах, у адукацыі. Прадстаўнікі ўлады павінны гаварыць па-беларуску на працы, весці справаводства на беларускай мове. Замежная літаратура ў школах, акрамя ўласна рускай літаратуры, павінна вывучацца на беларускай мове. Гісторыя ўдзелу насельніцтва Беларусі ў другой сусветнай вайне не можа разглядацца з пункту гледжання СССР. З 1 верасня 1939 года пачалася для Беларусі апошняя вайна на яе тэрыторыі. Актуальнасць перамогі ў вайне з нацыстамі Германіі знікае са знікненнем апошніх яе ўдзельнікаў. Праз 10-15 гадоў будаваць патрыятычнае выхаванне галоўным чынам на перамозе ў 1945 будзе відавочна неэфектыўна. Грамадзяне Беларусі, якія праходзілі сацыялізацыю пасля знікнення СССР, будуць ідэнтыфікаваць сябе толькі з незалежнай уласнай дзяржавай Беларусь. І вельмі важна, каб гэтая самаідэнтыфікацыя грунтавалася на разуменні, што Беларусь мае развітую беларускую мову, культуру, якія каля тысячагоддзя развіваюцца на тэрыторыі Беларусі. Беларусы не могуць самасцвярждацца за кошт дасягненняў рускай, ангельскай ці якой іншай культуры. Прадстаўнікі нашай улады сёння разумеюць, што нарвежская сёмга, перепрацаваная ў Беларусі, ёсць беларускі прадукт, але пакуль не разумеюць, што праз беларускую моўна-культурную апрацоўку павінна праходзіць і сусветная, у тым ліку руская, культура, каб стаць потым часткай беларускага свету.

голас
09.02.2016 / 17:34
з Каяловічам у галаве трусавых-анісімаў, Полацк-быў радавы цэнтр славян-крывічоў, якія тут абаснаваліся, пацясніўшы і асіміляваўшы балтаў. Па другое, ужо летапісны Рагвалод" прышоў з-за мора (што не абавязкова робіць яго варагам, бо імя не варажскае, а славянскае), маючы ў Полацку вотчыну сваю... "па летапісу. З гэтага вынікае, што ён быў князем тут і раней. Полацкая зямля мела сваю княскую дынастыю, якая адстойвала разам з вечам мясцовыя інтарэсы. Гэта ведалі і Кіеў і Ноўгарад, якія неаднаразова спрабавалі тут пасадзіць сваіх (у 1129г. Мсціслаў Уладзіміравіч выслаў Усяславічаў нават у Царград, з надзеяй , што ніхто з іх не вернецца і дынастыя перарвецца). Але негледзячы на усё гэта, Полацкае княства было першай дзяржавай на тэрыторыі сучаснай Беларусі, а мясцовая знаць далучылася пасля да знаці ВКЛ...

А. Кашо: Заўвага да пытання нейтралітэту Беларусі

У абмеркаванні, якое распачалося ў рамках праекту "Стратэгія развіцця беларускай нацыі" адным з найбольш спрэчных пытанняў стала пытанне нейтралітэту Рэспублікі Беларусь. Пытанне гэта вельмі складанае і дыскусійнае.

Відавочна, што нам неабходна шукаць надзейных саюзнікаў, паколькі побач з намі краіна, якая выношвае агрэсіўныя планы аднаўлення імперыі і не збіраецца лічыцца з незалежнасцю былых савецкіх рэспублік. І ўзровень гэтай агрэсіўнасці праяўляецца не толькі ў заявах маргінальных палітыкаў, а на практыцы рэалізоўваецца ў дачыненні да Украіны, агрэсіўныя геапалітычныя памкненні носяць сістэмны характар і выяўляюцца ў рыторыцы і дзеяннях расійскага істэблішменту, незалежнасць суседніх дзяржаў ставіцца пад сумнеў, нецярпімасць да яе пастаянна падаграецца і накручваецца ў расійскіх СМІ, якія ў пераважнай большасці адлюстроўваюць жаданні і настроі кіруючай партыі. І ёсць усе падставы лічыць, што такая палітыка працягнецца на даволі доўгі тэрмін.

Але трэба разумець, што вырашэнне пытання нейтральнасці альбо далучэння патрабуе шмат часу. На гэтым шляху стаіць аўтарытарны рэжым, па віне якога паўнавартасная грамадскае абмеркаванне такіх пытаннях проста немагчымае. Па аўтарытарнай волі цяперашняга кіраўніцтва, насуперак Канстытуцыі наша краіна апынулася ў розных гандлёвых і вайсковых саюзах з Расіяй. У цяперашняй сітуацыі патрабаванне нейтралітэту раўназначна патрабаванню вяртання да канстытуцыйнага ладу і выхаду з саюзаў з агрэсіўнай Расіяй, а значыць у гэтым ёсць карысць.

Так ці інакш, але цяперашні рэжым абрынецца, і дзеля будучыні незалежнай і дэмакратычнай Беларусі трэба ўсяляк паскараць гэту падзею. На што абаперціся ў гэтым руху? На пазіцыю якой-небудзь уплывовай партыі, якую ўсе падзяляюць? Але такіх здаецца няма. Затое ёсць Канстытуцыя 94-га году, на яе і трэба арыентавацца. Аднак, там закладзена ідэя нейтралітэту і яе трэба будзе прыняць на першапачатковым этапе. Адзначым таксама, што значная частка нашых грамадзян у сілу ўздзеяння расійскай прапаганды не гатова прыняць ідэю далучэння да НАТА, гэтае пытанне патрабуе абмеркавання і тлумачэння, якое толькі і можна будзе наладзіць пасля вяртання да канстытуцыйнага ладу.

"Стратэгія развіцця беларускай нацыі" разлічана на 20 год, і як мне падаецца, гэтыя гады і варта выкарыстаць на вяртанне да дэмакратыі з тым, каб вызначыцца

як нам супрацоўнічаць з цывілізаваным светам і якім чынам у яго інтэгравацца, вызначыцца ва ўмовах паўнавартаснага дыялогу. У кожнай палітычнай сілы сваё бачанне вонкавай палітыкі: адныя лічаць, што нам трэба далучацца да ЕС, але не да НАТА, іншыя наадварот за далучэнне да НАТА, але не да Еўразвязу, нехта не супраць таго, каб Беларусь была прадстаўлена і там, і там.

Да таго ж досвед паказвае, што не ўсе міжнародныя дамовы выконваюцца. Так у выніку агрэсіі ў Крыме і на Данбасе Расіяй быў груба парушаны Будапешцкі мемарандум, згодна з якім краіны-гаранты Расія, ЗША і Вялікабрытанія абавязаліся паважаць незалежнасць, суверэнітэт і існыя дзяржаўныя межы Украіны. Заходнія краіны-гаранты незалежнасці, як шмат каму падаецца, прынялі не дастатковыя захады ў супраціве захопніцкім дзеянням Расіі.

Нядаўна на тэлеканале BBS быў паказаны дакументальным фільме, дзе даволі грунтоўна змадэлявана развіццё падзей у выпадку пачатку 3-й сусветнай вайны, у гэтым фільме досыць выразна прадэманстраваны ваганні Захаду наконт адказу на магчымую агрэсію Расіі, нават калі апошняя нападзе на прыбалтыйскія краіны. “Ці гатовы брытанцы паміраць за Даўгаўпілс?” – так ставіцца пытанне.

Таму бясспрэчна тое, што перш за ўсё неабходна мацаваць сваю абараназдольнасць, што і патрэбна будзе рабіць беларуская дзяржава пры аднаўленні канстытуцыйнага ладу. Калі правесці мысліцельны эксперымент і ўявіць, што згода наконт далучэння да блока НАТА ў беларускім грамадстве ўзнікла б у хуткім часе, то сам гэты блок адразу не зможа нас прыняць, так як на гэта патрэбен час і не адзін год. А вайна тым часам як лічаць многія, ужо на парозе. Захад, калі ў яго будзе воля мог бы дапамагчы той жа Украіне, ва ўсялякім разе зброяй, ужо ў рамках Будапешцкай дамовы, але пакуль што гэтага не адбываецца.

Такім чынам, атрымліваецца, што каб вярнуцца да пытання далучэння да блока НАТА нам неабходна вярнуцца да Канстытуцыі 94 года, без пазнейшых дапаўненняў прынятых на незаконных і непрызнаных АБСЕ рэферэндумах, але там прапісана ідэя нейтральнасці РБ. На мой погляд гэтым шляхам і трэба кіравацца, то бок, пытанне нейтралітэту ці далучэння вырашаць толькі пасля аднаўлення канстытуцыйнага кіравання на Беларусі. Фарсіраванае вырашэнне праблемы далучэння да НАТА ў хуткатэрміновай перспектыве немагчымае.

Падсумоўваючы сказанае трэба адзначыць, што на дадзеным этапе ідэю нейтралітэту можна ўключыць у “Стратэгію развіцця беларускай нацыі”, як мэту выхаду з саюзаў з Расіяй, а таксама адзначыць дыскусійнасць гэтай ідэі і магчымасць яе поўнага вырашэння толькі пры вяртанні да дэмакратыі.

Шышко Вадзім: Заўвагі па практычнай рэалізацыі “Стратэгіі”

У цэлым праект “Стратэгіі разьвіцьця беларускай нацыі” выглядае добра. Адначасова прысутнічаюць і ўзважанасьць і мэтанакіраванасьць.

Пытаньне ўзьнікла толькі адно, у разьдзеле “Падыходы і сродкі рэалізацыі” па пункту 2: “Давесці змест Стратэгіі да максімальнай колькасці грамадзян РБ. Пажадана каб тэкст Стратэгіі мела кожная сям’я.” Якім чынам плануецца рэалізаваць гэты пункт? Нам усім вядома, што наша дзяржава ні распаўсюджваньнем гэтай стратэгіі, ні ёй самой увогуле займацца не будзе. У такім выпадку якія яшчэ застаюцца сродкі? Хацелася б убачыць іх больш дэтальна, калі, вядома, гэты пункт не з’яўляецца чыста дэкларатыўным – сказаць толькі дзеля таго, каб сказаць.

А ад сябе я бы яшчэ дадаў да гэтай стратэгіі крыху больш жыцьцёва-пабытовы кірунак дзейнасьці. Не буду зноў распісваць падрабязна тэзіс аб тым, што беларуская мова з’яўляецца адным з наймацнейшых гарантаў захаваньня беларускай нацыі, які спрацоўвае на ўзроўні падсьвядомасьці чалавека. Перад намі цяпер стаіць іншае важнае пытаньне – як нашу мову ў гэту самую падсьвядомасьць беларусам укараніць? Жывучы ў правінцыі і назіраючы за звычайнымі людзьмі рознага ўзроўню дастатку я заўважыў, што іх даволі мала кранаюць усе тыя ідэі, якія выкладзеныя ў стратэгіі. Не таму, што яны супраць гэтых ідэй, а хутчэй таму, што мы, беларускія нацыяналісты-ідэялісты, жывём крыху ў іншым “сусьвеце” ў параўнаньні з большасьцю астатніх беларусаў-прагматыкаў.

Іншымі словамі я бы сказаў так: калі мы хочам “дагрукацца” да нашых суайчыньнікаў, то нам трэба паспрабаваць навучыцца размаўляць зь імі на іх “мове”. Іх “мова” не расейская і не беларуская. Іх “мова” – гэта “мова” матэрыяльнага забяспячэньня. Гэта зусім не значыць, што нам цяпер трэба матэрыяльна забясьпечваць беларусаў. Гэта нерэальна і не трэба. Беларусы павінны самі навучыцца самі сябе забяспечваць. А наша задача – стварыць для гэтага матэрыяльнага забеспячэньня беларускамоўную “абалонку”.

Ідэя тут у чым. Кожны дзень беларусы ходзяць у крамы і набываюць самыя розныя штодзённа неабходныя для жыцьця тавары. Кожны дзень яны глядзяць на этыкеткі і назвы гэтых тавараў, каб выбраць тое, што ім больш пасуе. Іх не надта хвалюе, на якой мове напісана інфармацыя на тавары, беларускай ці рускай. Іх хвалюе, каб тавар быў максімальна якасны і танны. Успрыняцьце якасных

уласьцівасьцяў тавару чалавекам успрымаецца на ўзроўні сьвядомасьці – ён чытае інфармацыю і аналізуе, што для яго тут добра, а што не надта. А вось мова, на якой ён чытае гэту інфармацыю, успрымаецца чалавекам падсьвядома. Ён не думае аб ёй, бо ў яго іншыя задачы. А сама мова, тым часам, незаўважна, пасіўна адбіваецца ў памяці чалавека. Калі такое здарыцца раз-два, то гэта будзе незаўважна для чалавека і ніяк не паўплывае на яго. Але калі такі спосаб падачы інфармацыі будзе паўтарацца штодзень, на працягу ўсяго жыцьця, то незаўважна для чалавека беларуская мова пачне арганічна ўпісвацца ў сьветаўспрыняцьце чалавека. То бок, менавіта тое, што нам патрэбна.

Па сутнасьці ідэя не новая. Аб гэтым ужо шмат казалі і абмяркоўвалі. У маіх Паставах па ініцыятыве нашай раённай арганізацыі ТБМ мы дасылалі лісты кіраўнікам розных дзяржаўных прадпрыемстваў (у асноўным харчовых), каб яны на сваіх таварах зьмяшчалі беларускую мову. У адказ мы заўсёды атрымлівалі ветлівую адмову. Наша памылка была ў тым, што мы дасылалі свае просьбы тым, каму беларуская мова нецікавая. Таму вынік мы мелі заканамерны.

Мая ідэя палягае ў тым, каб накіраваць нашыя высілкі не ў бок тых прадпрыемстваў, кіраўнікам якіх беларуская мова нецікавая, а наадварот. Час ад часу там-сям мы сустракаем нейкую інфармацыю аб тым, што недзе з’явіўся або нейкі тавар, афармлены па-беларуску, або нейкая прадпрымальніцкая ўстанова, якая актыўна карыстаецца беларускай мовай. Вось на такіх прэцэдэнтах я раіў бы засяроджваць нашу ўвагу. Калі мы выпадкова даведаліся пра такога прадпрымальніка, які спрабуе ў сваім бізнэсе выкарыстоўваць беларускую мову, то трэба ісьці да яго і прапаноўваць яму супрацоўніцтва. Выглядаць супрацоўніцтва можа, напрыклад, у мовазнаўчай і інфармацыйнай падтрымцы дадзенага тавару або паслугі. Вядома, што наша прапанова павінны быць бясплатнай (прынамсі спачатку, каб не напалохаць чалавека, бо ўсе прадпрымальнікі баяцца лішніх выдаткаў).

Для збору інфармацыі аб такіх прадпрымальніках і таварах можна выкарыстоўваць грамадскія арганізацыі (той жа самы ТБМ, напрыклад, сетка якога ёсьць па ўсё краіне). Тэарэтычна такія прадпрымальнікі хутчэй за ўсё будуць знаходзіцца ў Менску (але не факт). Наведацца да яго з якой-небудзь прызначанай для гэтага працоўнай групай і прапанаваць нашыя паслугі. Калі ён хоча, то мы можам правільна перакласьці на беларускую мову ўсю інфармацыю аб яго іншых таварах, якая знаходзіцца на ўпакоўцы. А рэкламу аб дадзеным беларускамоўным тавары (толькі беларускамоўным, выключна!) мы можам даваць у нашых недзяржаўных перыядычных выданьнях. Бясплатна! Мала які прадпрымальнік адмовіцца ад бясплатнай рэкламы свайго тавару ці паслуг.

Для такой рэкламы добра было б дамовіцца з рознымі нашымі недзяржаўнымі выданьнямі, якія ідэйна нас падтрымліваюць (накшталт “Наша слова”, “Наша ніва”, Народная воля” і інш.). Для прыкладу, як у газеце “Наша слова” перыядычна з’яўляецца рэклама аднаго менскага беларускамоўнага псіхолага. Вядома, што забясплатна газеты не надта разгоняцца друкаваць у сябе рэкламу. Але будзем рэалістамі, наўрад ці мы знойдзем столькі розных беларускамоўных тавараў і ўстаноў, што іх рэклама зойме шмат месца ў газеце.

Дадзеная працоўная група будзе мець сьпіс наяўных беларускамоўных найменьняў тавараў і прадпрыемстваў, каб іх рэкламу перыядычна запускаць праз СМІ, якія захочуць далучыцца да такой кампаніі. Як правільна заўважана ў стратэгіі, спробы дзяржавы праз розныя спарадычныя акцыі папулярызацыі беларускай мовы носяць выпадковы і несістэмны характар. Улічваючы гэта, працу з беларускамоўнымі прадпрымальнікамі трэба рабіць доўгатэрміновай і сістэмнай. Працоўная група павінна на працягу года зьбіраць інфармацыю аб любых розных новых таварах і прадпрыемствах, якія пачалі актыўна выкарыстоўваць беларускую мову і штогод актуалізаваць базу дадзеных, у выпадку, калі нехта з прадпрымальнікаў скончыў сваю дзейнасьць, або адмовіўся ад беларускай мовы.

Што дасьць такая дзейнасьць? Для прадпрымальнікаў, як сказана вышэй, бясплатную дадатковую рэкламу. А для людзей нацыянальна-арыентаваных гэта рэклама будзе ўказваць наяўныя тавары і паслугі, якія можна як набываць самім, так і прапаноўваць сваім знаёмым. Гэта будзе даваць дадатковыя прыбыткі для прадпрымальнікаў, стымулюючы яго на павелічэньне вытворчасьці менавіта гэтай самай беларускамоўнай лінейкі тавараў. Чым больш такіх тавараў, тым часьцей яны будуць трапляцца людзям на крамных паліцах. Тым часьцей звычайныя людзі, перасьледуючы выключна свае матэрыяльныя, гаспадарчыя мэты, будуць сустракаць у звычайным побыце беларускую мову, якая, у сваю чаргу, атрымае магчымасьць трапіць, такім чынам, у падсьвядомасьць сярэднестатыстычнага беларуса.

Я разумею, што гэта ўсё толькі ў тэорыі, у маёй галаве. Калі гэтым пачаць займацца, то давядзецца вырашаць шмат дадатковых пытаньняў, якія не бачныя на першы погляд. Як ідэаліст я прапаную толькі ідэю, а ў рэчаіснасьці ўсё можа атрымацца зусім не так, як я сабе ўяўляю. Але ж, немагчыма нічога дакладна сьцьвярджаць, пакуль не паспрабуеш гэта зрабіць.

З павагай, беларускі нацыяналіст-ідэаліст з Паставаў
Шышко Вадзім

Анатоль Астапенка: Пралегамены да канструявання беларускага нацыяналізму

*У кожнай сучаснай дзяржаве **кожнынармальны грамадзянін ад пачатку нацыяналіст**. Быць нацыяналістам – гэта нармальны стан чалавека. Чалавека без свайго нацыянальнага пачатку на Зямлі проста не існуе. Кожны нараджаецца альбо эстонцам, альбо рускім, альбо кітайцам... Я нарадзіўся беларусам. І змяніць гэтага я не дам рады. Але калі гэта так, калі Госпад даў мне жыццё ў гэтай нацыі, то значыць так трэба, і ў гэтым маім **нацыянальным існаванні і ёсць Найвышні сэнс**. І калі я уразумеў свой кон і магу нешта зрабіць для свае нацыі, то я мушу ісці гэтым нялёгкім шляхам. А быць беларусам даўнімае існаванне беларускамоўным асяродку, веданне гісторыі свайго народу, традыцыяў, багатай народнай спадчыны.*

Зыходныя пастулаты беларускага нацыяналізму

Першы пастулат – беларускасць.

Што трэба разумець пад беларускасцю?

Беларускасць – аблічча беларуса. Дыскурс беларускасці – наяўнасць беларускай мовы, нацыянальная сведамасць і любасць да Бацькаўшчыны. Але калі беларускасці няма, калі яе заступае “рюскасць” і мат – а гэта нармальны стан сучаснага беларускага грамадства – то ўсякі вынятак з гэтай “нармальнасці”, тыя адзінкавыя носьбіты беларускасці набываюць асаблівы статус. ***Для такіх людзей беларускасць становіцца прафесіяй.*** Прафесія – “беларус” – парадаксальнае спалучэнне слоў. Але гэтая прафесія ў наш час пільна патрэбная. Толькі прафесіяналы беларускасці могуць адбараніць, адбудаваць і завяршыць так зацягнутае канструяванне беларускае нацыі.

Беларуская нацыянальная ідэя, ці беларускі нацыяналізм, мусяць канструявацца без заляцанняў “направа” ці “налева”, г. зн. без “усходняга” і “заходняга” вектароў. Толькі на гэтай зямельцы, з гэтымі, “тутэйшымі” людзьмі мы можам усведаміць сябе беларусам і сфармуляваць сваю Ідэю – Беларускую Нацыянальную Ідэю. Тут варта спамянуць радкі Ларысы Геніюш:

Нам не страшны сібірскі больш холад,

Нам не страшны маскаль, альбо лях.

Чужы серп не патрэбен, ні молат –

Мы разгорнем крывіцкі наш сцяг!

Вось існасць беларускай нацыянальнай ідэі.

Яна не сумяшчаецца з ідэалогіяй "старшэйага брата", не мае нічога супольнага з рыторыкай "славянскага адзінства". Што да апошняга, дык можа дзе ў філалагічна-моўнай праблематыцы і мае сэнс гаварыць пра адзіны корань славянскіх моў, але ні ў якім разе не нацый! Нацыі могуць быць вельмі адрознымі і нават варожымі, дарма што мовы ў іх блізкія.

Пастулат другі: ***Дэмакратыя і нацыянальная ідэя несумяшчальныя***. Дэмакратыя ніколе не сябравала з нацыяналізмам. Іншым разам дэмакратычная рыторыка – гэта нават спосаб знішчыць нацыянальную ідэю. Там дзе пачынаецца дэмагогія дэмакратаў – там заўсёды страчваецца нацыянальная ідэя. Яскравым прыкладам можа быць эвалюцыя нашай апазіцыі. Чым больш праектаў яна рэалізоўвала пад ўважлівым вокам амерыканскай дэмакратыі, тым менш гучала ў іх асяроддзі беларуская мова. І найсвяцейшае для Беларусі ў цяперашні час – нацыянальная беларуская ідэя – стала зусім занядбанай. *Культ цяльца атрымаў буйную перамогу*.

Тое, што выйшла ў Белраусі гэтага "найлепшага набытку Захаду" – дэмакратыі, было зусім не тым, чаго чакалі. У нас знікла камуністычная наменклатура, але з'явіўся зусім новы клас людзей, гэтак званыя "новыя беларусы", якім пляваць і на камуністычныя ідэалы і на беларускамоўную інтэлігенцыю – для іх ідэал адзін: рахункі ў замежных банках, шыкоўныя загародныя катэджы і адпачынак на Маямі.

Дэмакратыя – гэта ўлада народа. Былыя наменклатурныя работнікі даволі хутка ўцямілі, што "ўладай народа" можна вельмі добра маніпуляваць. Маючы ў сваіх руках СМІ і шмат чаго яшчэ вельмі патрэбнага, можна накіраваць гэтую народную ўладу на сама пільныя мэты пэўнай кучкі людзей, якія маюць "доступ да карыта". Менавіта такім "дэмакратычным спосабам" праводзіўся рэферэндум 1995 года, вынікі якога закрэслілі шлях беларускаму нацыянальнаму адраджэнню і адкрылі шырокую дарогу для дыктатуры.

Пастулат трэці. Беларуская нацыянальная ідэя мае свае карані і абгрунтаванне ў хрысціянстве

Кожны народ мае нацыянальны інстынкт, які дадзены яму ад Бога. У беларусаў гэты інстынкт праяўляецца ў неўміручасці народных традыцыяў, фальклору,

асаблівасцях характару беларусаў, унікальнасці беларускай мовы. Сапраўдны нацыяналізм не супярэчыць сусветнасці, ён ёсць аснова сусветнасці. І шлях да сусветнага пракладваецца толькі праз нацыянальнае. Касмапалітызм – пазіцыя тых людзей, што бачаць сябе па-за нацыяй – насамрэч мажлівы толькі ў індывідуальным развіцці кожнай нацыі. А чым ёсць хрысціянства? Хрысціянства – гэта любасць, якая пашыраецца на ўсіх людзей, зближае іх; яно ўлучае ўсю паўнату сусветнай любасці. Найкаштоўнейшае ў хрысціянстве тое, што яно сцвярджае індывідуальнасць асобы. А нацыяналізм – гэта ідывідуальнасць цэлага народа і любасць да гэтай індывідуальнасці. Такім парадкам, калі мы звяртаемся да нацыяналізму, то яго існасць багаслаўляецца менавіта хрысціянствам – існасць як любасць да індывідуальнасці найвышняга роўню. Як і звычайная любасць да бацькоў, да сям'і, да сяброў, ***нацыяналізм ёсць пэўнай ступенню раскрыцця сусветнае любасці***. Нацыяналізм – гэта асоблівы дар дадзены Богам цэламу народу, і ён – гэты дар – укладзены ў кожнага чалавека свайго народу і таму сцвярджаецца хрысціянствам – вось у чым рэлігійная існасць нацыяналізму.

З сказанага вынікае і наш абавязак як індывідуальнасці непарыўна звязанай з сваім народам. Кожны чалавек мусіць выявіць асабісты Божы Дар быць асаблівай праявай Божай Праўды. У гэтым і палягае рэлігійнае апраўданне нацыяналізму.
Яшчэ раз падкрэслю і тое, што ***нацыяналізм ёсць пэўнай ступенню раскрыцця агульнай, сусветнай Любасці***. Як толькі мы адкінем хоць якую ступень Любасці – мы адразу адчуем непаўнавартасць жыцця. Таму ***нацыяналізм ужо ад нараджэння натуральна ўласцівы кожнаму чалавеку***. Іншая рэч, што ў пэўных гістарычных абставінах пад уплывам розных грамадскіх табу гэтыя ўласцівасці могуць не раскрывацца ці нават уціскацца. Але гэта ўжо пытанні іншага кшталту.

Пастулат чацверты – трэба любіць Беларусь

Пад беларускай нацыяй я разумею такую супольнасць людзей, якая насяляе краіну – Беларусь, якая назаўжды злучыла свой кон – з конам гэтай краіны, якая мае сваю адметную мову – беларускую, прыгожыя народныя традыцыі і цудоўную гісторыю. У мяне шмат прэтэнзіяў да гэтай краіны – занядбаны стан роднай мовы, нізкі ровень духовасці, нястача дэмакратычных грамадскіх інстытутаў, аўтарытарны стыль кіравання краінай і шмат чаго яшчэ.

Але я ведаю адно: ***раз я нарадзіўся тут, то гэта значыць так пастанавіў Бог згодна з сваёй найвышняй задумай.*** Ён мяне паставіў сюды як свайго салдата і ***тут я павінен пражыць сваё жыццё, тут яго і скончыць.*** Я адмоўна стаўлюся да

тых, хто шукаючы гэтак званага "лепшага жыцця" ўцякае за мяжу і будуе сваё новае жыццё ці на кульце залатога цяльца, ці на нейкіх іншых хімерных заходніх каштоўнасцях. Яны нават любяць Беларусь, але... завочна. Няўжо цяжка зразумець няўмольную логіку: каб я быў патрэбен Амерыцы ці Нямеччыне, то ***я б з'явіўся на свет менавіта там!*** Але я нарадзіўся ***тут!***

І вельмі брудную справу робяць тыя бацькі, што выпраўляюць сваіх дзетак вучыцца за мяжу: ці пакаёўкай ці мытцом посуду, заразом робіцца ўсё, каб замацавацца там назаўжды. Больш таго, у абдымкі заходняй дэмакратыі накіроўваюцца нават цэлыя патокі маладых людзей, скажам, па вядомай "праграме Каліноўскага". А гэтая дэмакратыя можа скончыцца для іх "дэман-кратыяй". Большая частка гэтых людзей страціцца і для бацькоў, і для Бацькаўшчыны, і для нацыі.

У гэтай кнізе я паставіў, відавочна, цяжкое да выканання заданне: паказаць існасць ці, хутчэй, акрэсліць контуры беларускай нацыі (і этнасу) і паказаць абрысы беларускага нацыяналізму. Для гэтага, на мой пагляд, трэба выявіць прыкметы беларускасці як у прасторы – гэта значыць у найразнастайнейшых сферах чалавечай дзейнасці, так і ў часе – праз усю гісторыі беларускага народу, беларускага этнасу, беларускай нацыі.

Пастулат пяты. Нацыянальнае мысленне на дзяржаўным узроўні

Беларуская нацыя складвалася не адно стагоддзе, і працэс яе фармавання не завершыўся да гэтай пары. Могуць запытацца, на якой падставе я лічу, што працэс утварэння нашай нацыі яшчэ не скончыўся. Гэта вынікае з усім ведамых і даўно набалелых праблем. Найперш даецца ў знакі занядбаны стан беларускай мовы і культуры. Але найбольшы сум выклікае ***неразуменне патрэбнасці беларускага нацыянальнага мыслення на дзяржаўным роўні***. Што вядзе да ліквідацыі беларускамоўных школ, дзіцячых садкоў, наагул беларускамоўнай адукацыі. Галоўная умова дасягенння гэтага прынцыпу – стварэнне нацыянальнай беларускай гісторыі.

Цяпер вернемся да сфармулявання асноватворчых прынцыпаў, на якіх будуць грунтавацца нашы пагляды на беларускую гісторыю.

Прынцыпы стварэння беларускай гісторыі

Прынцып першы. Ён датычыць гэтак званай праблемы "славянскага брацтва". Рызыкну сцвярджаць, што ***няма ніякага славянскага брацтва, як і няма адзінага***

славянскага племя. Ёсць група моў, якія паяднoўваюцца ў групу славянскіх моў. Таксама, як існуе, прыкладам, група раманскіх моў, носьбіты якой народы розных краін – Італіі, Францыі, Румыніі і г. д., але ж ніхто не дадумаўся казаць пра нейкае "брацтва" гэтых краін і спекуляваць, такім спосабам, на мажлівых палітычных праектах агульных для гэтых краін.

Аналіз гістарычнага лёсу паказвае на блізкасць беларускага этнасу да наступных этнасаў: літоўскага (балцкага) і ўкраінскага. Менавіта наша супольнае паходжанне і узаемныя ўплывы – найбольш відавочныя. Што тычыцца ўкраінцаў, то на маю думку, працяглы час мы былі, фактычна, адным народам – прынамсі ў часы ВКЛ. У нас адныя і тыя ж нацыянальныя героі, старабеларуская (на Ўкраіне лічаць, што яна – стараўкраінская) мова, адны песні, казкі, паданні. Падзел этнасу пачаўся не так і даўно – недзе ўжо з часоў Рэчы Паспалітай. Украінцы лічаць, што Статут ВКЛ, напісаны "українськoю мовою". Мы павінны лічыць і гаварыць паўвюдна – "**беларускай**". Гэта значыць, што мова тады ў нас была адна (зразумела – розніца ў гутарцы насельніцтва ў розных мясцінах заўсёды ёсць, але, як цяпер прынята гаварыць, – на дыялектным узроўні). Але пазней сфармаваліся дзве розныя мовы і дзве нацыі – беларуская і ўкраінская.

Зусім іншая рэч – рускі этнас. Па-першае, не праглядваецца буйнога цэнтру, накшталт Полацка ці Кіева, вакол якога гуртавалася б будучая руская нацыя. Прынамсі ў часы Кіеўскай Русі. Суздаль? Ноўгарад? Цьвер? Трохі пазней (на 2–3 стагоддзі) такім цэнтрам стала Масква. Але гэта ўжо пазней. І не "трохі", а значна пазней – калі палітычная мапа як Еўропы, так і Азіі істотна змяніла свае абрысы. І, пачынаючы з XV–XVI стагоддзяў, Маскоўскае царства пачынае прэтэндаваць на ролю галоўнай славянскай усходняй дзяржавы і нават атрымоўвае саманазву Трэці Рым). І потым доўгі час (да канца XVIIIст.) дзве буйныя славянскія дзяржавы – ВКЛ і Масковія – спадкаемцы Кіеўскай Русі, будуць аспрэчваць сваё лідэрства ўва ўсіх галінах, пакуль ВКЛ не атрымае паразы ў выніку трох раздзелаў Рэчы Паспалітай.

Прынцып другі. ***Беларусь – сэрца Еўропы.*** Беларуская культура гэта не нейкая там, **пераходная, памежная культура** паміж Еўропай і Азіяй, паміж Польшчай і Расіяй – а цалкам самастойная культура, якая наадварот – *зрабіла і робіць уплыў на заходнія рэгіёны і ўсходнія, на поўдзень і на поўнач*. Правамоцнасць такой думкі пацвярджае дзейнасць тысяч этнічных беларусаў, якія ўвайшлі ў гісторыю іншых краін, сталі нацыянальнымі зоркамі Польшчы, Літвы, Францыі, Амерыкі і іншых. Прыкладам, наш суайчыннік Адам Міцкевіч, стаў класікам польскай літаратуры, Фёдар Дастаеўскі – геній рускай літаратуры, Гіём Апалінэр – французскі паэт, а

Ігнат Дамейка – нацыянальны герой Чылі. Цікава, што ў творчасці кожнага з гэтых людзей можна адчуць, убачыць Беларусь.

Беларусы – арыйскі народ. З усіх славянскіх народаў (па іншай версіі і балцкіх) яны найбольш захавалі чыстату сваёй нацыі, што пацвярджаецца мовай, якая максімальна захавала старажытныя рысы і, як даводзіць С. Суднік, блізкая да санскрыту, яны ганарацца сваімі аўтэнтычнымі спевамі і танцамі, высокім інтэлектам і працаздольнасцю.

Беларусы захавалі найстаражытнейшыя рысы і ўнікальны генатып. І тут нечакана вымалёўваецца новы найвышэйшы сэнс звязаны толькі з беларусамі. Маю на ўвазе тое, што, мы маем нацыянальны сцяг у выглядзе трох палос – белай, чырвонай і зноў белай. І менавіта такія колеры аздабляюць вопратку найвышэйшых царкоўных чыноў, біскапаў, у беларускай праваслаўнай Царкве. А калі ўлічыць, што ў першыя стагоддзі пасля прыняцця хрысціянства існавала сімфонія дзяржавы і Царквы, г. зн., што яны існавалі як адзіны арганізм, то *гэтая бел-чырвона-белая гама з царкоўнага жыцця накладваецца на ўсё культурнае і грамадскае жыццё старажытнай Беларусі*. І няма больш такой краіны, як праваслаўнай, так і каталіцкай, дзе б царкоўныя і дзяржаўныя сімвалы супадалі! Толькі Беларусь мае такую унікальную гаму! Бел-чырвона-белы сцяг адзін найунікальнейшых, найхарашэйшых і накаваных Госпадам сімвалаў.

І ўспомнім яшчэ Хрыстову кроў на плашчаніцы. Тыя самыя колеры – белы, чырвоны і белы…

І галоўнае: ***наш бел-чырвона-белы сцяг сімвалізуе збаўчую ахвяру Хрыста, укрыжаванага на Галгофе***, гэта ягоная кроў на чыстым, беззаганным Божым стварэнні Шостага дня – чалавека, створанага на вобраз і падобнасць. Гэтыя паралелі не могуць быць выпадковымі, ***Беларусь мусіць быць абраніцай Божай***. Беларусь не толькі геаграфічны цэнтр Еўропы, Беларусь – цэнтр хрысціянства.

Прынцып трэці. Гісторыя Беларусі павінна быць ***нацыянальнай***. Гэта гісторыя беларускага этнасу, беларускага народу, беларускай расы і, нарэшце, беларускай нацыі. Беларусь мае бязмала тысячагадовую гісторыю. Бо пачатак яе – абвяшчэнне незалежнасці Полацка і Турава ў X–XI стст. І гэта вялікі гонар – ведаць, што ты належыш да народа, які сваю дзяржаўную незалежнасць датуе тысячагоддзем. *Мы былі тады, калі Масквы яшчэ не было...*

ВКЛ – была дзяржавай з выразным беларускім характарам, беларускай культурай і дзяржаўнай беларускай мовай. ВКЛ існавала **больш за 5 стагоддзяў**

(ад заснавання Наваградской дзяржавы каля 1240 г. – да падзелу Рэчы Паспалітай у канцы XVIIIст.) і была адной з наймагутнейшых еўрапейскіх дзяржаў. Яе межы ў пэўныя часы дасягалі вялізнай прасторы – ад Балтыйскага да Чорнага мора. Беларусы засялялі тэрыторую сучаснай Беларусі, Віленскага краю (цяпер Літва), Смаленскай і Бранскай абласцей да Мажайску, Цьверы, Каломны (блізу Масквы), Беластоцкага ваяводства (цяпер Польшча) і часткі Чарнігаўскай вобласці (цяпер Украіна). Акрамя таго Калінінградскую вобласць засялялі ў асноўным беларусы...

Вялікае Княства Літоўскае было беларускай дзяржавай. Усе князі ВКЛ, пачынаючы ад першага князя Міндоўга, карысталіся беларускай мовай не толькі ў справаводстве, але і ў звычайнай гутарцы. Няма ніякіх сведчанняў, аб нейкай сувязі, ці нейкім падабенстве іх роднай мовы з мовай жамойтаў і аукштайтаў – базавым этнасам сучасных літоўцаў. Мова “літвы” сярэднявечча – беларуская, а ліцьвін – гэта назва беларуса тых часоў. Усе асноўныя гістарычныя падзеі, навуковыя і літаратурныя здабыткі ВКЛ звязаны вылучна з беларусамі (і ў адпаведнай меры з украінцамі), але не з сучаснымі літоўцамі, ці як іх яшчэ завуць – з летувісамі. Гэта значыць, што ўся, нахабна прысвоеная гісторыя сучасных літоўцаў, належыць не суседняй краіне – Літве, а Беларусі. Сорам нам, што наш спрадвечны герб Пагоня – герб іншай суседняй краіны – Літвы і наша сталіца Вільня чамусьці (нават у нас!) завецца Вільнюсам. Сорам нам, што наша краіна, якая ў XIII – XVI стагоддзях задавала тон сусветнай цывілізацыі і несла беларускую культуру далёка на Захад, у наш час без усялякіх на гэта падстаў згубіла сваю гістарычную назву, якую “падабралі” ў сучаснай Літве, размешчанай насамрэч на паўднёвы захад ад тэрыторыі сапраўднай, летапіснай Літвы, што месцілася ў басейне сярэдняга цячэння Нёмана.

Менавіта беларусы прынеслі хрысціянства сваім суседнім пананскім народам жамойтам і аукштайтам, прынеслі разам з ім еўрапейскую культуру і ў літаральным сэнсе “вывелі іх з лесу”. Прынамсі, толькі ў канцы XIX ст. людству стала ведама пра існаванне літаратурнай літоўскай мовы і наагул пра існаванне літоўцаў і Літвы ў сучасным сэнсе – як неславянскай і небеларускай дзяржавы.

І далёка не другарадная падзея – друкаванне першых кніг (Бібліі, катэхізісу і інш.) у ВКЛ на беларускай мове. Першы друкарскі станок, што працаваў на кірылічным алфавіце, быў створаны Ф. Скарынам больш чым на поўстагодзя раней першадрукара Масковіі Фёдарава. Зрэшты, і Фёдараў паходзіў з Беларусі і меў ад нараджэння прозвішча Федаровіч...

Ці яшчэ адзін штрых. Беларусы ў XVII ст. адбудавалі Маскву (пра гэта пісаў нават Лаўрэнцій Абэцэдарскі) і засялілі яе сваімі найлепшымі сынамі, так што

нашчадкамі іх ёсць сучасныя карэнныя масквічы. Гэта не выпадкова, бо ровень культуры, навукі і тэхнікі ў ВКЛ тых часоў на парадак перасягаў суседнюю Масковію. Наагул, пералік унёску беларусаў у сусветную культуру можна працягваць бясконца і я буду як мага старацца пра гэта казаць.

Гісторыя Беларусі і яе тытульнай нацыі – беларусаў яшчэ не напісаная. Яна мусіць быць перапісана вылучна ў нацыянальным духу, без аглядкі на Маскву, Польшчу і Літву і я б дадаў, ідучы за духам часу, – без аглядкі на Еўропу. Яна павінна быць перапісаная так, каб там не было месца такім выразам як "ВКЛ – беларуска-літоўская дзяржава", а заменена – "***ВКЛ выключна беларуская дзяржава***". (З цягам часу слова "выключна" можна паступова апускаць). І руска-польскія войны Масковіі, пра якія так любяць апошнім часам гаварыць модныя гісторыкі, у значнай ступені не толькі войны з Польшчай, а і з Беларуссю, і, можа з апошняй, нават у большай ступені. І не трэба замоўчваць далікатны момант, звязаны з святкаваннем Расіяй 4 лістапада, гэтак званага "Свята Замірэння", якое было прызначана на гэтую дату на знак вызвалення Рускай дзяржавы ад "палякаў" у 1612 годзе. Тыя "палякі" у вялікай ступені былі ў сапраўднасці беларусамі! І калі я чацвёртага лістапада іду ў свой Свята-Пятра-Паўлаўскі храм каб адзначыць дзень Казанскай Божай Маці, то заўсёды думаю пра тое, што нам трэба быць больш сумленнымі і шчырымі ў такіх пытаннях і не забывацца, што праваслаўная дзяржава ВКЛ тых часоў і праваслаўная маскоўская дзяржава суіснавалі ў не вельмі сяброўскіх дачыненнях. І свята адной дзяржавы – часта было трагедыяй для другой, і наадварот.

Нацыянальная гісторыя Беларусі патрэбная. Мы наноў павінны прайсці нашу тысячагадовую гісторыю, перапісаць падручнікі, манаграфіі, усю літаратуру з пазіцый нашай нацыянальнай ідэі.

Якой павінна быць фармулёўка беларускага нацыналізму?

Мне падаецца, што немажліва знайсці універсальнае формулы *Беларускай нацыянальнай ідэі (БНІ*), альбо, інакш, *беларускага нацыяналізму*. Ніжэй прапануюцца толькі некаторыя простыя падыходы да праблемы, якія на мой пагляд відавочныя і не патрабуюць нейкіх празмерных высілкаў.

У першым раздзеле быў дадзены агляд сучасных уяўленняў аб нацыяналізме ў свеце і дадзеная універасальная фармулёўка, якой пільнуецца аўтар гэтай кнігі. У аснове гэтага ўяўлення ляжыць простая праўда:

Нацыяналізм – гэта любасць, найперш любасць да свайго народу, сваёй Бацькаўшчыны і вера ў яе лепшую будучыню. Гэтая любасць не любасць-эрас з

пачуццёвымі, фізічнымі адносінамі паміж аб'ектамі – і не любасць-філія паміж сябрамі. Гэта любасць агапэ – Божая любасць, асветленая хрысціянствам.

Некаторыя папярэднія заўвагі. Трэба канстатаваць відавочны факт: апазіцыйны рух на дадзеным этапе фактычна зайшоў у тупік і мала здольны да сапраўднага змагання за дэмакратыю, правы чалавека і наагул за вывад Беларусі з глыбокага крызісу. Таму патрэбны кардынальна новы падыход да гэтай праблемы пры складзенай сітуацыі.

Першае: мы павінны выразна ведаць: «*Чаго мы хочам?»*.

Другое (калі ўжо ведаем адказ на першае пытанне): мы павінны даць адказ на сакраментальнае пытанне «*Што рабіць*?»
Здаецца, большасць грамадзян Беларусі будуць салідарнымі ў першым пытанні – усе мы хочам лепшага жыцця. Праўда, гэтае «лепшае жыццё» людзі разумеюць па рознаму. Большасці, зразумела, трэба мець больш грошай пры мінімуме высілкаў. Ёсць такія, што скажуць годнае жыццё – гэта не толькі грошы, гэта культура, родная мова, гэта Айчына-Беларусь. Ёсць і вялікая трэцяя група людзей, якая дакладна не ведае таго, чаго яна хоча, але не супраць і першага і другога падыходаў.

Таму развязанне другога пытання будзе залежаць ад таго кантынгента грамадзян, з якім мы маем справу. Мы павінны падыйсці да адказу на пытанне «Што рабіць?» гнутка, і падаць яго не адназначным спосабам, а так, каб нашыя прапановы былі блізкія і зразумелыя максімальна большаму колу грамадзян Беларусі. Мы, прыкладам, мусім (прынамсі, на першым этапе) *адкінуць* збрыдлыя большасці нашых грамадзян *«культурніцкія» захадыза агульнае панаванне беларускай мовы*. Да абсурду даходзяць некаторыя сцвярджанні дзеячоў з ТБМ, прынамсі такое: будзе мова – будзе і дэмакратыя. Заўсёды хочацца адказаць на гэтую тэзу наступнае: – "Не будзе, спадары, гэта так проста. Шлях да цывілізаванага грамадства доўгі і складаны".

Перш за ўсё нам трэба вызначыць прыярытэты, забіць трывалыя п**á**лі ў гэтае няўстойлівае, зменлівае грамадства, даць такую ідэю, якая б здаволіла ўсіх. Прынята называць такую кіроўную ідэю ў грамадстве – нацыянальнай. Якой жа павінна быць *беларуская* нацыянальная ідэя?

Трэба заўважыць тое, што наагул само спалучэнне слоў – беларуская нацыянальная ідэя (БНІ) – незразумелае "сярэдняму" жыхару нашай краіны. Таму мы павінны БНІ фармуляваць як бы ў двух вымярэннях:

А – для дасведчаных грамадзянаў;

Б – для большасці «электарату».

Фармулёўка Беларускай Нацыянальнай Ідэі для групы А.

Найперш мы павінны цвёрда ўсведаміць, што беларуская нацыянальная ідэя (БНІ) – гэта праект рэалізацыі нацыі і нацыянальнай дзяржавы.

Галоўныя атрыбуты беларускай нацыянальнай ідэі (далей – БНІ).

1. БНІ – імкненне грамадзяніна Беларусі ўсведаміць сябе ў сваёй нацыі і сваёй нацыянальнай дзяржаве.

2. БНІ ёсць выразнік акрэсленага тыпу культуры, уласцівага беларускаму этнасу і ўлучае эканоміку, вытворчасць, адукацыю, рэлігію, мастацтва, літаратуру, іншыя складнікі ўсёй сведамай і мэтнай дзейнасці грамадзянаў.

Канкрэтызуем гэтую пазіцыю па асноўных галінах культуры:

а) *Нацыянальная эканоміка*. Некаторыя эканамісты (прыкладам, Л. Злотнікаў) лічаць, што не існуе нацыянальнай эканомікі. Гэта не зусім слушнае меркаванне. Менавіта ўпор на нацынальныя каштоўнасці і дазволіў пасляваеннай Нямеччыне хутка выйсці з крызісу. Людвіг Эрхард, творца пасляваеннай нямецкай эканомікі, назваў новую эканамічную праграму "нямецкім цудам". ФРГ дзякуючы прадуманай і нацыянальна прыстасаванай эканамічнай праграме за невялікі тэрмін (1947 – 1953 гг.) выйшла з стану поўнага разбурэння і стала перадавой еўрапейскай краінай.

Кожная перадавая дзяржава дасягнула сваіх поспехаў якраз дзякуючы сваім нацыянальным асаблівасцям у эканамічнай галіне. Прыкладам, тая ж Японія мае фірму "Sony", ведамую ўсяму свету. І ў галіне сваёй прадукцыі гэтая фірма амаль не мае сабе роўных.

Апрача тэхналагічных нацыянальных асаблівасцяў, пры стварэнні эканамічных праектаў вялікую ролю маюць таксама тэрытарыяльныя і геапалітычныя асаблівасці размяшчэння краіны. Сюды ўваходзяць як прыродныя багацці, нетры, лясы і азёры, так і размяшчэнне краіны. Прыкладам, шэраг еўрапейскіх краін маюць значны даход ад транзіту таварапатокаў праз тэрыторыю (Швейцарыя, Чэхія, Аўстрыя, інш.). Беларусь таксама мае ўсе гэтыя атрыбуты.

б) *Нацыянальная адукацыя. Навучанне павінна праводзіцца на мове тытульнай дзяржавы*. Але гэта – толькі ў ідэале, пераход на беларускую мову мае быць паступовым, гнуткім, нават “неадчувальным”. Дзеля таго, каб унікнуць

дыскрымінацыі нацыянальных меншыняў, на тэрыторыі іх пражыцця побач з звычайнымі навучальнымі ўстановамі адкрываюцца школы з роднай мовай меншыняў.

в) *Рэлігія.* У развітых нацыях-дзяржавах Царква няўхільна нясе на сабе нацыянальны адбітак. Як у каталіцкіх Касцёлах, так і ў праваслаўнай Царкве набажэнствы дзе-як мага праводзяцца на нацыянальных мовах, альбо ў комплексе з прафетычнымі мовамі (накшталт царкоўнаславянскай).

3. Няма дзяржавы, што не мела б сваёй *нацыянальнай сімволікі*: нацыянальнага сцягу, гербу і гімну. Беларусы таксама маюць сваю прадвечную нацыяналную сімволіку. Гэта бел-чырвона-белы сцяг, герб Пагоня, і некалькі нацыянальных гімнаў, сярод якіх найулюбёнейшым ёсць «Магутны Божа», напісаны знакамітым кампазітарам Міколам Равенскім на словы выдатнай паэткі Наталлі Арсеньевай. «Магутны Божа» ёсць неафіцыйным гімнам усіх беларусаў свету.
БНІ дасягне сваёй сапраўднай моцы толькі тады, калі наша сімволіка дойдзе да кожнага грамадзяніна, стане афіцыйнай.
4. БНІ павінна быць накіравана на *кансалідацыю грамадства*. Толькі нацыянальная ідэя здольная паяднаць розныя, часам неўзгодныя групы насельніцтва, якія жывуць супольна, у адной дзяржаве.

5. Беларуская нацыянальная ідэя павінна знаходзіць свае *карані ў мінулым*. Гэта ўся нашая вялікая гістарычная спадчына, якая пачынаецца з помнікаў матэрыяльнай культуры, гэта летапісы і хронікі, гэта народныя традыцыі, паданні, фальклор, інш. На гістарычным матэрыяле БНІ мацуецца, набірае сілу.

Не дзіва, што многія народы, этнасы і нацыі дзеля паўнаты самасцверджання апелююць да гіпербалізаваных падзей, часта ўзвялічаных і нават выдуманых постацяў мінулага. І героі мінулага ідэалізуюцца, іх адмоўныя рысы паступова сціраюцца дзеля таго, каб зрабіць чысты станоўчы прыклад для сучаснікаў і будучых пакаленняў.

Яскравы прыклад – гістарыяграфія ў сучаснай Літве, дзе ўсе набыткі мінулага ВКЛ разглядаюцца як спадчына сучасных этнаграфічных літоўцаў, хоць добра ведама, што 80 % – 90 % жыхароў княства складалі русіны – продкі сучасных беларусаў і ўкраінцаў.

6. *Мэтай БНІ ёсць утварэнне незалежнай беларускай нацыі-дзяржавы*. Паўната беларускай нацыі будзя дасягнута ў той момант, калі ўсе грамадзяне краіны, улучаючы тых, хто і не ўваходзіць у склад тытульнай нацыі, здольныя аб'яднацца,

каб супольна жыць у адзінай, суверэннай дзяржаве. БНІ мае ў гэтым ролю "пуцяводнай зоркі".

7. *БНІ – ляжыць у аснове вонкавай і нутраной палітыкі Беларусі*. Нацыянальныя інтарэсы краіны – першасныя пры ўкладанні міжнародных дамоў, пры ўтварэнні міждзяржаўных эканамічных і палітычных звязаў і г. д. Ігнараванне сваёй НІ можа прывесці да паглынання больш моцнай дзяржавай свайго меншага "хаўрусніка". Так, прыкладам, склаўся шлях ВКЛ пасля пакладання ў 1569 г. Люблінскай уніі з Каралеўствам Польскім і царкоўнай Брэсцкай уніі ў 1596 г. Тады вызначальнымі сталі прыватныя інтарэсы заможнай шляхты ды крывадушнасць і фанатызм часткі праваслаўнага духавенства. Так можа і цяпер скласціся лёс Беларусі пасля мажлівага паглынання яе Расеяй у выніку неабдуманай вонкавяй палітыкі.

8. *НІ набывае пэўную закончанасць, калі яна фамулюецца як ідэалагічная платформа нацыі.* Гэтая тэарэтычная канцэпцыя носіць назву "нацыяналізм". Нацыянальная ідэя няўхільна вядзе да нацыяналізму – праграмы дзеянняў для падтрымання гэтай ідэі і дасягнення яе мэтаў. Салідарнасць, пра якую мараць нацыяналісты, засноўваецца на валоданні ўсім этнічным багаццем у часе і прасторы, набыткамі мінулых пакаленняў, якія нясуць у сябе росквіт нацыянальнага генія. Фактычна, нацыналізм ёсць рэалізацыяй нацыянальнай ідэі ў тэарэтычнай плашчыні, нацыя – рэалізацыя нацыянальнай ідэі ў практычнай плашчыні.

Вымярэнне групы Б (фармулёўка БНІ для электарату)

Перш чым сфамуляваць БНІ ў практычным яе сэнсе, г. зн. у той форме, у якой яна будзе блізкай і зразумелай кожнаму грамадзяніну Беларусі, трэба падзяліць наша грамадства на некалькі ўмоўных груп:
1) інтэлігенцыя (службоўцы) і работнікі;
2) гарадскія жыхары і вяскоўцы;
3) прыхільнікі дэмакратыі, незалежнасці Беларусі і праціўнікі гэтых каштоўнасцяў, тыя, хто дагэтуль марыць аб вяртанні зніклага Савецкага Саюзу ці хутчэйшага саюзу з Расеяй;
4) вялікаягрупа “абыякавых” – “балота”, шэраямаса, тыя, хто, на першыпагляд, нічога не хоча і нікуды не імкнецца. Згэтайгрупайтрэбапрацавацьнайболей, бояна і дасцьпатрэбныпрацэнтперавагідэмакратам;

5) ёсць мноства іншых груп: аб'яднанняў паводле інтарэсаў, працоўных калектываў, нацыяналістаў і шавіністаў, прыхільнікаў і праціўнікаў беларушчыны і г. д. Усе гэтыя групы нейк перасякаюцца з ранейшымі і могуць уваходзіць у іх.

Кожная з груп 1 – 4 можа таксама падзяляцца паводле прыкметаў груп 5. Трэба дабіцца таго, каб платформа рэалізацы БНІ, сфармуляваная вышэй у дачыненні да групы А, стала блізкай і зразумелай групе Б – усім жыхарам Беларусі.

1. Першае і найважнейшае заданне аднолькава патрэбнае для ўсіх груп насельніцтва, – гэта ўсведамленне мусовасці існавання Беларусі як незалежнай дзяржавы. Калі для большасці сяброў апазіцыйных партыяў і няўрадавых арганізацыяў, сведамай інтэлігенцыі, гэтая праўда не патрабуе даводжання, то для простага люду, работніка і сяляніна, наагул тых, хто жыве мінулым, – незалежнасць не відавочная каштоўнасць. Прыточым шэраг моцных аргументаў:

А) Ідэя свайго дома. Беларусы хатні, гаспадарлівы, прывязаны да свайго кута. І трэба, зрабіўшы ўпор на гэтыя якасці, паслядоўна правесці ў жыццё лозунгі: “Беларусь – наш дом”, “Беларус – стань гаспадаром сваёй зямлі!”. Слова *гаспадар* тут трэба ўсведамляць не толькі ў сэнсе гаспадар ворнай зямлі на сяле, а ў шырокім сэнсе – гаспадар усёй беларускай зямлі: палёў, лясоў, рэк, азёраў і г. д.

Б) Беларус не любіць ваяваць. І тым больш ваяваць на іншай тэрыторыі і за іншыя інтарэсы. Трэба паслядоўна даводзіць, што шчыльны, палітычны звяз з Расеяй, а тым больш зліццё з ёй – гэта небяспечны крок для нас. Гэта і каўказцы на рынку, і чачэнскія войны, і служба нашых сыноў у гарачых пунктах і няўхільныя цынковыя труны.

2. Другое заданне, што стаіць перад грамадзянамі Беларусі – выхаванне пачуцця сваёй годнасці, самакаштоўнасці свайго “Я”. Мы не толькі не горшыя за іншых народаў, мы – лепшыя. У нас працавіты адукаваны народ, у нас вельмі высокі працэнт адукаваных людзей у Еўропе. Нашыя вучоныя, інжынеры, пісьменнікі, мастакі ведамыя ўсяму свету. У беларусаў славутае мінулае, старажытная гісторыя, мы складалі ядро адной з наймацнейшых дзяржаў Еўропы – Вялікага княства Літоўскага. Мы павінны выкарчаваць ярлык непаўнавартай нацыі, што не мае мінулага, гісторыі. Трэба развіваць той тып нацыяналізму, які носіць у палітаталогіі назву “прэстыжны”. (Можа, недзе патрэбна і міфалазаваць сваё мінулае.

3. Трэцяе заданне – фармаванне, “усталяванне” народнага правадыра. Трэба даць народу новага, ці на новым падмурку паставіць старога, кіраўніка дзяржавы. Гістарычна склалася так, што беларускі народ прызвычаіўся жыць за спінай “бацькі”. Некалі быў цар. Былі шуканні “добрага цара”. Потым быў “Бацька ўсіх

народаў” – Сталін. Яго баяліся, але і цанілі “цвёрдую руку”. Потым – Хрушчоў, Брэжнеў, Андропаў… Шэраг гэтых імёнаў для ўсіх савецкіх грамадзян адзіны, але для беларусаў ён яшчэ дапаўняецца легендарным Машэравым. Не зусім правільным будзе меркаванне, што гарантам суверэннасці Беларусі будзе не прэзідэнт, а моцная грамадзянская і палітычная супольнасць. Якраз гэтую “моцную супольнасць” і зробіць моцнай прэзідэнт, правадыр, якому паверыць народ. Не так проста нашаму народу змяніць векавую традыцыю падпарадкоўвацца “галоўнаму начальніку” – цару, генсеку ці прэзідэнту. Гэтая традыцыя перарасла ў беларускую якасць і стала адной з рыс нашай ментальнасці.

Таму да абрання новага прэзідэнта трэба ставіцца вельмі адказна. Ён, як і сучасны прэзідэнт, павінен быць сваім для народу, ён павінен гаварыць тое, што народ хоча чуць, ён за сяброўства з Расеяй, але і за добрыя дачыненні з Еўропаў і ЗША. Але ён павінен быць “сваім” усіх нас. Новы Рух за дэмакратыю і Беларусь павінен быць не ў апазіцыі да абіранага прэзідэнта – а ў шчыльнай лучнасці з ім. Але дзеля таго, каб не паўтарылася цяперашняя сітуацыя з неабмежаванымі правамі прэзідэнта, трэба ў новым заканадаўстве абавязкова замацаваць шэраг патрэбных законаў для абмежаванняў ягоных мажлівасцяў.

4. Стварэнне (канструяванне) беларускага нацыяналізму. Аналіз сучаснага становішча беларускага этнасу ў Свеце прыводзіць да наступных асноў канструявання беларускай нацыі. Мы падзелім гэтыя асновы на дзве групы: першую назавем “*група НЕ*”. Гэта ідэі, на якія нельга ставіць першаснымі, засяроджваць на іх максімуму ўвагі, хоць яны і маюць дачыненне да фармавання беларускай нацыі і нацыяналізму. А на другім этапе яны можа будуць і галоўнымі. Але толькі пасля здзяйснення першага этапу, ці ў спалучэнні з ім. Другая група аб’ядноўвае ідэі, якія павінны быць першаснымі, узяць на сябе ўвесь цяжар стваральнай працы. Назавем гэтую групу “*група ТАК*”.

Група НЕ.

У беларусаў супраць многіх развітых народаў, прыкладам, этнасаў прыбалтыйскіх, не склалася досыць выражанага нацыянальнага аблічча, якое часта прынята звязваць з сваёй роднай мовай. Тут няма патрэбы заглыбляцца ў прычыны гэтай з’явы. Будем выходзіць з таго, што ёсць. Будзем грунтавацца толькі на рэальным стане рэчаў.

1. Перадусім адзначым наступнае. Відавочным стаў факт: ***беларуская мова не можа быць асновай для беларускай нацыянальнай ідэі.***Нацыю прыдзецца ствараць на іншых каштоўнасцях. Мова “прыйдзе” пазней і яна *няўхільна прыйдзе*, але ўжо пасля таго як у грамадстве складзецца сведамы беларус. Гэты сведамы

беларус*САМ захоча гаварыць на роднай мове.* Дарэчы, мноства, калі не большасць, сведамых беларускамоўных грамадзян загаварылі па-беларуску ў сталым ці досыць дарослым веку, – менавіта праз усведамленню сябе беларусам, асобным этнасам, адзінкай адметнай грамадзянскай супольнасці.

Якія ж фактары трэба вылучыць, каб канструяванне беларускай нацыі і, адапаведна, беларускага нацыяналізму стала рэальнасцю? І які механізм можна ўзяць за аснову?
Гісторыя ведае розныя варыянты станаўлення нацыяналізму. Прыкладам, германскі нацыяналізм заснаваны на моўным аб’яднанні людзей. У свой час менавіта нямецкая мова аб'яднала мноства рознародных нямецкіх земляў, якія мелі адзін супольны аб’ект – адзіную мову. *Аднак для беларусаў, з прычынаўпамянёныхвышэй, гэтыварыянт, на жаль, мала верагодны.*

2. Не падыдзе для беларусаў і рэлігійная мадэль яднання нацыі. Ведама, што паляк асацыюецца з каталіцызмам, расеец – з праваслаўем. Англіканская царква стала царквой ангельцаў – іх і толькі іх рэлігіяй. Менавіта гэтая акалічнасць стала вырочным чыннікам у пераўтварэнні ангельскага этнасу ў ангельскую нацыю, што адбылося яшчэ ў XV – XVI-м стст.

У Беларусі назіраецца вельмі стракатая палітра рэлігійныхканфесіяў, і на шляху шуканняў адзінай нацыянальнай веры для “сярэдняга” беларуса нас чакае крах. Таму гэтую галіну трэба аднесці да найінтымнейшых бакоў ментальнасці беларуса, ц іжыхара Беларусі і, можа, гэта і добра.

3. Гістарычныя міфы. Вельмі важныя для беларусаў. Але яны “дойдуць” да народу толькі на другім этапе. Рэч у тым, што за гады атэістычнага, сатанінскага бальшавізму ў беларусаў склаўся менталітэт занядбанага народу, накшталт крылатага: “Мы нялюдзі – мы паляшукі”. Сваё славутае гістарычнае мінулае яны не ведаюць, а калі нехта і даводзіць да іх сапраўдныя гістарычныя факты, то яны іх проста не ўспрымаюць: “Можа яно і так, але ж…“.

Група ТАК.
1. Больш прымальная для беларусаў французская мадэль нацыяналізму – *канструяванне нацыі вакол ідэі дзяржаўнасці.* Сапраўды – суіснаванне жыхароў Беларусі, усяго беларускага грамадства на кампактнай тэрыторыі з даволі нядрэннымі прыроднымі ўмовамі, з выдатным геапалітычным станам, з высокім інтэлектуальнам і навукова-тэхнічным патэнцыялам – гэта амаль ідэальная мадэль для развітай сучаснай дзяржавы еўрапейскага кшталту. Гэта даўно ўжо зразумелі

беларускія прадпрымальнікі, якія адны з першых будуць бараніць наш суверэнітэт. Мадэль Беларусі як нейтральнай незалежнай дзяржавы, што ляжыць паміж зонай дзяржаваў НАТА і Расейскай Федэрацыяй – цяпе рвельмі рэальны варыянт. Нашая вонкавая палітыка павінна будавацца на ўсталяванні блізкіх кантактаў, эканамічных і інвестыцыйных дачыненняў з краінамі Заходняй Еўропы і, зразумела, ЗША – з аднаго боку, і сяброўскіх адносін з Расеяй на аснове раўнапраўных партнёрскіх сувязей – з другога боку.

2. Некалькі заданняў трэба развязаць насамперш. Трэба выпрацаваць некалькі неадкладных дамоў, правілаў, якімі мы будзем карыстацца ў працы. Перадусім гэта датычыць унармавання граматыкі беларускай мовы. У дадзены момант існуе некалькі варыянтаў выкарыстання граматакі, сярод якіх вылучаюцца тры галоўныя: тарашкевіца, наркамаўка і нейкі сярэдні варыянт (празваны “дзеясловіца”, – ён выкарыстоўваецца ў часопісе “Дзеяслоў”). Такі стан рэчаў вядзе да блытаніны, непаразуменняў, урэшце, да непісьменнасці.

Яшчэ на пачатку 90-х гг. вялася дыскусія наконт правядзення навуковай канферэнцыі аб беларускім правапісе і выпрацоўванні адзіных нормаў беларускай граматыкі. Але гэта не было зроблена. І не трэба чакаць ад Акадэміі Навук станоўчых крокаў. Такую канферэнцыю можна правесці праз Інтэрнэт.

Інтэрнэт і тэлекамунікацыі даюць неабмежаваныя мажлівасці шырокага разгортвання працы на станаўленне беларускай нацыі і нацыяналізму. І калі пачнецца паспяховае напаўненне зместам азначанай намі “групы ТАК”, яна няўхільна пацягне і першую групу “НЕ”, якая, безумоўна, стане кампанентай ТАК беларускай нацыі.

3. Ідэя дзяржаўнасці яшчэ *не самадастатковая* для канструявання беларускай нацыі. Яна толькі ўмова станаўлення, прагрэсу нацыі. *Саму нацыю трэба перадусім стварыць*. І *гэты механізм* трэба, відаць, *пачынаць з нуля*. Такі варыянт нацыяналізму ведамы як фінскі. Фінскую нацыю стварылі нацыянальныя ідэолагі ў канцы XIX ст. праз стварэнне фінскага міфа, які, сваім парадкам, праз адукацыю і асвету быў прынесены ў народ, і які паклаў пачатак нацыі.

На нашу думку, беларускую нацыю можна ствараць таксама з нуля. Але не рамантызаваць нацыю праз нейкага нацыянальныга генія, а ствараць яе праз шыранне легенды аб практычнасці нацыянальнага існавання, выгодах быць беларусам, наагул прыярытэтнасці беларускай ідэнтычнасці ў Беларусі што да іншых этнасаў, у прыватнасці, рускага.

Пачатак XXI стагоддзя заспеў беларусаў можа ў найспрыльнейшы момант для стварэння сваёй ідэнтычнасці, стварэння сваёй нацыі і нацыяналіму.

Канец XVIII–XIX стст. звязаны з пачаткам індустрыяльнай рэвалюцыі, якая прывяла да пераўтварэння многіх этнасаў у нацыі-дзяржавы. Гэты працэс працягваецца і цяпер. Але у дадзены гістарычны момант сусветная гісторыя ўвайшла ў новую паласу, новую адметную эпоху, якая спачатку і не была заўважаная.

Гэтая эпоха носіць назву інфармацыйнай рэвалюцыі і пачалася зусім нядаўна – з пачатку 90-х гг. ХХ стагоддя. Так, тады, калі ў нас пачыналася нацыянальнае адраджэнне і станаўленне кволай беларускай дзяржаўнасці, у свеце разгарэлася інфармацыйная рэвалюцыя, якая рэзка мяняе дачыненні паміж людзьмі, мяняе менталітэт людзей і шмат што іншае. Дзякуючы сусветнай кампутарнай сетцы ўся земная куля імгненна пераўтварылася ў адзіную сістэму, законы якой розняцца ад ранейшых і вынікаюць з агульнай тэорыі сістэм. Цяперашнюю эпоху звязваюць з працэсамі глабалізацыі, сусветная супольнасць дзяржаў нават атрымала назву “сеткавыя грамадствы”, што пераводзіць нашае існаванне ў свеце на якасна новы ровень”.

Разам з развіццём філасофіі глабалізацыі не меньшы размах атрымаў і іншы працэс – адваротны. Існасць яго ў тым, што як ніколі ў людзей з’явілася імкненне да шукання тоеснасці. “Самасць”, сваё “Я” набывае зараз першаступеннае значэнне. І сусветная кампутарная сетка, інтэрнэт – найлепшы сродак да здзяйснення беларускай ідэнтычнасці на справе. Тое, што рабілі некалі фіны “ўручную”, пачынаючы сваю нацыю “з нуля” – хадзілі ў народ, вялі праз маладзенькіх настаўніц адукацыю сяла, і праз многія іншыя акцыі, цяпер можна ажыццявіць зусім іншым спосабам, практычна, не выходзячы, з дому. Усе гэтыя заданні паспяхова выканае Інтэрнэт. Больш таго, да адраджэння беларускай нацыі можа спрычыніцца амаль кожны. Кампутарызацыя, тэлекамунікацыі прачочваюцца зараз у кожны дом, у кожны горад, а неўзабаве прыдуць і ў кожую вёску.

І ўсё гэта дае нам выдатны шанец стварэння сваёй нацыі. Але каб гэты працэс не пайшоў “самацёкам”, яго трэба цэнтралізаваць, распрацаваць шэраг заданняў і праектаў, што будуць працаваць на стварэне беларускай нацыі праз глабальную інтэрнэтаўскую сетку, іншыя кампаненты інфармацыйнай эпохі.

Анатоль Астапенка, 9 верасня 2014 года.

Ад рэдакцыі: Аўтарам, Анатолем Астапенка, праведзены цікавы і глыбокі аналіз стану нацыі і рэалізацыі нацыянальнаяй ідэі, які ў многім супадае з тым, што канстатуецца ў абмяркоўваемай “Стратэгіі развіцьця беларускай нацыі”. З чым рэдакцыя не можа пагадзіцца то з падзяленьнем беларускай нацыянальнай ідэі на

2 катэгорыі - А – для дасведчаных грамадзянаў; і Б – для большасці «электарату». Робячы так мы ўскладняем у значнай меры ўспрыняцьце як самой нацыянальнай ідэі, так і задач, якія відавочна будуць рознымі для гэтых катэгорый. Таксама мы не зусім згодныя, з перабольшанай рольлю хрысьціянства ў беларускім нацыяналізме.

Summary of Discussion "The Nation Building and Modernity - 2015" *(continuation).*
The project "Strategy of the Belarusian Nation Development".
(magazine "CULTURE, NATION", March 2016, issue 13, pp.27-65)

The project "The Strategy of the Belarusian Nation Development" was published in our magazine (February 6, 2016) , the newspaper " Nasha Niva " (February 7) , the newspaper "New Time", on the websites of the World Association of Belarusians "Backaushchyna", Belarusian Language Society, "We - The Nation", "Pahonja" (Czech Republic), Belarus News. There were 55 comments in the newspaper "Nasha Niva". Based on the published constructive comments and amendments made by the authors of the project, it was prepared the amended version of the project. We are grateful to Mr. Yakavenka and Mr. Kenka for comments made regarding a style and document language. In the "Discussion Section" the following materials were published: an amended version of the "Strategy" as of March 25, 2016, constructive comments posted on other web sites, comments on the issue of neutrality (A. Kasho), comments on the practical implementation of the "Strategy" (V. Shyshko), article on the national question (A. Astapenka). Constructive comments relate to issues such as the attainment of status neutrality by the county, the mentality of the Belarusians, the role of the church \ religion in nation-building, and some other issues. Naturally, the magazine "CULTURE, NATION" is waiting for new comments, so that as much as possible to improve the "Strategy of Development of the Belarusian Nation" to a greater extent.

Рэцэнзія, пераклады

Пётра Мурзёнак: Глабалізацыя супраць нацыі. *Рэцэнзія* на эсэ Васіля Якавенкі "Як знайсці духоўнасць і гармонію ў грамадстве".

Брашура вядомага пісьменніка і публіцыста В. Ц. Якавенкі "Як знайсці духоўнасць і гармонію ў грамадстве" выйшла ў сьвет у канцы 2015 года ў Мінску (Васіль Якавенка. – Мінск: Тэхналогія, 2015.– 47с.). Брашура складаецца з трох частак, аб'яднаных адной тэмай, якая хвалюе аўтара, а менавіта - развіцьцё нацый ва ўмовах сучаснай глабалізацыі. Развіцьцё нацый разглядаецца ў кантэксьце розных умоў, якія могуць весьці як да росквіту, так і да заняпаду нацый і нават цывілізацый, у прыватнасьці, еўрапейскай цывілізацыі.

Першая частка брашуры прысьвячаецца выбітнаму беларускаму вучонаму і мысьляру М. І. Крукоўскаму (1923-2013), сусьветнавядомаму сваімі працамі ў галіне дынамікі развіцьця грамадства і яго культуры. Аўтар праводзіць паралелі творчасьці М. І. Крукоўскага па праблемах эстэтыкі і культуралогіі з працамі такіх філосафаў як Гумбальт і К. Лявонцеў. У кантэксце разглядаемай тэмы аўтар падкрэслівае важны ўклад М. І. Крукоўскага ў разуменьне спалучэньня ідэальнага і матэрыяльнага, духойнага і матэрыяльнага кампанентаў ў развіцьці чалавека і пазнаньня ім сусьвету. В. Ц. Якавенка добра ведаў М. І. Крукоўскага і вельмі цёпла і ўзнёсла піша таксама пра яго асабістыя інтарэсы і захапленьні. Паведамляецца, што рыхтуецца выданьне твораў М. І. Крукоўскага ў 5-ці тамах.

Разгледзеўшы некаторыя тэарэтычныя асьпекты станаўленьня гармоніі ў грамадстве, аўтар, у другой частцы, якая называецца "Ад забыцьця да адраджэньня", дае негатыўную крытыку тэорыі Б. Андэрсэна аб уяўных нацыях\супольнасьцях, а таксама крытыку ідэалогіі трансуніверсалізму. Выказваецца занепакоеннасьць тым, што ідэя трануніверсалізма, канчатковай мэтай якога можа быць стварэньне універсальнай дзяржавы ці цывілізацыі, прывядзе да зьнікненьня нацый. Тэорыі трансуніверсалізма\трансгуманізма пакуль што не знаходзяць шырокага разуменьня ў краінах заходняй цывілізацыі, заснаванай у асноўным на хрысьціянскай маралі. Базуючыся на больш раньніх гістарычных мадэлях існаваньня дзяржаў ці супольнасьцяў (грэчаская, рымская цывілізацыі) гэтыя тэорыі сапраўды ў выніку рэалізацыі нясуць пагрозу існаваньню нацый. Аднак, гэта перспектыва вельмі аддаленая, улічваючы разнастайнасьць мадэляў глабальных супольнасьцяў; так, S. Huntington (1993) выдзяляе 8 цывілізацый - Заходняю, Артадокс, Ісламскую, Кітайскую, Індыйскую, Японскую, Лацінаамерыканскую і Афрыканскую (на поўдзень ад Сахары).

З другога боку, на думку многіх даследчыкаў працэс нацыяутварэньня працягваецца і ў нашы дні, у той час як другія лічуць, што эпоха ўтварэньня нацый скончылася ў канцы 19-га – пачатку 20-га стагоддзя. Сьведчаннем таму, што нацыянальнае будаўніцтва працягваецца і сёння, з'яўляюцца краіны былой Югаславіі і СССР, уключна з Украінай, Беларусьсю, Сербіяй, Літвой і іншымі. Тое ж назіраецца і ў Еўропе, дзе не сканчаюцца спрэчкі еўрааптымістаў, якія імкнуцца збудаваць адзіную дзяржаву – Еўрасаюз, і еўраскептыкаў, прадстаўленых нацыянальнымі сіламі, якія адстойваюць інтарэсы сваіх нацыянальных культур і схільныя да далейшага развіцьця нацый; еўраскептыкам зараз спрыяюць праблемы міграцыі з якімі Еўропа сутыкнулася ў апошнія 2 гады.

Аўтар брашуры спасылаецца на К. Хюбнера, які бачыць рэалізацыю нацыянальнай ідэі, як неабходнасьць для духоўнага і культурнага развіцьця народа. Звяртаючыся да прыкладу Беларусі, падкрэсліваецца, што рэалізацыя нацыянальнай ідэі ў нашай краіне стаіць перад беларускім народам вельмі востра – без зьберажэньня ідэнтычнасьці, развіцьця беларускай культуры і традыцый існаваньне беларускай дзяржавы праз некалькі гадоў можа быць пастаўлена пад вялікае сумненьне. У брашуры вельмі вобразна даецца вызначэньне паняцьцям народ і нацыя: народ уяўляецца ўяўным збудаваньнем без традыцыйнага даху, тады як нацыя вымагае, каб збудаваньне мела гэты дах, а менавіта, "уласную гісторыю, культуру, мову, веру, еднасць псіхічнага стану і традыцый". Без належнага клопату пра гэтыя складнікі нацыі немагчыма яе далейшае развіцьцё і існаваньне. Тое, што дзяржава не клапоціцца аб развіцьці нацыі сьведчаць хаця б афіцыйныя адносіны да мовы, нізкі ўзровень нацыянальнай адукацыі (толькі 16% дзяцей вучыцца па-беларуску) і заняпаду выданьня кніг на беларускай мове.

Прапануюцца 3 магчымыя, даволі схематычныя мадэлі ўзаемаадносін паміж нацыяй, народам і уладай\дзяржавай. Яны наступныя:

1. Варыянт гета: нацыя адсутнічае, бо народ ізаляваны ад духоўных скарбаў, ад сваёй культуры, мовы і гісторыі. Паміж народам і уладай існуюць толькі сацыяльна-вытворчыя сувязі.
2. Варыянт гармоніі. Народ і дзяржава знаходзяцца ў парытэце з нацыяй.
3. Варыянт партнёрства і гармоніі. Гарманічныя дачыненні існуюць паміж усімі трыма суб'ектамі.

Хаця і не вызначаецца які-небудзь канкрэтны варыянт для Беларусі, аднак, відавочна, што варыянт гета ў найбольшай ступені адпавядае цяперашняй сітуацыі: дзяржава стаіць асобна над народам і пазбаўляе народ многіх прызнакаў нацыі. Хаця механізмы гэтага негатыўнага ўплыву ўлады на нацыю і не паказаны, аднак,

кожны можа прыгадаць прыклады дзеянняў рэпрэсіўнага аппарата як непасрэдна на саміх людзей, так і апасрэдавана праз сродкі масавай прапаганды. У гэтай сувязі аўтар б’е ў набат – страта духоўнай культуры раўназначна страце душы, і канчаткова, страце Айчыны.

Апошняя, заключная частка брашуры называецца “Ліст у Еўропу”, і прысвечана тэме захаваньня еўрапейскай цывілізацыі. Напачатку даецца аналіз тэндэнцый у вырашэньні нацыянальных пытаньняў у Еўропе і абмяркоўваецца даволі раманчычная ідэя аб адкрыцьці Музея гісторыі і культуры Еўропы. Ліст у Еўропу падпісаны навукоўцамі і публіцыстамі Беларусі і Украіны і накіраваны кіраўніцтву Еўрасаюза. Паводле меркаваньняў падпісантаў ёсьць шмат прыкмет дэградацыі нацыянальных супольнасьцяў. Нацыі пад час глабалізацыі не маюць належнай падтрымкі і абароны, што можа весьці да ліквідавання разнастайнасці этнічных культур і саміх нацый. Як прыклады, прыводзіцца спасылка на шведскую журналістку, зрабіўшую аналіз думак шведскіх еўрарамантыкаў, адмаўляючых ужо сёння шведскую культуру. Аднак, з другога боку, заявы некаторых палітыкаў у Францыі, Германіі і Англіі, зробленыя ў 2010-2011 г.г. сведчаць аб тым, што палітыка шматкультуралізму не працуе; як вынік у гэтых краінах умацоўваюцца арганізацыі правага толку. Зноў жа, пад’ёму нацыянальных сіл спрыяе міграцыя насельніцтва з Бліжняга і Сярэдняга Ўсходу. Гэта праблема патрабуе разумнага рэгуляваньня і калі, напрыклад, Германія праводзіць адкрытую палітыку ў дачыненьні да мігрантаў, то шэраг невялікіх краін (Венгрыя, Македонія) проста будуюць сьцены і зачыняюць межы. Тым не менш, у асноўным еўрапейскія краіны не адмаўляюцца ад дэмакратычных стандартаў роўнасьці і братства. Тут нельга пагадзіцца з аўтарам, што ў Еўропе дзейнічаюць амерыканскія стандарты. Якраз дэмакратычныя стандарты ў ЗША і ў Еўропе даволі блізкія і не таму, што яны амерыканскія і індывідуалістычныя, а таму, што яны дэмакратычныя. Да таго ж у цывілізацыйным плане краіны Заходняй Еўропы і Паўночнай Амерыкі звычайна адносяць да адной цывіліцыі – Заходняй.
Нельга таксама пагадзіцца з той думкай, што нацыям пагражаюць мігранты ці часовыя рабочыя: «Беларусь штогод прымае ўсё большую колькасць чужародных гастарбайтэраў, і неўзабаве з’явяцца кітайскія правінцыі. Магчыма, і ўкраінскія... Далібог, гэта не можа шыкаваць настрой у грамадстве». Тут гучыць прыхаваная неталерантнасьць да чужых, хаця агульнапрынята лічыць, што беларусы вельмі талерантныя людзі. Магчыма ў адносінах да прадстаўнікоў існуючых канфесій у Беларусі такая талерантнасьць сапраўды маецца, аднак, даследаваньні адносна чужых людзей у краіне, адносна смяротнага пакараньня не дазваляе ў поўнай меры казаць у такім сэнсе пра талерантнасьць беларусаў. На сёняшні дзень насельніцтва

Беларусі даволі аднароднае, аднак, працэсы міграцыі адбываюцца зараз ва ўсім сьвеце і беларусам ў нейкай ступені трэба з разуменьнем да гэтага рыхтавацца.

Відаць, што трывога за еўрапейскія нацыі падштурхнула падпісантаў «Ліста ў Еўропу» на даволі рамантычную ідэю аб стварэньні Музея Еўропы. Музей Еўропы, на іх думку, павінен стаць важнейшым сродкам захаваньня культурнай памяці еўрапейцаў. У такім цэнтры прадугледжваецца навукова-даследчая праца па гісторыі развіцьця нацый на кантыненце, перасяленьні народаў, вывучэньне сучасных стасункаў паміж цывілізацыямі і нацыямі. Усё ж практычная рэалізацыя такога праекта, маючы на ўвазе сучасныя выклікі якія стаяць перад Еўропай, магчыма будзе адкладзена на невыразную будучыню, хаця падаецца вельмі цікавай з пункту гледжаньня абароны інтарэсаў нацый, асабліва малых нацый.

Нягледзячы на невялікі аб'ём брашуры, выкарыстаны аўтарам комплексны падыход (тэорыя, аналіз стану еўрапейскіх нацый, прапанаваны праект) дазволіў закрануць актуальныя праблемы існаваньня нацый у сучасных умовах, якія могуць быць цікавымі для многіх чытачоў.

Piotra Murzionak: **Globalization versus nation.** Review for the brochure "How to reach spirituality and harmony in society" written by Vasil Yakavenka.

(Abstract, magazine "CULTURE, NATION", March 2016, issue 13, pp. 66-69)

V. Yakavenka using an integrated approach (theory, analysis of the European nations, the proposed project) discussed urgent problems of the existence of nations in the modern society which can be interesting to many readers. Source: "Як знайсці духоўнасць і гармонію ў грамадстве". Васіль Якавенка. Мінск: Тэхналогія, 2015. 47с.

Вацлав Ластовский: Что нужно знать каждому белорусу?

Редакция решила дать полный перевод с беларуского на русский язык статьи «Что нужно знать каждому белорусу?», написанной известным беларуским политическим деятелем и учёным Вацлавом Ластовским (Вацлаў Ластоўскі, 1883-1938). В шестом номере журнала «КУЛЬТУРА, НАЦИЯ» (июнь 2014) статья была переведена частично. Редакция восполняет пробел и даёт статью полностью в переводе на русский язык. Перевод с беларуского на русскій язык Пётры Мурзёнка.

Почему на русский язык, ведь основной язык журнала белорусский? Решение о переводе В. Ластовского на русский язык идет не от хорошей жизни. Во-первых, людей, которые читают, становится все меньше. Во-вторых, реалии таковы, что белорусы читают в основном русскоязычную литературу (на рынке Беларуси 85% книг печатается не на родном языке, а на русском). Подход редакции такой, что если этой статьёй в переводе на русский язык заинтересуется хотя бы один человек, который не стал бы читать оригинальный материал на беларуском, то это следует делать. Нужно сражаться за каждого белоруса, у которого еще может проснуться желание не только писать в анкете, что он белорус (возможно только чувствуя себя гражданином Беларуси или свою территориальную принадлежность к стране), но и вести себя как белорус.

Многие идеи Ластовского, отраженные в его статье, опубликованной почти сто лет назад, до сих пор актуальны для белорусов. Статья В. Ластовского написана в виде вопросов и ответов на них. Более подробно о жизни и творчестве Вацлава Ластовского Вы можете прочитать в интернете. В конце перевода Вы найдёте оригинальное стихотворение А. Зязюли (1878-1921) "Ніколі", включённое В. Ластовским в его статью как "Прысяга беларуса".

ЧТО НУЖНО ЗНАТЬ КАЖДОМУ БЕЛАРУСУ

I.О СЕБЕ И О СВОЕМ НАРОДЕ

Каждый современный культурный человек прежде всего должен знать, кто он такой, какой его язык, народ и край, где он живет, какая его история. Он уже с малых лет должен уметь ответить на самые простые основные вопросы, как, например:

- Кто мы?

- Мы беларусы.

- Кто это беларусы?

- Беларусы - это народ арийской расы, славянского племени.

- Что это народ или нация?

- Народ или нация - это объединение человеческих поколений в их беспрерывном потоке, никогда непрерывающемся и неисчерпаемом, имеющих одно расовое происхождение, т.е. в чьих жилах течет одна кровь, кто населяет одну территорию, имеет свой оригинальный физический и духовный тип, свои обычаи, культуру, историю и народный характер, которым они отличаются от других людей, говорят на одном языке и демонстрируют свою национальную сознательность и волю.

– Являются ли беларусы народом?

– Да, беларусы являются народом, так как имеют свой язык, заселяют сплошной массой одну территорию, имеют свою древнюю историю, культуру, обычаи, представляют собой отдельный физический и духовный тип, проявляли и проявляют свою национальную сознательность и волю, стремясь к лучшей самостоятельной жизни.

- Много ли в мире народов?

- В мире есть много разных народов, и каждый заботится о своем добре, расширяя даже часто свои влияния на соседние народы, чтобы пользоваться их богатствами и трудом, возвышая себя, и унижая других. Так, например, наши соседи - россияне и поляки - всегда старались расширять своё влияние среди беларусов. Они использовали наших людей, наши богатства, и господствуя в нашем крае, сталкивали беларусов на последнее место, старались русифицировать или

полонизовать беларусов. Они старались уговорить несведущих наших братьев, чтобы они отрекались от своего родного: языка, песни и грамоты, а вместо нашего родного подсовывали свое чужеземное. Таких овец в волчьей шкуре нужно избегать.

- Кто может принадлежать к тому или иному народу или нации в целом и к беларускому народу в частности?

- Принадлежность к тому или иному народу или нации нельзя выбирать по своему усмотрению. Принадлежащим к тому или иному народу каждый человек становится уже по своей природе, по крови, телом и душой своей. То есть, у кого течёт беларуская кровь, кто говорит по-беларуски, - тот этим самым принадлежит к беларускому народу.

Осмысленным гражданином своего народа беларус становится только тогда, когда он осмыслит, - то есть, узнает хорошо, кто он сам и почувствует духовную и кровную связь со всем своим народом.

Народное сознание сближает и соединяет людей воедино в сильную семью. Нашему сердцу дорог и мил каждый беларус, даже если он живёт далеко от нас, так как он принадлежит к нашему народу, ведь это наш брат по народности. Все другие народы, даже если бы они и жили в Беларуси, они нам чужие, так как каждый из них сочувствует и любит свой народ и свою Родину, а не нашу.

- Сколько есть всех беларусов?

- Беларусов вообще во всём мире живет более 15 миллионов. Своим счетом беларуский народ занимает среди других народов почтительное место. Найбольшим народом являются немцы, которых насчитывается более 100 миллионов.

россиян »» »65»
англичан »» »47»
французов »» »42»
итальянцев »» »42»
украинцев »» »40»
испанцев »» »25»
румын »» »19»
беларусов »» »15»

венгров »» »10»
голландцев »» »8»
португальцев »» »7»
чехов »» »6»
болгар »» »6»
греков »» »6»
шведов »» »6»
финнов »» »4»
датчан »» »4»
норвежцев »» »3»
ирландцев »» »3»
словаков »» »3»
литвинов »» »3»
латышей »» »2»
эстонцев »» »1»

- Почему каждый из нас должен называться беларусом?

- Потому что все мы родились беларусами, в жилах наших течет беларуская кровь, говорим по-беларуски и чувствуем себя беларусами.

- А как называется тот, кто отвергает свой народ?

- Тот, кто отрекается от своего народа - ренегат, предатель, душепродавца. Ведь предательство - это наибольший позор. Поэтому искренний беларус всегда будет держаться своего беларуского народа, своего края. Искренний беларус, истинный сын своего народа, всегда будет той мысли: пусть лучше погибну, чем отрекусь от своего народа беларуского. Ведь с Беларусью и с беларуским народом связана наша жизнь, ведь Беларусь - это наше наивысшее благо, наша радость и слава.

- Какие обязанности имеет беларус по отношению к своему народу и краю?

- Беларус должен любить свой край, свою речь и не отрекаться от них. Должен позаботиться, чтобы в беларуском крае развивалось благополучие, беларуская культура, и чтобы весь народ был счастливым. Во благо своего народа и края беларус должен быть готовым на величайшие жертвы, даже отдать жизнь.

II. ПРО БЕЛАРУСКУЮ ЗЕМЛЮ

- Где живут беларусы?

- Беларусы живут на жизненном пространстве Беларуси!

- Живут ли беларусы за пределами Беларуси?

- Да, потому что над беларусами господствовали долгое время чужаки, беларусы не раз вынуждены были покидать свою Родину, и вытирать чужие углы. Очень много беларусов в царские времена переселялись в Сибирь, в Америку, в Бразилию, а также в другие страны.

Большевики же насильно высылали беларусов на Мурман, в Казахстан и другие дальние страны. В результате большевистской и польской оккупации Беларуси много беларусов по политическим причинам вынуждены были выезжать или просто даже убегать за пределы своей страны, в Германию, Чехию, Францию, Америку, чтобы таким образом спасти свою жизнь и иметь возможность дальше работать на благо Беларуси и беларуского народа.

- Богата ли беларуский земля?

- Беларуская земля богата, ведь в Беларуси хорошо родит зерно, картофель, лён, конопля, свекла, а также очень ценное растение коксагыз, из которого можно делать каучук. Растут также различные травы, благодаря которым может хорошо развиваться животноводство. Урожайность коксагызу может привести к широкому развитию резиновой промышленности. Благодаря же тому, что растёт свекла, может развиваться сахарная промышленность, а зерно, картофель и лён - это главные основы спиртовой и текстильной промышленности. В Беларуси есть много лесов, где водится много разных зверей, где растут грибы и ягоды. В Беларуси есть также много озёр и рек богатых рыбой. Реки являются также очень удобными коммуникационными путями и очень хорошо способствуют электрификации и развитию промышленности. Беларусь богата торфом, который является не только хорошим топливом, но из него можно делать бензин и различные другие ценные химические продукты. Есть в Беларуси и залежи железных руд и бурого угля. В нашем крае уже находили залежи нефти и соли. В целом, однако, внутренние богатства нашего края еще точно не исследованы, но и то, что есть является большим богатством. До сих пор, к сожалению, Беларусь не имела своего доброго

хозяина. Чужаки, - россияне и поляки, которые у нас так долго хозяйничали, - старались только эксплуатировать наш край и вывозили наше богатство, не заботясь о благе и развитии нашего края. Если же будет хорошее руководство, когда беларусы будут мочь спокойно работать на своих хозяйствах, в промышленности, торговле, тогда в Беларуси будет благополучие и достаток.

III. ПРО СВОЙ ЯЗЫК

- Что такое народный язык?

Народный язык это тот язык, на котором говорит весь народ. Каждый народ имеет свой родной язык и на нём везде говорит. Родной язык - великое народное богатство, народ должен его высоко ценить и уважать, ведь как говорит Алесь Гарун:

Ад дзядоў і ад прадзедаў, браце,
Гэта скарб нам адзін захаваўся,
У сялянскай аграбленай хаце
Толькі ён незабраным застаўся.

(От дедов и от прадедов, брат,
Только это сокровище у нас сохранилось,
В крестьянском ограбленом доме
Только оно незабраным осталось).

- Как легче распознать, что мы беларусы?

Легче это узнать по нашей речи. Язык соединяет людей в один народ. И наш беларуский язык соединяет более 15 миллионов беларусов в один народ.

- Почему мы говорим на беларуском языке?

- Ведь он наш родной, а каждый человек любит свой родной язык: так, например, немец любит язык немецкий, болгарин - болгарский, а беларус - беларуский. И все, что хорошее, доброе, все мудрости мира - науку, литературу - мы лучше понимаем и любим, когда слышим их на своём родном языке, так как он нам наиболее понятен и доступен. В своем доме мы, бывает, мало наслаждаемся прелестью

нашего языка, зато будучи на чужбине, как только услышим наш язык, то очень радуемся. Ведь человеку милее слышать и говорить на своём родном языке.

– Какой наш язык?

– Наш язык один из чистейших в славянской семье языков. Он хороший, благозвучный, очень напевный и гибкий, что очень заметно в поэзии и пении. Это всё потому, что язык наш сохранил старинный славянский характер, он – как мать в славянской семье языков. На него, как дети к матери, похожи все славянские языки: московский, сербский, чешский, украинский, польский и др. Враги нашего народа лгут, что язык наш не самобытный, когда говорят ‘это мешанина московского и польского языков’. Так могут говорить только наши недоброжелатели или тёмные люди. Много учёных людей разных национальностей обучались нашему языку и писали о нём учёные книги, и все они в один голос говорят, что язык беларуский совершенно самобытный, отдельный язык, такой же отличительный славянский язык, как польский или московский. В старину наш язык был одним из самых культурных восточнославянских языков, на нём говорили князья наши, князья и вельможи Великого Княжества Беларуского (литовского), и короли польские. Беларуский язык был языком дипломатов на востоке Европы. На беларуском языке в Великом Княжестве Беларуском (литовском) писались все законы, велись все дела в правительстве и судах, проходили сеймы и др. От тех времен сохранилось немало документов, книг, грамот и все они написаны на нашем чистейшем беларуском языке.

- Имеют ли беларусы свою литературу (письменность)?

- Мы, беларусы, имеем богатую свою отдельную письменность. Беларуская письменность, литература старше польской и московской. Из всех славянских народов одни только чехи раньше беларусов имели печатную библию на своем языке.
Чешская библия выпущена в 1488
Беларуская » в 1517
Украинская " в 1555
Польская » в 1561
Литовская » в 1660
Московская » в 1751

Беларусы в давнишние времена имели свою очень богатую письменность. В XVI веке были написаны и напечатаны на беларуском языке все законы, духовные

книги (православные, католические, униатские и реформатские), исторические, научные и всякие другие. После наш народ сильно пострадал, его задушили, зажали, при этом и письменность заглушили. Когда наша родина оказалась под Россией (Московией), то было даже совсем запрещено что-либо писать и печатать по беларуски. Только в 1905 году, во время руской революции, беларусы добились права печатать книги на своем языке. За короткое время с 1905 года беларуские писатели написали много хороших и интересных книг, создали новую беларускую литературу. Теперь беларусы имеют значительную и новую литературу, много газет и журналов.

- Является ли беларуский язык единственным во всей Беларуси?
- Беларуский язык один и тот же на всей Беларуси, но как и все древние и живые языки, так и наш язык имеет свои особенности - диалекты или говоры. У нас есть несколько таких диалектов или говоров, например, витебский, смоленский, полесский, центральный (минский, слуцкий) и др.

– Почему другие беларусы стараются говорить на чужом языке вместо своего?

– Те беларусы, которые стараются говорить на чужом языке, избегая своего, бывают или негодники-душепродавцы либо перевёртыши, или просто люди тёмные, которых опутали враги нашего народа. Первые не говорят по-беларуски ради своей личной пользы, так как пошли в наёмники к чужакам и работают совершенно сознательно в ущерб беларускому народу, чтобы его погубить. Другие не говорят через темноту свою, ибо поверили нашим врагам, что наш язык ‘некрасивый’, ‘простой’ и идут за различными нашими недоброжелателями, как овцы на бойню. Обязанность каждого сознательного беларуса с первыми – врагами – бороться, а вторых – тёмных – просвещать, объясняя им правду, научая истории нашей и распространяя беларуское печатное слово.

– Что бы случилось, если бы мы забыли свой родной язык?
– Если бы мы наш родной язык забросили, забыли, а приняли чужой, тогда бы исчез наш след на земле. Наш поэт Франтишек Богушевич (Мацей Бурачок) в предисловии к ‘Беларуской Дудке’ говорит «Много было таких народов, утративших сначала свой язык, как у того человека перед смертью, который теряет речь, а потом и вовсе вымерли. Не оставляйте же языка нашего беларуского, дабы не умереть! Люди узнают людей по облику или по одежде, которую носят. Так и язык – он есть лицо и одежда души человеческой».

Кто не ценит родной язык, тот не чтит ни самого себя, ни свой род, ни своих дедов – родителей, которые говорили на этом языке. А кто стесняется своего языка,

достоин того, чтобы и его добрые люди стеснялись, как урода, чтобы его презирали, как недочеловека, так как стесняясь родного языка, он обижает не только дедов – отцов своих, но и весь народ. Справедливый, добрый человек никогда не стесняется родного языка. Он сам говорит на родном языке и следит, чтобы другие его ценили:

"Дык шануй, беларус, сваю мову,
Гэта скарб нам на вечныя годы;
За пашану радзімаму слову,
Ушануюць нас брацьця-народы".

("Так почитай, беларус, свой язык,
Наше сокровище на вечные годы;
За почтение к родному слову,
Нас почтят братья-народы».)

IV. ПРО ИСТОРИЮ БЕЛАРУСИ

- Что такое наша история?

- Наша история - это прошлое нашей родной сторонки, все то, что когда-то было в Беларуси.

- Имеют ли беларусы свою историю?

- Так, беларусы имеют свою богатую и интересную историю, прошлое. Историей Беларуси является история беларуских племён: кривичей, дреговичей, радимичей, вятичей, северян, деревлян. Беларуской историей является история беларуских княжеств: Полоцкого, Смоленского, Турово-Пинского и других, которые входили в состав этих больших княжеств, таких как Витебское, Минское и другие. К истории Беларуси принадлежит история Великого Княжества Литовского, которое возникло из беларуских и литовских земель в XIII веке и которое включало не только все беларуские, но также литовские и украинские земли. Оно было мощным славным, беларуским государством. Историей Беларуси является история - описание борьбы беларусов с чужой российской и польской агрессией, с чужими влияниями за свою свободную беларускую жизнь, за освобождение из под чужой российской и польской власти, под которую временно попадал наш народ.

– Какое наше прошлое?

– Наше прошлое – это беспрерывная борьба за лучшую участь и свободу нашего народа.

В давние времена беларусы жили самостоятельно и всегда управляли жизнью общества через вече, народные собрания. Старейшины нашего народа советовались и решали все вопросы по согласию. Позже беларусы начали выбирать себе князей, которым поручали руководство государством. Наши князья имели свою велико-княжескую столицу в Полоцке, а удельные князья были в Витебске, Минске, Друцке, Смоленске, Турове, Гродно, Чернигове и во многих других городах. Около XIII века Беларусь была разделена на много мелких княжеств, а это потому, что после смерти отца-князя сыновья делили ‘вотчину’, как сейчас, например, делятся у нас в деревнях крестьяне. От этого народ беларуский очень ослаб и чуть было не попал под власть чужаков, но позже беларуские земли были вновь объединены и беларуское государство возникло в форме Великого Княжества Литовского (Беларуского).

Важнейшими из наших князей были Рогволод, который княжил в Полоцке в X веке, Изяслав, Брячислав, Всеслав и др. Наиболее прославился Всеслав: в его честь и свои и чужие составляли песни-похвалы. В одной древней песне говорится ‘Князь Всеслав людей судил, города в порядок приводил’.

Из рода наших князей были и князья Великого Княжества Беларуского (Литовского), которое объединило все беларуские, а также литовские и украинские земли. Из тех князей наиболее прославились Миндовг, Гедимин, Альгерд, Витовт, Казимир и другие. Альгерд ходил войной на Москву и, обретя ее, щит свой прибил на Московских воротах. Витовт прославился мудростью и силой. Он хотел короноваться на короля беларуского, но поляки отняли у послов золотую корону, которую прислал ему папа римский на коронацию. Из рода беларуских князей происходили и короли польские (Ягеллоны). И Владислав Ягелло, который был королем польским, до конца жизни своей не умел говорить по-польски, а только по-беларуски, и не удивительно, потому что мать его была княгиней Витебской, он вырос в Витебске и был там князем.

В Великом Княжестве Беларуском (Литовском), которое было беларуским государством, беларуский язык был государственным, деловым. На беларуском языке проходили все суды и сеймы, писались все документы, на беларуском языке говорили все паны, вельможи, князья, на беларуском языке учились в школах и молились в церквах и костёлах. Словом, вся жизнь, весь строй, обычаи были беларускими.

Позднее к беларускому государству присоединилась и Польша, как равная с равным и свободная со свободным. Соединение это произошло для того, чтобы легче было отражать совместными силами нападения татар, московитов и других врагов. Но, к сожалению, это объединение добра Беларуси не принесло. Поляки помощи в войнах не давали, да постепенно отбирали у беларусов свободу и равенство, запрягая беларуский народ в барщину и ополячивая господ и духовенство. В результате 200 лет ‘вольности’ и ‘равенства’ с поляками беларусы стали порабощённым народом без своей письменности, без государственного и общественного права. В Польше не было порядка, и поэтому в конце XVIII века она, и вместе с ней Беларусь, была разделена между Россией, Австрией и Германией. Беларусы после раздела попали из огня да в полымя – из польских – в ‘братские’ московские объятия. После польского господства беларусы еле остались живы, а тут московские ‘братья’ начали еще больше их подавлять, чтобы стереть след беларуского народа и омоскалить всех беларусов. Поляки тянули беларусов-католиков к себе, а москали снова тащили к себе беларусов православных. Одни и вторые старались, чтобы беларусы забыли, что они беларусы, что они отдельный народ, что наша земля – наша, не московская или польская, и что те здесь волчьим правом стали хозяевами. Но народ наш и в этой чужеземной напасти обнаружил необычайные живучесть и силу. Никакие польские путы, никакие московские нагайки и остроги не смогли отнять у нашего народа его драгоценного клада – родной беларуский язык. Все, что они могли отобрать, отобрали: и школы, и церкви, и костёлы, и землю, и леса, и реки и города, и богатство, а языка, однако, у нашего народа отобрать не смогли! А если наш народ сохранил язык, то он живет и будет жить. Через язык наш народ сумеет возродиться и снова стать большим, сильным и славным.

- Как боролся беларуский народ за лучшую долю?

- В XIX веке лучшие сыновья беларуского народа разобрались со всеми "благодеяниями" москалей и поляков и начали с ними бороться. Прежде всего начали появляться снова беларуские книжки и обращения, которые печатались нелегально в крае или за его пределами, направленные против москальщины и польщызны, которые попутно расширяли любовь ко всему беларускому. Так, например, в 1862-1863 г.г. беларус Кастусь Калиновский, человек высокообразованный, выдавал нелегальный беларуский журнал "Мужыцкая Правда". Потом в 1884 году выходил второй нелегальный беларуский журнал под названием "Гомон". Так начиналось беларуское возрожденческое движение, целью которого было избавление от чужеземной опеки и обретение лучшей доли для беларуского народа. Кастусь Калиновский организовал даже вооруженное

восстание против России, а второй беларуский революционер Игнат Гриневицкий, чтобы произвести смену в тогдашней российской царской империи и освободить из царской неволи беларуский народ убил в 1882 году российского царя Александра II, при этом сам погиб. Много было также различных крестьянских восстаний против России и её правителей. Кастуся Калиновского за его деятельность в защиту беларуского народа москали повесили в Вильнюсе в 1864 году. Много беларусов, которые работали на благо беларуского народа было сослано в Сибирь и другие отдалённые места. Насмотря на это беларуское возрожденческое движение развивалось. Работников на беларуском поприще прибывало все больше. Наконец дошло до того, что после революции 1905 года, в которой принимали широкое участие беларусы, россияне вынуждены были разрешить легально печатать беларуские книжки и газеты. С этого момента беларуское движение значительно усилилось. Появилось много поэтов, писателей, культурных работников, выходило много беларуских газет, журналов и книг. Когда же в 1914 году началась мировая война и когда разваливалась старая Россия, беларусы начали организовывать новое возрожденное Беларуское государство. Проходили съезды, конгрессы, совещания, организовывалась беларуская армия, и 25 марта 1918 года Беларусь была объявлена независимым государством. Не понравилось это большевикам и полякам. Они не дали возможности существовать независимому Беларускому государству, хотя в защиту независимости Беларуси в 1920 году на Слутчине было организовано вооруженное восстание. Вражеские большие силы, однако, победили храбрых и славных случчан, а Беларусь большевики и поляки поделили между собою. Таким образом, чужеземное господство в Беларуси продолжалось. Беларусь эксплуатировали, а народ беларуский должен был страдать. 3 тяжелой судьбой народа не соглашались лучшие сыновья Беларуси. Они дальше вели борьбу с большевиками и поляками. Многим пришлось сложить свои головы на алтарь Отечества. Многим пришлось страдать в тюрьмах, концентрационных лагерях и ссылках. Несмотря на это беларуское движение развивалось и росло, а надежда на лучшее будущее всё время увеличивалась и увеличивается. Чтобы она быстрее реализовалась, в возрожденческой работе, в возрожденческом национальном беларуском движении должны участвовать все беларусы.

V. О ВЕРЕ БЕЛАРУСА

- Какая вера у беларуса?

– Беларусы все христианской веры, часть из них православные, а часть – католики.

В старину много было среди беларусов униатов, принявших церковную общность, то есть, они молились по восточному обряду, но главой своих святынь считали Папу Римского, а не патриарха Константинопольского. Когда беларусы попали под власть России, московское правительство упразднило унию. То же московское правительство одновременно подчинило себе Православную Церковь Беларуси и через нее всеми силами старалось русифицировать беларусов. Католический Костёл в Беларуси вновь попал под польское влияние и через него поляки всеми силами старались беларусов ополячить. Таким образом, чужаки полонизировали, русифицировали и делили беларусов на два враждебных религиозных лагеря. Вот почему сейчас беларусы должны стараться, чтобы Православная Церковь и Католический Костёл в Беларуси не служили чужим российским и польским интересам, а чтобы они творчески служили беларускому народу, то есть, нужно, чтобы в храмах наука, религиозные песнопения происходили по-беларуски, чтобы там прививалась любовь к своему беларускому краю, беларускому языку, беларуским обычаям, беларуской культуре, чтобы в храмах поощряли людей к моральной жизни и плодотворному труду на благо беларуского народа. При этом нужно знать, что вера, или как говорят, религия, не мешает людям хранить народное единство. Так, к примеру, среди немцев есть католики, лютеране, кальвинисты и они образуют один немецкий народ. Беларусы, православные и католики, также составляют один беларуский народ.

– Может ли вера определять народность?

– Нет, вера это одно, а народность, национальность – это другое, поэтому вера не может означать народности. Например, среди немцев есть католики, лютеране и кальвинисты, однако они представляют отдельный народ, немецкий. Католической веры итальянцы, французы, есть англичане, немцы, беларусы, но это разные, чужие между собой народы. Все беларусы, православные ли они или католики, равные дети одной матери-Беларуси. Поэтому нам надо жить между собой в согласии и взаимно уважать одну и другую веру, потому что мы все родились беларусами, а православными, или католиками стали после Крещения. Подобно и партийными люди становятся куда позже, но все это не мешает нам быть хорошими беларусами и вместе стоять за народную свободу, за лучшее будущее всего нашего народа и края.

VI. О РОДИНЕ

- Что такое Родина?

- Родина - это тот край, где мы родились и выросли, где живут наши родители и жили деды, где живет весь беларуский народ.

- Где находится Родина беларусов?

- Наша родина - это беларуская земля, где беларусы живут испокон веков, обрабатывают эту землю своими руками, поливают ее своим потом и кровью, защищая ее от врагов. В нас самих, в нашем характере отразилась наша родина, а в сердце мы носим ясную, никогда неугасающую память о ней. Родина - это наши родители и наши дети, это наш край. В каждым из нас сохранено прошлое и будущее нашей родной земли. Поэтому мы со своими семьями, имуществом, со всеми нашими обществами, с нашими селами и городами принадлежим к большой нашей Родине - Беларуси.

- Откуда взялись на этой земле Беларусы?

- Эту беларускую землю наш народ населяет с давних времен. Насколько память человеческая простирается - всегда на этой земле жили Беларусы. Они осели на этой земле в то время, как она была необработанная и дикая, и своими руками, своим неутомимым трудом переделали ее в урожайную и богатую.

VII. ПРО НАЦИОНАЛЬНЫЯ ОТЛИЧИЯ БЕЛАРУСА

- Имеет ли Беларуский народ свои национальные беларуские символы?

- Да. Беларуский народ имеет свои символы. Он имеет свой герб, называемый "Погоня", и свой беларуский бело-красно-белый национальный флаг.

- Что такое герб?

- Гербом называется знак, который символизирует какой-либо народ, край, город, организацию или род. Так, например, государственным гербом бывшей Российской империи был двуглавый орёл. Большевики после Октябрьской революции

отменили тот герб и ввели свой: молот и серп. Герб Немецкого государства - одноглавый чёрный орел, к которому национал-социалисты ввели еще крючковатый крест, называемый свастикой. Гербы также имели и теперь еще имеют разные людские роды, имеющие заслуги перед государством. Они получали их от своих монархов и хранили, как родовые гербы из поколения в поколение.

Начало гербам нужно искать в далеком минувшем, когда грамотности почти не было, или же она была распространена так мало, что даже цари или короли и великие начальники были людьми неграмотными, и для подтверждения своего приказа своим подвластным они посылали им свой знак - герб.

Беларуским гербом является "Погоня". "Погоня" представляет собой изображение вооруженного всадника на белом коне. Всадник изображен на красном щите, весь в панцире, со шлемом на голове, в правой вытянутой вверх руке держит саблю так, как-будто хотел бы кого-либо рубить, в левой руке держит щит с шестиконечным крестом, лошадь вытянувшись в скачке. Отсюда, наверное, и название "Погоня", как-бы этот рыцарь кого-нибудь догоняет.

Рождение "Погони", как беларуского герба, датируется с очень давних времен истории нашего народа. Наши предки - славяне, принадлежавшие к племени кривичей, до времени принятия христианской веры обожествляли силы природы. У них был бог солнца, который одновременно был богом урожая, и назывался он Ярило. Бог грома и дождя назывался Перуном и много других было богов с разными названиями.

В наибольшем почете был бог солнца Ярило, так как солнце является найбольшим даром природы, потому что дает свет и тепло, а через это и всю жизнь на земле. В честь бога Ярилы были праздники и торжества, народ преподносил ему песни и жертвы. Бог Ярило представлялся белой лошадью, на которой сидел юноша. Этот символ белого коня с молодым ездоком символизировал тогда религию, как, например, сейчас крест символизирует религию христианскую. Наши предки и применяли этот символ для обозначения принадлежности к племенам и религии кривичей.

В более поздние времена, когда наши прадеды вступали в связь с западного-европейскими рыцарями, которые были всадниками, закованными в панцирь со щитом в руке и со шлемом на голове, они начали перенимать от этих рыцарей их вооружение, которое на то время было значительно лучшим. Они, вооружившись сами в стальные панцири и шлемы, вооружили также и свой племенной знак -

юношу на белом коне, надев на него панцирь и шлем. В правую же руку вложили меч, а в левую - щит. Еще позже, приняв христианство, кривичи под влиянием духовенства, сделали еще одно изменение - добавили на щит шестиконечный крест. Это изменение было последним. В такой форме символ Бога солнца, названный "Погоня", стал беларуским государственным гербом.

Этот герб в старину имели все беларуские земли, разделённые на воеводства. Этот герб принадлежал Великому Княжеству Литовскому, сплачивая вокруг себя не только беларусов, но украинцев и литвинов. И поэтому на сегодняшний день "Погоню" принимают за свой герб и литвины.

- **Как выглядит беларуский национальный флаг?**

- Беларуский национальный бело-красно-белый флаг выглядит в форме прямоугольного длинного полотнища, сложенного из трех полосок вдлину: белой, красной и снова белой.

- Какая история беларуского национального флага?

- Беларусы в старину назывались кривичами, от слова "кровь". Кривич - значит близкий по крови, родственник. Кривичи жили в тесной связи между собою, образовывая как бы одну большую родину-семью. Очевидным символом этой кровной связи был красный цвет крови. Поэтому доныне красный цвет является наиболее любимым и преобладающим цветом во всем народном искусстве. Кажется, что нет ни одной беларуской художественной вещи народного происхождения, где-бы не было красного цвета. Вышитые рубашки, пояса, полотенца - везде царит соединение белого и красного цветов, временами вплетается еще цвет зелёный, чёрный.

Основным же беларуским цветом является цвет белый. С древних времён наши предки научились сеять и производить лен, ткать из него белое полотно, из которого шили себе одежду. Также и сукно, тканое из шерсти белых овец, беларусы носили в природном, неокрашенном виде. И суконные и льняные белые одежды беларусы всегда украшали красными узорами или красными поясами. Такие одежды можно и теперь видеть в некоторых городах Беларуси. Белые брюки, белая рубашка, белая свитка, подпоясанная красным поясом - вот визитная карточка беларуса. Понятно, что и национальный флаг беларусов бело-красно-белый. Он напоминает нам нашу белую свитку с красным поясом.

Беларуский национальный флаг и беларуский герб "Погоня" - это большое национальное достояние для всех беларусов.

- Можно ли и нужно ли носить свои национальные беларуские отличия?

- При большевистской и польской власти носить или вывешивать беларуские национальные символы было запрещено. Каждый беларус должен беречь свой герб «Погоня» и свой бело-красно-белый флаг. Эти символы должны красоваться в наших домах, школах, правительственных, фабричных и других учреждениях. Эти символы мы должны носить и гордиться ими.

VIII. ПРО ПАТРИОТИЧЕСКИЕ ОБЯЗАННОСТИ

- Что такое патриотизм?

- Патриотизм - это искренняя любовь к своему родному народу и к своему родному краю. А патриот - это тот человек, который старается помочь своему народу и работает в этом направлении как только можно.

– Чего мы желаем для своей Родины?

– Каждый из нас любит Беларусь и хотел бы видеть ее счастливой. А это может случиться тогда, когда все беларусы будут сознательными сынами своего народа, и когда сами беларусы будут хорошо хозяйничать на своей земле. Для этого не только самим нужно любить Родину и работать для её блага, но надо еще обучать и привлекать к этому всех беларусов, с которыми встречаешься, пробуждать в них эти высокие хорошие чувства.

- Какая патриотическая обязанность каждого беларуса?

- Святая обязанность каждого беларуса всегда и везде подчёркивать принадлежность к своему народу, заботиться о чести своей нации и пристально соблюдать все, что относится к укреплению и просвещению нашего народа.

Будем же заботиться о родном крае, соблюдать свои обязанности перед ним. Будем стараться, чтобы имя Беларус всегда, у всех народов встречалось с почетом.

- Каким образом беларус может заботиться об укреплении и просвещении своего народа?

- Каждый человек должен любить свой народ, гордится им, жить и работать для его блага и славы; как можно больше заботиться о подъеме его славы и чести. Каждый патриот-беларус больше, чем кто-либо другой, должен стараться выполнять свои патриотические обязанности, так как у нас работы больше, чем у других, ведь мы отстали от других. Беларуский патриот может заботиться об укреплении и процветании своего народа через семью и школу и через общественную работу.

IX. ПРО БЕЛАРУСКУЮ СЕМЬЮ

– Какие обязанности беларуса в семье?

– Первая обязанность, чтобы в беларуской семье говорили и молились на беларуском языке и чтобы соблюдались беларуские обычаи и традиции; чтобы на здании, на вещах и во всем, что есть у Господа, проявлялся беларуский характер: всякие узоры, рисунки, вышивки должны быть в беларуском вкусе. В каждой беларуской семье должны быть беларуские журналы и книжки, так как плох тот беларус, который читает в своей семье не свою беларускую, а чужую, на чужом языке газету.

Продолжением семьи для молодежи является школа. Беларуская семья должна стараться, чтобы дети ее учились в беларуской школе. Чужая школа до сих пор обучала беларуских детей любить чужое и унижать свое родное и свой народ, свой язык и обычаи. Чужая школа растила из наших детей людей чужих для нашего народа. Вот почему, каждый патриот должен делать всяческие усилия, чтобы везде, где живут беларусы, были беларуские начальные, средние и высшие школы. Семья – это основа, фундамент нации, а школа – её будущее. Беларуский патриот должен заботиться еще и о том, чтобы в беларуских семьях пели беларуские песни, а также, чтобы петь патриотические беларуские песни обучали в школах.

Беларус должен жениться только на беларуске, а беларуска должна выходить замуж только за беларуса. Так должны мы делать не только для того, чтобы сохранить чистоту своей расы, но и для того, чтобы в наших семьях царило согласие. В семейной жизни нет ничего хуже, как смешанные национальные пары. Такая смешанная семья преимущественно всегда ссориться. Часто бывает так, что жена беларуса – полька, руская, или литовка – удерживает своего мужа в его

беларуских национальных стремлениях, от беларуского национального труда и борьбы, не полезных для нации жены. Мало того, преимущественно в таких семьях, как мать, так и отец, каждый хочет воспитывать своих детей по-своему. Дети, в результате, остаются на распутье, а такого у нас не должно быть. Беларуская семья должна воспитывать беларуских детей в беларуском национальном духе, прививая им любовь и уважение к своему краю, к своему народу, к своим народным песням, сказкам, к родному беларускому языку. В наших беларуских семьях не может быть раздвоений и колебаний, а должны царить гармония и согласие. При этом родители должны стараться одевать детей в беларуские народные одежды: вышитые рубашки, блузки, юбки, платья. Да и вообще, всем беларусам не нужно сторониться своих национальных беларуских уборов, одежды, особенно в праздники, надо их носить демонстративно. Нужно носить вышитые льняные рубашки (сорочки), беларуские национальные галстуки (краватки), делаемые из беларуских поясов, костюмы и пальто самотканые и т. д. Особенно же стройно выглядят женственные платья из льняного волокна с беларускими народными вышиванками. Погоня за модным ситцем должна закончиться, ведь наши самотканые изделия лучше и краше ситца. Чужаки нашими тканями, поясами, нашими нарядами давно уже восхищаются, охотно их покупают, носят и хвалятся ими, в то время как всё это не имеет должной цены и почета у нас беларусов. Сейчас самое время, чтобы мы свои национальные богатства также надлежащим образом почитали и ценили.

- Каким должен быть беларус в общественной жизни?

- Беларускую общественную жизнь творят общины, общества, учреждения, а также наш театр, концерты, развлечения, журналы, промышленность, торговля - все это места публичной общественной жизни и единения.

Поэтому и нужно, чтобы везде в общественной жизни беларус выступал с честью и разумом, а главное справедливо и правильно. На собраниях и совещаниях - хозяйских, купеческих, духовных, политических или иных - сознательный беларус должен судить обо всем, исходя из потребностей и пользы беларускому народу.

Выбирая людей в правительства и представительства, нужно следить, дабы не выбирать людей чужих, врагов нашего народа и нашего дела. Наоборот, нужно всегда стараться во всякие правительства выбирать хороших, честных и сознательных беларусов.

- Как сделать, чтобы наше положение было ясным?

- Чтобы наше положение было ясным, мы должны быть насквозь беларусами. Не только везде со всеми говорить по-беларуски, но и требовать, чтобы надписи в магазинах, где мы покупаем товары, были на беларуском языке, чтобы улицы назывались по-беларуски, чтобы везде царила у нас беларущина. Нужно стараться, чтобы наша Родина насквозь имела наш родной беларуский вид.

- Как вести себя в учреждениях и правительствах?

- В правительствах, волости, суде и везде нам надо говорить только по-беларуски и защищать своё национальное право.

X. БЕЛАРУС В ЧУЖИХ КРАЯХ

- Может ли беларус осматривать чужбину?

- Мир - это лучшая школа жизни. Кто много видел, тот много знает. Всякий, кто только может, пусть осматривает не только свой родной край, но и зарубежье.

- Как должен держаться беларус на чужбине?

- Беларус прежде всего должен помнить, что чужаки, глядя на него, будут судить обо всем народе, потому на чужбине, нужно достойно и солидно представлять себя и свою нацию.

- Нужно ли учиться чужому языку?

- Нужно. Чем больше человек знает, тем лучше для него, так как он становится более образованным. А только хорошо образованный человек может многое сделать для своей Родины. Кто знает чужой язык, тот может читать чужие книги и журналы, может узнать из них много для нас полезного, что нужно было бы, чтобы и у нас было. Говоря с чужими людьми, расскажет такой человек и о нашем народе и о нашей жизни. Ведь иногда на чужбине знают о нас только то, что напишут о нас наши враги. Но прежде всего, находясь в чужом краю, каждый беларус должен хорошо знать свой язык, свою географию, историю, искусство, литературу, словом - всю жизнь, для того, чтобы будучи на чужбине, не делал стыда нам, но достойно

защищал наш народ, ради его блага работал, да чтобы хорошо о нем информировал чужаков.

XI. НАША ГОРДОСТЬ

Мы гордимся тем, что мы беларусы, кривичи, так как мы способный народ. Из нашего народа вышло много знаменитых людей, за которых имеют перед нами никогда не выплаченный долг и поляки (Костюшко, Мицкевич, Сырокомля, Крашевский, Монюшко и др.), и москали (Достоевский, Глинка и др.), и другие наши соседи. О нашей способности свидетельствуют также наши обычаи и традиции, наши песни и сказки, наше строительство, всякие культурные памятники и др.

Мы гордимся своим языком ибо наш язык мелодичный, богатый и очень органичен песням и поэзии. К тому же он – один из чистейших славянских языков.

Мы гордимся своей песней. У беларусов много прекрасных песен. Мелодии наших песен очень богаты и отражают душу нашего народа. Наша народная песня занимала одно из важнейших мест между песнями всех народов мира. Ею интересуются ученые люди чужих народов. Беларуские народные песни использовали и включали в свои произведения такие известные композиторы, как Римский-Корсаков, Глинка, Монюшко, Мусоргский, Карлович, Шиманский, Гречанинов и др.

Мы горды своим народом. Всякий другой народ, живя в таких тяжелых обстоятельствах, выпавших на нашу долю, погиб бы, а наш народ проявил чрезвычайную жизненную силу. Он перенес всякие несчастия, лихолетья и напасти и сохранил в себе свой родной язык и любовь к своей Родине, Беларуси. Наш народ любит правду и красоту – он спокойный и здравомыслящий, и при этом позитивный и твердый. Мы горды своей историей, потому что наша история – это непрерывная борьба за свободу, борьба за сохранение своей национальной души. При этом, мы никогда не зарились на чужое. Наша история – это Голгофа нашего народа, которая делает ему честь и славу.

Мы горды за свою родную землю. Наша Отчизна – красивый край. Много в ней красоты: хорошая у нас весна и лето, осень и зима. Наши пущи, леса и просторы воспеты поэзией, в которой видится наше прошлое.

Одним словом, мы горды тем, что мы беларусы.

Мы гордимся своими борцами-беларусами, своими национальными героями, которые боролись за лучшую долю беларуского народа, которые на алтарь Отчизне отдали свои жизни, такие как Кастусь Калиновский, Игнатий Гриневицкий, Слуцкие повстанцы, Всеволод Игнатовский, Язэп Лёсик, и много-много других. Мы гордимся их работой, мы все будем работать и бороться на благо своего края. Мы будем также как и они, верить в то, что народ наш беларуский будет счастливым, радостным, что минует его доля злая и будет время, когда заживет он в достатке, в благополучии, спокойно, своей беларуской жизнью.

XII. ПРИСЯГА БЕЛАРУСА

(“Ніколі” - "Никогда" - стихотворение А. Зязюли).

Над гонар і славу,	Выше чести, славы и
Народную справу	народного дела,
Над чары каханьня	Выше волшебств любви
І перакананьне,	И убеждений,
Што розум дыктуе,	Которые диктует разум,
Заўсёды я волю,	Я никогда
Ня здраджу ніколі.	Не предам свободу.
Хай хмара навісьне	Пусть облако нависнет
Над соннай зямлёю,	Над сонной землей,
Хай гора прыцісьне	Пусть горе прижмёт
Зялезнай рукою, —	Железной рукой, -
Я роднае мовы,	Язык свой родной,

Ня кіну ў нядолі,	Я не брошу в беде,
Ня здраджу ніколі.	Не предам никогда.
Бушуе хай бура,	Бушует пусть буря,
Віхор хай злуецца.	Пусть сердятся вихры.
Хай вецер панура	Пусть ветер уныло
Завые на рэчцы, —	Завоет на речке, -
Я роднага краю,	Я свой родной край,
Што рвецца да волі,	Что рвется к свободе,
Ня здраджу ніколі.	Не предам никогда.
Хай гром з пярунамі.	Пусть громы грохочут,
Грыміць і страляе,	Стреляют,
Маланка агнямі	Пусть молния огнями
Хай бліскае, зьзяе, —	сверкает, сияет, -
Свайго я народу —	Своего народа
Бяз хлеба і волі —	Без хлеба и свободы –
Ня здраджу ніколі.	Не предам никогда.
Хай срэбра, дукаты	Пусть серебро и дукаты
Мне сыплюць пад ногі	Мне сыплют под ноги
І скажуць: "Багаты	И скажут: "Богатый будеш!
Будзь! Кінь род убогі!".	Брось род свой нищий!».
Я плюну з пагардай,	Я плюну с презрением,

Народу-ж і волі	Народ же и свободу
Ня здраджу ніколі.	Не предам никогда.
Да самага скону	До самой кончины
Усякім прымусам	Всяким принуждениям
І сіле прыгону	И насилию
Скажу: "Беларусам	Буду говорить: "Беларусом
Па век застануся".	останусь навек".
Свае ўласнай волі	Своей свободы
Ня здраджу ніколі!	Не предам никогда!

Статья Вацлава Ластоўскага «Што трэба ведаць кожнаму беларусу?" взята с вэб-сайта http://www.rulit.me/books/shto-treba-vedac-kozhnamu-belarusu-read-316084-1.html

Vaclau Lastouski: What Each Belarusian Has to Know?

(Summary, magazine "CULTURE, NATION", June 2016, issue 13, pp. 70-93)

The editorial board has decided to translate into Russian the entire well-known article of Vaclau Lastouski "What each Belarusian has to know?" Why into Russian? The Belarusian language is the primary language of the magazine "CULTURE, NATION". However, materials can be published in any language, if the subject matter is directly attributable to the magazine's main objectives (with mandatory summary in the native language). Yet the decision of translating Lastouski's article into Russian was sad necessity measure. First of all, people who read, become ever less. Secondly, one would think that people shouldn't need the translation to read in their native tongue. But unfortunately the reality is that Belarusians read primarily in Russian and mainly Russian literature (85% of books on the publishing market in Belarus are printed not in the native language but in Russian). The reasoning of the editorial board for translating this article into Russian is as follows: even if one person is interested in reading this article in Russian, it is necessary, due to the importance of the content, to provide a translation. Many Lastouski's ideas reflected in this article that was published almost a hundred years ago are still relevant for Belarusians today. We should strongly encourage everyone who considers him or herself Belarusians (considers not only for the purposes of filling in official papers or claiming citizenship and belonging to the country's territory, but truly by devotion), to behave like Belarusians.

Юбілеі

Рэдакцыя часопіса віншуе з 80-гадовым юбілеем

беларускага грамадскага дзеяча,

Старшыню Рады БНР сп. Івонку Сурвілла

і зычыць ёй добрага здароўя, шчасьця

і плённай працы на карысьць беларускага народа.

Ад рэдакцыі: **Івонка Сурвілла** (Шыманец-Сурвіла) (11 красавіка 1936, Стоўбцы) — беларускі мовазнавец, мастак, грамадска-палітычны дзеяч у эміграцыі. З 1944 — разам з бацькамі на эміграцыі. Жыла ў Даніі, з 1948 — у Францыі. Вучылася ў Вышэйшай мастацкай школе ў Парыжы. У 1959 скончыла філалагічны факультэт Сарбоны. Разам з мужам Я. Сурвілам пераехала ў Мадрыд, дзе была супрацоўніцай Беларускай рэдакцыі Іспанскага нацыянальнага радыё, а таксама выкладала французскую мову (1959-1965). У 1969 з сям'ёй перасялілася ў Канаду, дзе працавала

ў федэральным бюро перакладаў. Узначальвала Беларускі інстытут навукі і мастацтва ў Канадзе, была членам управы канадскай Рады па пытаннях шматкультуралізму, старшынёй управы Каардынацыйнага камітэта беларусаў Канады. Старшыня Канадскага фонду дапамогі ахвярам Чарнобылю (1989-1997). З 1997 — старшыня Рады БНР. Удзельнічала ў мастацкіх выстаўках як жывапісец. Мае двух дачок, Ганну і Паўліну.

On the 80th Anniversary of Ivonka Survilla

(Abstract, magazine "CULTURE, NATION", March 2016, issue 13, p. 95)

Editorial Board of the magazine "CULTURE, NATION" congratulates with 80th anniversary Mrs. Ivonka Survilla, The President of the Belarusian People Republic and wishes her to be healthy, happy and every success working for the benefit of the Belarusian people.

Наступны нумар часопіса «КУЛЬТУРА, НАЦЫЯ» выйдзе ў чэрвені 2016 года